

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Aleksandra Barbo

Potenciali Jugovzhodne Slovenije kot regije znanja

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Aleksandra Barbo

Mentor: doc. dr. Branko Ilič

**Potenciali Jugovzhodne Slovenije kot regije
znanja**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Potenciali Jugovzhodne Slovenije kot regije znanja

Ključno bogastvo današnje družbe postaja znanje. Znanje, ki ga pridobivamo v procesu nenehnega izobraževanja, daje posamezniku sposobnosti, da se uspešneje sooča z izzivi v življenju. Z osvajanjem novega znanja se ustvarja kvalitetna delovna sila, ki je postala središče gospodarskega razvoja. Kvalitetne človeške vire se vse pogosteje obravnava kot vir konkurenčne prednosti »na znanju temelječega gospodarstva«. Znanje, skrito v človeških virih, je postalo pomemben element tudi v konceptih načrtovanja regionalnega razvoja. Medtem ko je politika regionalnega razvoja v preteklosti poudarjala razpoložljivost klasičnih produkcijskih in lokacijskih faktorjev, sloni poudarek sodobnih konceptov na razvoja ustvarjalnega okolja. Če se namreč želi neko regionalno gospodarstvo uspešno razvijati, mora spodbujati razvoj v smeri učeče se regije, ki ima kvalitetno delovno silo, spodbuja raziskave in razvoj, uporabo moderne tehnologije in inovativnost ter skrbi za ustrezen prenos znanja med institucija, kar prispeva k gospodarski rasti.

V diplomskem delu so poudarjeni koncept znanja, družba znanja, pomen kvalitetnih človeških virov, R&R, prenos znanja preko inovacij v gospodarstvo in možnosti nadaljnjega uspešnega razvoja JV Slovenije v »regijo znanja in enakih razvojnih možnosti«.

Ključne besede: znanje, človeški viri, raziskave, inovativnost, regionalni razvoj

Potentials of the South-east Slovenian region to develop as knowledge region

Knowledge is becoming the main treasure of human beings nowadays. Knowledge that we achieve through every single day education, gives us ability to face with many challenges in our lives. With high quality education high quality workforce is created, which became the center of economy development. High quality human resources are becoming a key element of competitive advantage in knowledge-based economy.

Knowledge, implicit in human resources, is an important factor also in regional development planning concepts. While the policy of regional development in the past emphasized the availability of traditional factors of production and location, is the focus of modern concepts based on development of creative environment. When regional economy wishes to develop successfully, it must encourage development towards a »learning region«, region which has the high quality human resources, encourages researches and innovations, use of modern technology and also ensures appropriate knowledge flow between various institutions, which contribute to economy growth.

In this diploma are being exposed the knowledge and knowledge society, human resources, R&D, transfer of knowledge through innovations into economy and possibilities of successful development of South-east Slovenian into »region of knowledge and equal development possibilities«.

Key words: knowledge, human resources, researches, innovations, regional development

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	8
2	METODOLOŠKI OKVIR.....	9
2.1	Predmet raziskovanja.....	9
2.2	Hipoteze.....	10
2.3	Namen in struktura.....	10
2.4	Metodologija.....	10
3	ZNANJE.....	11
3.1	Oprelitev znanja.....	11
3.2	Družba znanja.....	13
3.3	Znanje kot dejavnik gospodarske rasti.....	14
4	TEORIJE REGIONALNE GOSPODARSKE RASTI.....	17
4.1	Analogija z nacionalnim gospodarstvom.....	17
4.2	Povpraševalno zasnovani model.....	17
4.3	Ponudbeno zasnovani modeli.....	18
5	TEORIJE POLARIZACIJE.....	19
5.1	Model kumulativnega verižnega sprožanja vzrokov rasti.....	19
5.2	Model središča in okolice (center in periferija).....	20
5.3	Poli razvoja.....	20
6	ENDOGENE TEORIJE RASTI.....	21
7	REGIONALNI RAZVOJ V LUČI DEJAVNIKOV DRUŽBE ZNANJA.....	22
7.1	Izobraževanje in usposabljanje.....	24
7.2	Vseživljenjsko učenje.....	25
7.3	Izobraževanje in trg delovne sile.....	27
7.4	Raziskave in razvoj (R&R) ter inovacijska dejavnost.....	29
7.5	Inovacije in inovacijska politika.....	36
7.6	Informacijsko- komunikacijska tehnologija (IKT).....	40
8	PODJETNIŠKE STRUKTURE NA REGIONALNI RAVNI.....	42
8.1	Subjekti inovativnega podjetniškega okolja.....	45
8.2	Podjetniške mreže in grozdi.....	46
8.3	Podjetniški inkubator.....	48
8.4	Tehnološki park.....	50

8.5	Tehnološki center.....	51
9	KAZALCI RAZVOJA JV SLOVENIJE.....	52
9.1	Splošni kazalci.....	52
9.2	Površina in poseljenost.....	54
10	DEMOGRAFSKI KAZALCI.....	54
11	TRG DELOVNE SILE.....	56
11.1	Zaposlenost.....	56
11.2	Brezposelnost.....	58
12	GOSPODARSKA RAZVITOST REGIJE.....	60
12.1	Splošne značilnosti gospodarstva.....	60
12.2	Podjetja v regiji.....	63
13	IZOBRAZBENA STRUKTURA PREBIVALSTVA REGIJE.....	66
13.1	Izobraževalna infrastruktura v regiji.....	70
13.2	Predšolska vzgoja in osnovno šolstvo v regiji.....	70
13.3	Srednješolsko in višješolsko izobraževanje.....	71
13.4	Visoke šole in univerze.....	71
13.5	Izobraževanje odraslih.....	72
13.6	Štipendijska shema.....	72
13.7	Sklad dela Dolenjske.....	72
13.8	Izobraževanje in usposabljanje v okviru podjetij.....	73
14	RAZISKOVALNA IN INOVACIJSKA DEJAVNOST REGIJE.....	74
14.1	Raziskovalno-razvojna dejavnost v regiji.....	74
14.2	Regionalni inovacijski sistem.....	75
15	REGIONALNA PODJETNIŠKA INFRASTRUKTURA.....	76
15.1	Razvojni centri.....	76
15.2	Vstopne točke »Vse na enem mestu«.....	76
15.3	Poslovne in obrtno-industrijske cone.....	77
15.4	Podjetniška inovativna infrastruktura.....	77
16	REGIONALNI RAZVOJNI PROGRAM REGIJE.....	78
17	VIZIJA RAZVOJA REGIJE.....	79
17.1	Izvajanje RRP 2007-2013.....	80
18	SWOT ANALIZA.....	81
19	SKLEP.....	85

20	LITERATURA	87
21	PRILOGE	96
	PRILOGA A: Raziskovalno-razvojna dejavnost, Slovenija.....	96
	PRILOGA B: Zaposleni v raziskovalno-razvojni dejavnosti po sektorjih zaposlitve in poklicu, Slovenija	97
	PRILOGA C: Izdatki za inovacijsko dejavnost po velikosti podjetja (v1000 EUR) ¹⁾	98
	PRILOGA Č: Bruto investicije v osnovna sredstva po namenu vlaganj in statističnih regijah (v 1000 EUR), Slovenija.....	99
	PRILOGA D: Podjetja po občinah JV Slovenije, 2008.....	100

KAZALO SLIK

Slika 6.1: Kaldorjeva funkcija tehničnega napredka	22
Slika 7.1: Tehnološko-izobraževalni krog.....	27
Slika 7.2: Bruto domači izdatki za R-R dejavnost (BIRR) po virih financiranja Slovenija, 2008	33
Slika 7.3: Izdatki za R&R dejavnost v državah EU, Japonski in ZDA v letu 2006	35
Slika 12.1: Regionalni BDP na prebivalca 2007	61
Slika 12.2: Dodana vrednost na zaposlenega 2007	62
Slika 18.1: SWOT analiza	84

KAZALO TABEL

Tabela 7.1: Končana raziskovalna dela po vrstah in vedah raziskovanj	31
Tabela 7.2: Delež inovacijsko aktivnih podjetij glede na velikost podjetja, Slovenija, 2006-2008, v%	39
Tabela 7.3: Delež tehnološko inovacijsko aktivnih podjetij glede na velikost podjetja in vrsto	39
Tabela 10.1: Selitveno gibanje prebivalstva, 2008.....	56
Tabela 12.1: Podjetja po kohezijskih in statističnih regijah, Slovenija, letno 2008	64
Tabela 12.2: Novonastala podjetja brez predhodnika v JV Sloveniji od leta 2004-2007	65
Tabela 13.1: Prebivalstvo, staro 15 in več let, po stopnjah izobrazbe, 2008 (v 1000) ...	67
Tabela 13.2: Diplomanti terciarnega izobraževanja v JV Sloveniji od 2004-2008.....	68

Tabela 13.3: Študenti po stalnem prebivališču in delež žensk v terciarnem izobraževanju 2008/09	68
Tabela 13.4: Diplomanti terciarnega izobraževanja po občini stalnega prebivališča.....	69

1 UVOD

Danes obstaja vsesplošen konsenz o tem, da prinašajo investicije v človeški kapital številne prednosti tako posamezniku kot organizacijam in širši družbi. Izobraženost in usposobljenost prebivalstva sta postala najpomembnejša dejavnika uresničevanja cilja »na znanju temelječe družbe«, kar je tesno povezano in odvisno od komplementarnih dejavnikov (vlaganja v raziskave in tehnološki razvoj, prenos raziskovalnih dosežkov v prakso, uvajanje inovacij ter široka uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije). Seveda pa ni dovolj le znanje, temveč so poleg ustvarjanja in osvajanja znanja pomembni tudi njegov prenos, uporaba in trženje v praksi, kar pravzaprav pomeni inovacijsko sposobnost. Če želi biti torej neko (regionalno, nacionalno) gospodarstvo uspešno, potrebuje visoko in dobro usposobljeno delovno silo ter ustrezen prenos znanja med visokošolskimi, tehnološkimi in razvojnimi institucijami ter gospodarstvom. Ni dovolj le razpoložljivo znanje, temveč je potrebno le-to tudi pravilno uporabiti. V skladu z navedenim so se spremenili tudi pristopi k načrtovanju nacionalnega in regionalnega razvoja.

V sodobni paradigmi prostorskega in regionalnega razvoja potekata dva nasprotujoča si procesa: »globalizacija« kot odraz mednarodne prepletenosti gospodarskih in političnih tokov nasproti »drobnim« lokalnim in/ali regionalno političnim interesom, katerega cilji temelje na uravnoteženem razvoju, lokalnih ekonomijah, uravnoteženem krogotoku produkcije in surovin ter povezanosti gospodarstva v enotno mrežo središč.

Globalizacija je v vseh državah in regijah povezana s konkurenčnostjo – tekmovalnostjo ter hkrati pomeni korenite spremembe, ki jih spremljajo novi izzivi, priložnosti in tudi nevarnosti pri pospeševanju regionalnega razvoja. V zakulisju povečanega pretoka izmenjave znanja in tehnologij, internacionalizacije finančnih trgov, oblikovanja transnacionalnih podjetniških mrež (global players) se v zadnjih letih temeljito spreminjajo tudi možnosti in načini ukrepanja na ravni regionalnih akterjev. Medtem ko je bila prvotna politika pospeševanja gospodarskih aktivnosti posledica klasičnih lokacijskih prednosti (surovine, energetske viri, prometni položaj itd.), sloni sodobna politika regionalnega razvoja na pospeševanju izobrazbene ravni delovne sile, razvijanju modernih komunikacijskih sistemov, razvojno-raziskovalnih potencialov ter na vsem

ostalem¹, kar daje geografskemu okolju »prijazen« značaj. Sodobne metode pospeševanja atraktivnosti območij so povezane z iskanjem endogenih faktorjev in/ali s spodbujanjem ustvarjalnega okolja oz. z oblikovanjem t.i. »učočih se regij«², ki jih spremljajo tudi nove pojmovne interpretacije, kot so npr.: regionalni menedžment, regionalni (urbani) marketing, procesna moderacija, komunikacijsko in mediacijsko planiranje, kooperativno razvojno pospeševanje ipd. S tem se odpira popolnoma nov nabor planerskih postopkov, in to tako na teoretski kot tudi empirični ravni. Regionalna politika je postala temeljno orodje za dolgoročno in usklajeno usmerjanje prostorskega in regionalnega razvoja ter pomeni doseženo stopnjo soglasja o temeljnih problemih in ciljih usmerjanja regionalnega razvoja na državni, pokrajinski in lokalnih ravneh z upoštevanjem aktualnih evropskih povezav (Ravbar 2005, 62-64).

»Slovenija se v teh letih usposablja, da bi vodila aktivnejšo regionalno politiko. Poudarek te politike je na prizadevanju ljudi v regiji za njihov razvoj« (Senjur 2002, 315-316). S pomočjo regionalne politike skuša Slovenija zmanjšati razvojni razkorak z najrazvitejšimi evropskimi državami, zagotoviti enakomernejši razvoj celotnega državnega ozemlja ter prek spodbujanja konkurenčnosti in inovativnosti poskrbeti za večjo gospodarsko rast. V okviru regionalnega planiranja pa je ključno tematsko področje ravno vloga znanja v regionalnem razvoju (Nared 2007, 11).

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Predmet raziskovanja

V diplomski nalogi je obravnavan regionalni razvoj (mezoraven), in sicer se osredotočam na razvoj jugovzhodne (JV) slovenske regije, ki si je za cilj postavila postati »*regija znanja in enakih razvojnih možnosti*«.

¹ Družbena odgovornost do okolja, zaposlenih in širše družbe, spodbujanje inovativnosti in povezovanja podjetij med seboj ter z gospodarstvom itd.

² Koncept »učočih se regij« je teoretsko oblikoval Florida (1995, 527-536) na podlagi analize primera Silicijske doline in Azijskih tigrov. Pojasni jih kot regije z omogočenim pretokom znanja, vseživljenjskim učenjem in oblikovanjem novih idej.

2.2 Hipoteze

Na primeru analize dinamike razvoja Jugovzhodne Slovenije (v nadaljevanju JV Slovenija) želim preveriti naslednji hipotezi:

HIPOTEZA 1: Za dvig konkurenčnosti podjetij Jugovzhodne Slovenije je nujno dvigniti raven izobrazbe oziroma izboljšati kakovost človeških virov sorazmerno s potrebami gospodarstva.

HIPOTEZA 2: S spodbujanjem inovativnosti in vlaganj v raziskave in razvoj (R&R) »malega podjetništva« je treba zmanjšati odvisnost regionalnega gospodarstva od nekaj velikih podjetij.

2.3 Namen in struktura

Za uresničitev zastavljenega cilja bi morala regija - še posebej sedaj v času gospodarske recesije - poskrbeti za ustrezno kakovost človeških virov ter povezati razvojno-raziskovalno sfero z gospodarstvom. Z analizo obstoječega stanja razvoja JV Slovenije želim pokazati, da so kakovost človeških virov, inovativnost, vlaganja v R&R ter izobraževanje, sorazmerno s potrebami gospodarstva, bistvenega pomena za njen nadaljnji razvoj in gospodarsko rast. Ob tem se bom dotaknila tudi razvoja malih in srednje velikih podjetij v regiji.

Diplomsko delo je razdeljeno na dva vsebinska sklopa. V prvem delu naloge so opredeljeni bistveni teoretični pojmi, s katerimi pojasnjujemo družbo znanja, teorije regionalnega razvoja ter podjetniške strukture, za katere velja vsesplošno prepričanje, da prispevajo k skladnemu razvoju regij. V drugem delu pa sledijo splošni opis JV Slovenije, analiza prisotnosti dejavnikov družbe znanja v regiji ter sklepne ugotovitve, predlogi in usmeritve za nadaljnji razvoj.

2.4 Metodologija

V diplomski nalogi uporabljam različne metode, in sicer:

- analizo primarnih in sekundarnih virov, kot so zakoni, uredbe, Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013,

Regionalni razvojni program JV Slovenije 2007-2013, Strategija razvoja Slovenije, Resolucije o nacionalnem raziskovalnem in razvojnem programu za obdobje 2006-2010;

- analizo in interpretacijo internetnih virov in statističnih podatkov (regresijska analiza časovne vrste) Statističnega urada RS ter Urada RS za makroekonomske analize in razvoj;
- študije primerov in primerjalno opisno metodo;
- SWOT analizo, s katero na koncu povzamem ugotovljene prednosti in slabosti ter priložnosti in nevarnosti nadaljnjega razvoja JV Slovenije.

3 ZNANJE

3.1 Opredelitev znanja

V diplomski nalogi se osredotočam na ekonomsko vlogo znanja oziroma želim pojasniti njegovo korelacijo z regionalno gospodarsko rastjo. Znanje bom umestila v družbene in ekonomske procese, ki so pogoj za uspešen nadaljnji razvoj in konkurenčnost JV Slovenije.

Po mnenju znanega teoretika sodobnega menedžmenta P. Druckerja (1993) je danes znanje generator tekmovalnosti in gospodarske uspešnosti, ki oskrbuje gospodarstvo z najpomembnejšimi sredstvi za proizvodnjo. Poleg tega je Drucker zapisal, da bodo postali vodilni družbeni razred t.i. »knowledge workers« (delavci znanja), ki bodo znali učinkovito uporabiti razpoložljivo znanje v produktivne namene. Kot lahko opazimo, so se po naši oceni njegove napovedi že uresničile, pravzaprav jih danes že živimo.

Maslow (1982) meni, da je pridobivanje znanja in spretnosti kot sestavina potreb po varnosti in samouresničevanju v sodobnejših državah med aktualnejšimi, saj so fiziološke ali nižje potrebe že uresničene.

Nadohova (2005, 6-8) pojasnjuje vlogo znanja na ravni organizacij in meni, da je znanje postalo ključno gonilo konkurenčne prednosti³ organizacij. Najbolj dostopno znanje je prav v ljudeh in je primarni vir ekonomske rasti ter podjetniških dobičkov, zato bi se morale organizacije posvetiti upravljanju s človeškimi viri. Poudarek organizacij naj bo torej na izobraževanju, kariernem in osebnem razvoju zaposlenih. Organizacije, ki zasledujejo navedene smernice, Senge (1990) imenuje »učee se organizacije«.

Lundvall in Johnson (OECD⁴ 1996, 12) razlikujeta med štirimi vrstami znanja, in sicer:

- *KAJ znati (know what)* - znanje o dejstvih v obliki informacij; te vrste informacij so dostopne širšemu krogu ljudi, na določenih kompleksnih področjih pa je poznavanje tovrstnih informacij ključno za uspešno opravljanje določenega poklica (npr. pravniki, zdravniki ...).
- *ZAKAJ znati (know why)* - znanje o naravnih in družbenih zakonitostih, ki služi kot podlaga tehnološkemu razvoju določenega produkta in razvoju procesa same proizvodnje.
- *KAKO znati (know how)* - se nanaša na strokovno znanje in veščine ter sposobnost nekaj narediti.
- *KDO zna (know who)* - je znanje o določenih družbenih omrežjih, ki omogočajo lažji in hitrejši pretok znanja v podjetju. Vedeti, kdo zna kaj in kako nekaj narediti.

Bontis (2002, 12) opredeljuje znanje kot neizčrpen ekonomski dejavnik. Za razliko od klasičnih produkcijskih faktorjev, za katere je značilno, da se po določenem času uporabe iztrošijo, se uporaba neotipljivega znanja ne obrabi ali poškoduje, navadno se še poveča in oplemeniti.

Nonaka in Takeuchi (1995, 8-11) razlikujeta med dvema vrstama znanja, in sicer:

³ Konkurenčna prednost je enkraten in trajnejši prednostni položaj, ki si ga podjetje ustvari glede na druga podjetja v panogi in se na zunaj kaže kot takšna ali drugačna dolgoročna prednost na tržišču (Bamberger 1989, 80).

⁴ Organisation for economic co-operation and development.

- *tacitno znanje* – je osebno znanje, kot so osebna zaznavanja, intuicija in presoje. Tacitno znanje je globoko zakoreninjeno v posameznikovih izkušnjah, idealih, vrednotah in čustvih in ga sestavljata kognitivna⁵ in mentalna⁶ dimenzija.
- *eksplicitno znanje* – je izraženo v številkah, besedah in podatkih. Je pogosto formalizirano in sistematično, lahko dostopno in prenosljivo (npr. v računalniških kodah, znanstvenih formulah ipd.).

Bontis in Choo (2002, 12) opredelita tacitno in eksplicitno znanje kot medsebojno odvisni entiteti. Menita, da izvajanje ene oblike znanja skoraj vedno zahteva prisotnost in uporabo druge vrste znanja.

Za moderno družbo je značilen hiter pretok informacij, zato včasih govorimo tudi o preveliki zasičenosti z raznovrstnimi podatki, informacijami. Posledično je znanje v obliki »kaj znati« in »zakaj znati« lahko dostopno (v knjigah, medijih, svetovnem spletu), medtem ko se na drugi strani intenzivno išče znanje v obliki »kako znati« ter »kdo zna«. Lahko rečemo, da se išče znanje o produktivni uporabi razpoložljivega znanja.

3.2 Družba znanja

Družbo, v kateri bo znanje primarni vir ekonomske rasti in korporacijskih dobičkov, je vizionarsko napovedal eden izmed japonskih raziskovalcev - Sakaiya - že leta 1985 (Nadoh 2005, 6-8).

McLuhan (1995) je utemeljil pomen znanja in današnjo družbo z naslednjimi besedami: »Svet je postal globalna vas, v kateri se križajo informacijske avtoceste, znanje je vse bolj poudarjena neposredna proizvodna sila, družba pa učeča se družba«.

Po mnenju OECD (1996, 9) izhaja izraz »na znanju temelječe gospodarstvo« iz vse večjega priznanja vloge znanja in tehnologije v gospodarski rasti. Znanje, zajeto v

⁵ Sestavljajo jo mentalni modeli, prepričanja, percepcije. Kognitivna dimenzija tacitnega znanja odraža našo podobo realnosti in naše videnje prihodnosti ter zaznavanje sveta okrog sebe (Nonaka in Takeuchi 1995, 8).

⁶ Neformalne spretnosti, ki se nanašajo na specifičen kontekst.

ljudeh (v obliki človeškega kapitala) in v tehnologiji, je bilo vedno središče gospodarskega razvoja, v zadnjih letih pa ta pomen še raste.

3.3 Znanje kot dejavnik gospodarske rasti

Ker se v strokovni literaturi nemalokrat pojavljata dva zelo sorodna izraza, in sicer gospodarska rast in gospodarski razvoj, je smiselno, da ju najprej jasno opredelimo in definiramo njuno povezavo.

Zelo nazorno je gospodarski razvoj in gospodarsko rast pojasnil Senjur (2002, 6-7), ki definira gospodarski razvoj kot proces ustvarjanja kakovostno novih značilnosti gospodarstva. Za gospodarski razvoj je potrebno, da se gospodarstvo količinsko povečuje. Se pravi, da raste. Prav tako so potrebne spremembe kakovostnih značilnosti, ki se izražajo s strukturnimi spremembami. Gospodarski razvoj torej obsega tako gospodarsko rast⁷ kakor tudi izboljševanje kakovosti življenja ter strukturne spremembe. Senjur (2002, 7) še dodaja, da se v zahodni literaturi pojem gospodarska rast nanaša na gibanje razvitih držav (developed countries), gospodarski razvoj pa na manj razvite države (less developed countries).

V začetnih teorijah, ki so pojasnjevale gospodarsko rast, so imeli glavno vlogo surovine, tehnologija ter finančni kapital. Skozi čas pa je znanje dobivalo osrednjo vlogo pri pojasnjevanju gospodarske rasti in razvoja.

Že v šestdesetih letih 20. stoletja je ameriški ekonomist Edward F. Denison (1964, 13-55) proučeval prispevek izobrazbe in znanja k rasti BDP. Izobraževanje je vpeljal v proizvodno funkcijo kot neposreden dejavnik gospodarske rasti:

⁷ Gospodarska rast se meri z rastjo družbenega proizvoda (BDP) in je eden izmed elementov gospodarskega razvoja. Bruto domači proizvod (v nadaljevanju BDP) je najpomembnejši agregat nacionalnih računov in najboljše merilo celotne ekonomske aktivnosti. Za izračun se uporablja tri pristope: proizvodni pristop meri BDP kot vsoto dodanih vrednosti rezidenčnih proizvodnih enot v osnovnih cenah in neto davkov na proizvode in storitve; izdatkovni pristop meri BDP kot vsoto izdatkov za končno potrošnjo, bruto investicij ter razlike med izvozom in uvozom proizvodov; dohodkovni pristop meri BDP kot vsoto primarnih dohodkov, razdeljenih rezidenčnim proizvodnim enotam (Statistični urad 2010a).

$$Q = f(K, Lkolič., Lkakov.; t).$$

Gospodarska rast je po njegovem mnenju torej rezultat kombinacije kapitala (K), količine in kakovosti dela (Lkolič. in Lkakov.) ter časa (t), v katerem se proizvodna funkcija premakne zaradi tehničnega ali znanstvenega napredka (napredek v znanju, inovacije). Na podlagi rezultatov je Denison (1964, 13-55) poudaril, da gospodarska rast ni povezana zgolj s kvantitativnim povečanjem produkcijskih dejavnikov (kapitala in dela), ampak tudi s kakovostjo delovne sile; ta kakovost je izhajala iz izobrazbe in novega znanja.

Schultz (1971) je poudaril pomen podjetniških sposobnosti in izobraževanja v kontekstu investicij, ki izboljšajo človekove sposobnosti. Investicije v izobraževanje ocenjuje skozi izdatke in skozi analizo donosnosti. Učinkovitost investicij v izobraževanje pa pojasni s posebno obliko kapitala, t.i. »zalogo splošnega znanja«.

Solow (1957, 312) pripisuje kapitalu pomembnejšo vlogo, kot jo Denison. Ob proučevanju prispevka tehničnega napredka k stopnji gospodarske rasti je ugotovil, da je kapital nujni, a ne zadostni pogoj za gospodarsko rast. Spremljati ga morajo izobrazba, novo znanje in drugi dejavniki, ki v obliki tehničnega napredka prispevajo h gospodarski rasti.

Svetličič (v Kramberger in Pavlin 2007, 215) je šel še dalje in pojasnil kavzalnost vpliva znanja, pridobljenega skozi izobraževanje, in konkurenčnosti gospodarstva v obe smeri. Menil je, da več znanja gotovo lahko krepi konkurenčnost gospodarstva, višja konkurenčnost pa lahko pomembno vpliva na konkurenčnost izobraževanja, ker prispeva k rasti, bogastvu, to pa omogoča večja vlaganja v izobraževanje in znanost nasploh. Hkrati ob tem poudari, da ni vse v vlaganju v znanje, temveč velja analizirati še druge makro ekonomske dejavnike razvoja, kot so kultura, zemljepisni položaj (naravni viri, oddaljenost od glavnih tržišč), integriranje v svetovni trg (trgovinske in druge reforme) in institucije. Strategija, politika, institucije in ljudje, ki jih kreirajo, so po mnenju avtorja torej izjemno pomembni.

Povečevanje kakovosti človeškega kapitala, ki ga prinaša izobraževanje, je eden izmed pomembnih dejavnikov povečevanja produktivnosti in gospodarskega razvoja. Za

izboljšanje človeškega kapitala sta pomembna možnost pridobivanja novih znanj in višje ravni izobrazbe (merjeno z vključenostjo v izobraževanje) ter vseživljenjsko učenje. Družbena donosnost vlaganj v človeški kapital⁸ se kaže v večji produktivnosti, inovativnosti in hitrejši gospodarski rasti. Za družbeno donosnost vlaganj v izobraževanje sta pomembna učinkovitost študija in usklajenost ponudbe in strukture izobraževanja s potrebami podjetij po kadrih (UMAR 2010, 27).

Potrebo po regionalnem obravnavanju naložb v novo znanje oziroma izobraževanje ter izobraževalnega sistema (t.i. izobraževalna regija) ugotavljata Bevčeva in Uršičeva (2007a, 199-212), ki razlagata izobraževanje kot pomemben dejavnik regionalnega razvoja in migracij. Izobraževanje oziroma širša kategorija – znanje je po njunem mnenju ključni dejavnik uspešnosti tako na nacionalni in regionalni kot tudi na individualni ravni. Vloga izobraževanja v gospodarskem razvoju regij je dvojna, in sicer:

- ožja, ker daje posameznikom kvalifikacije in znanja, s katerimi vstopajo na regionalni TDS in spreminjajo izobrazbeno strukturo ponudbe delovne sile in medregionalnih migracij delovne sile;
- širša, ker proizvajajo in širijo izobraževalne institucije znanje, ki jih regionalno gospodarstvo potrebuje.

Zmanjšanje razlik v razvitosti regij pojasnita kot tesno povezano z zmanjšanjem regionalnih razlik v količini (delež najbolj izobraženih prebivalcev) in kakovosti (stopnja funkcionalne pismenosti) kapitala znanja.

Kasneje bomo ugotovili, da se njuna ugotovitev odraža tudi v medregionalnih migracijah kadrov v slovenskem prostoru, kjer trend migracij med posameznimi regijami v slovenskem prostoru nakazuje, da je za delovno silo najbolj privlačna Osrednja Slovenija kot najbolj razvita statistična regija.

⁸ Analize kažejo, da obstaja pozitivna povezanost med deležem terciarno izobraženih in gospodarsko razvitostjo družbe (merjene z BDP na prebivalca po kupni moči) (UMAR 2010, 27). De la Fuente (v UMAR 2010, 27) ocenjuje, da povečanje povprečnega števila let šolanja v povprečju EU za eno leto povečuje produktivnost v povprečju EU na kratek rok za 6,2 %, na dolgi rok pa za dodatnih 3,1 %.

4 TEORIJE REGIONALNE GOSPODARSKE RASTI

»Odkar postaja v politiki in gospodarstvu vse pomembnejše decentralizirano odločanje na ravni regij, in ne samo osrednje odločanje na ravni cele države, postaja vprašanje regionalnega razvoja vse pomembnejše gospodarsko razvojno vprašanje. S tem je razvojna politika dobila še eno dimenzijo, to je regionalno dimenzijo« (Senjur 2002, 508).

4.1 Analogija z nacionalnim gospodarstvom

Prvi poskusi oblikovanja teorije in modelov regionalnega razvoja so bili v tem, da so poskušali razvojne teorije celotnega gospodarstva po analogiji prenesti tudi na regionalno raven. Po tej logiki bi imeli dve skupini teorij regionalne rasti: povpraševalno zasnovani modeli in ponudbeno zasnovani modeli (Senjur 2002, 515).

4.2 Povpraševalno zasnovani model

Skupina teorij, ki izhaja iz vloge povpraševanja v razvoju, ima podlago v keynesianski teoriji rasti⁹. Glavna elementa, ki vplivata na razvoj regije, sta torej zunanje povpraševanje in »izvoz regije«. Utemeljitev tega pogleda je, da mora regija proizvajati ne samo to, kar sama potrebuje, ampak tudi nekaj, kar bodo pripravljene kupiti kupci v drugih regijah. Ekonomsko osnovo razvoja regije sestavljajo aktivnosti, ki so sposobne izvažati svoje proizvode in tako pridobivati dohodek tudi iz virov zunaj regije. Povpraševalno zasnovani modeli rasti poudarjajo končno povpraševanje, vzratne povezave (backward linkages) in na proizvod (output) usmerjene gospodarske aktivnosti (Senjur 2002, 516).

⁹ »Keynesianska teorija uči, da je gibalna sila agregatno povpraševanje. Značilnost keynesianske teorije rasti je, da je teoretično postavila kot odprt problem vprašanje agregatnega neravnotežja (npr. krize, cikli) in nepopolnega izkoriščanja zmogljivosti, kjer je prav posebno odprto vprašanje nezaposlenosti delovne sile kot oblike neizkoriščanja zmogljivosti« (Senjur 2002, 99-100).

4.3 Ponudbeno zasnovani modeli

Druga skupina teorij pa izhaja iz vloge ponudbe za regionalno rast. Svojo teoretično podlago imajo v neoklasični teoriji rasti¹⁰, ki sta jo v 20. stoletju razvila ameriški ekonomist Robert Solow in avstralski ekonomist Trevor Swan. Ponudbeno zasnovani (supply-driven) modeli regionalne rasti jemljejo povpraševanje za zagotovljeno in je zato regionalna ekonomska aktivnost odvisna predvsem od razpoložljivih proizvodnih virov (Senjur 2002, 517).

Neoklasični model poudarja sposobnost regije, da pritegne inpute iz drugih regij. Delo in kapital pa se odzivata na razlike v donosih; kapital gre tja, kjer je večji donos na kapital, delovna sila se seli tja, kjer dobi višje mezde (Richardson 1973, 26).

Senjur (2002, 517) tej skupini teorij pripisuje kar nekaj slabosti, saj ne upoštevajo prostora¹¹. Prostor in prostorske ovire zmanjšujejo popolno konkurenčnost znotraj regije in med regijami ter zmanjšujejo difuzijo tehničnega napredka.

Menim, da je njegova kritika upravičena, saj se v Sloveniji ukvarjamo s težavami neskladnega razvoja znotraj regij in med posameznimi regijami. Delovanje regionalnega sistema je namreč veliko bolj kompleksno zaradi vpliva različnih dejavnikov (npr. razpoložljivih produkcijskih faktorjev v nekem prostoru, migracij prebivalstva, kakovosti delovnih mest, delovanja različnih interesnih skupin ipd.). V marsikateri regiji v Sloveniji se tako kljub danosti pojavljajo neizkoriščeni viri¹², zato ne moremo reči, da sama ponudba že zagotavlja svoje lastno povpraševanje.

¹⁰ Neoklasična teorija temelji na Sayevem zakonu, ki pravi, da si ponudba ustvarja svoje lastno povpraševanje, torej so možnosti nezadostnega agregatnega povpraševanja in s tem kriz vnaprej izključene. Delovanje neoklasičnega modela je pogojeno s številnimi nerealističnimi predpostavkami: od popolne cenovne fleksibilnosti ter homogenosti proizvodov, dela in kapitala do popolne informiranosti in racionalnosti ekonomskih subjektov (Sušjan 1995, 36-42).

¹¹ Prostor v smislu zemljepisnega položaja, ki določa razpoložljivost naravnih virov, povezanost s trgi izven regije ter drugo infrastrukturo.

¹² Neizkoriščeni naravni viri, nezasedena kvalitetna delovna mesta ter druga razpoložljiva infrastruktura.

5 TEORIJE POLARIZACIJE

Richardson (1973, 51) z uvedbo prostora in razdalje zavrne uporabo agregatnih modelov rasti za potrebe regionalnega razvoja. Navaja štiri modele regionalnega razvoja, za katere Senjur (2002, 518) dodaja, da se delno dopolnjujejo, deloma pa prekrivajo: model kumulativnega verižnega sproščanja vzrokov, model središča in okolice, model anglomeracijskega potenciala in analiza polov razvoja.

5.1 Model kumulativnega verižnega sprožanja vzrokov rasti

Osnovna ideja modela je, da se po pojavu začetnih razlik v razvoju med regijami sproži kumulativni proces verižnega sprožanja še drugih vzrokov, ki začetne razlike v razvoju še poglobljajo (Senjur 2002, 518).

Začetnik te teorije Gunnar Myrdal (1958) opredeljuje kot osnovo subjekt (podjetje, regija, država), ki ima komparativne prednosti (npr. naravni viri, lokacija) pred ostalimi subjekti. Zaradi teh prednosti pride do razlik med subjekti, saj se produkcijski faktorji iz slabše razvitega subjekta selijo v razvitejše subjekte, kjer imajo boljše razvojne možnosti.

Myrdal (1958) ugotavlja, da na rast razvitih regij manj razvite regije vplivajo pozitivno, saj se kvalitetna delovna sila in kapital iz manj razvitih regij selita v razvitejše regije. Razlika med manj razvito in bolj razvito regijo se tako še poveča, saj je slabše razvita regija izgubila kvalitetno in izobraženo delovno silo, bolj razvita regija pa si je še okrepila konkurenčno prednost (Sawyer 1989, 143). Njegovo teorijo lahko apliciramo na »beg možganov«, ko se zelo izobražena delovna sila v težnji po iskanju kvalitetnejših delovnih mest odloči za iskanje le-teh v razvitejših območjih z večjo ponudbo njihovi izobrazbi bolj primernih delovnih mest.

Leta 1970 je idejo v bolj pozitivni obliki preoblikoval N. Kaldor (1970, 591-624). Kaldor meni, da je regionalna rast funkcija povpraševanja po regionalnem izvozu. Potem se sproži kumulativno verižno sproščanje vzrokov rasti. Kaldor to pripiše naraščajočim donosom obsega proizvodnje v industrij. Senjur (2002, 519) tu še dodaja možnost vgradnje t.i. »dušitvenih silnic«, ki delujejo v prid bolj izenačenega

regionalnega razvoja. Zadrževalno za medregionalne razlike lahko delujejo tudi medregionalna prelivanja dohodka zaradi državne razvojne politike v tej smeri.

5.2 Model središča in okolice (center in periferija)

Model temelji predvsem na utemeljevanju odnosa središča regije in njene okolice.

Središčna regija je glavno središče inovativnih sprememb in ima velike zmogljivosti za generiranje in vsrkavanje inovativnih sprememb. Periferne ali okoliške regije pa so razvojno odvisne od središča. Središčne regije v nekem smislu same določajo svoj razvoj, periferne regije pa so odvisne od središča in jih središče tudi razvojno kontrolira. Odnos med središčem in okolico je tak, da resursi (delovna sila, kapital, surovine) pritekajo iz okolice v središče. Po drugi strani pa se iz središča v okolico širijo inovacije, ki se porajajo v središču. Središče dobiva večjo korist od okolja kot okolje od središča (Senjur 2002, 519). Sawyer (1989, 429) navaja, da model teorije središča in okolice poudarja predvsem negativni pomen polarizacije in se navezuje na teorijo odvisnosti.

5.3 Poli razvoja

Začetnik ideje polov rasti oziroma kasneje polov razvoja je francoski ekonomist Francois Perroux, in sicer sredi petdesetih let. Perroux (1988, 48) je zgradil idejo na dveh izhodiščih:

1. Razvoj se vedno pojavlja v obliki koncentriranih, kumulativnih in propulzivnih učinkov, ki generirajo razvoj. Razvoj je vedno polariziran in ni drugega načina razvoja.
2. Gospodarska enota je vedno sestavljena iz aktivnih in manj aktivnih (ali pasivnih) agentov. Razvojno teorijo je treba graditi na splošni teoriji aktivnih enot, torej na enotah, porajajočih razvoj.

Razvojni pol definira kot skupek aktivnih enot, ki ima sposobnost spodbuditi rast drugega skupka enot. Perroux (1988) omenja, da je prebivalstvo sestavljeno iz aktivnih skupin (sloji, razredi, funkcije), ki delujejo v imenu manj aktivnih skupin. Senjur (2002, 521) sklepa, da bi pol rasti lahko bile tudi skupine ljudi ter posredno organizacije (npr. politične organizacije, strokovne ustanove, podjetniki, menedžerji ter druge interesne skupine), ki prispevajo k razvoju in seveda nastopajo tudi v regionalnem okolju.

Ob razvojnem polu je Perroux (1988) opredelil še pojem razvojnega polja in razvojne osi. Razvojno področje se po mnenju avtorja pojavi, ko je več razvojnih polov medsebojno povezanih in medsebojno vplivajo drug na drugega in na okolje. Razvojna os pa definira kot sistem razvojnih polov, katerih pojav in širitev sta omogočena s fizičnimi in nefizičnimi komunikacijskimi osmi.

6 ENDOGENE TEORIJE RASTI

Začetnik endogene teorije rasti je bil Romer, ki je leta 1986 skušal pojasniti dolgoročno rast oziroma tehnološki napredek. Podlaga za razvoj endogenih teorij rasti je bila Schumpetrova teorija ekonomskega razvoja iz leta 1934, ki je v središče ekonomskega razvoja postavila inovacijsko dejavnost. Inovacije so za Schumpetra temeljno »podjetniško dejanje« oziroma gibalno ekonomskega napredka (Sušjan 1995, 103).

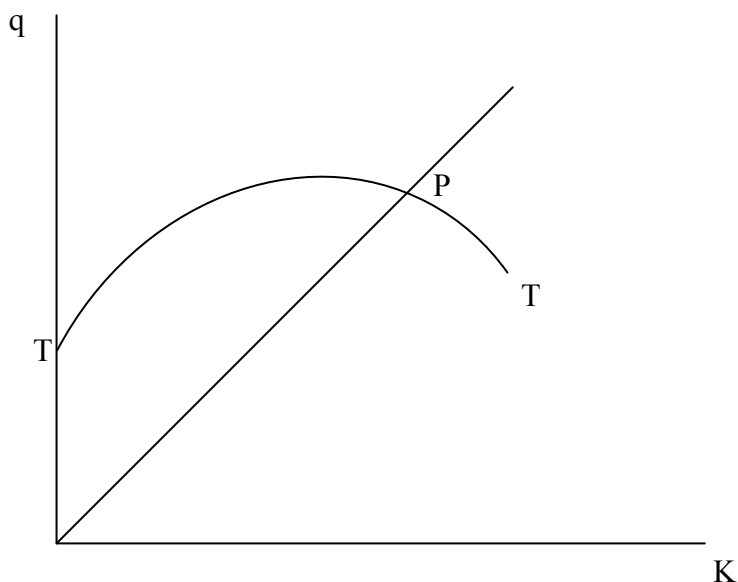
Sušjan (1995, 103-104) pojasnjuje endogene teorije rasti kot alternativo tradicionalni neoklasični ekonomski teoriji, ki temelji na statičnem tržnem ravnotežju. Cilj postkeynesiancev je zato oblikovanje teorije, ki bo pojasnjevala dinamične procese tehnološkega razvoja in konkurence ter s tem pripomogla tudi k boljšemu razumevanju glavnih značilnosti sodobnega kapitalizma, kot so ciklična gospodarska rast, hiter tehnološki napredek, nezaposlenost, konflikti v razdelitvi itd.

Endogene teorije rasti opredeljujejo tehnološki napredek kot enega glavnih dejavnikov gospodarske rasti. Pojasnjujejo ga z učenjem ob delu (»learning by doing«), človeški kapital ter R&R dejavnosti kot endogenih generatorjev investicijske dejavnosti in rasti podjetij (Sušjan 1995, 205). Senjur (2002, 344) dodaja, da prihaja tehnološki napredek v gospodarstvo utelešen v delovni sili. Dejavniki, ki po njegovem pozitivno vplivajo na tehnološki razvoj, pa so izdatki za izobraževanje, investicije, izdatki za R&R, prenos tehnologije in asimilacija inovacij.

Med prvimi, ki je spoznal, da je v teoriji gospodarske rasti nesmiselno obravnavati investicije in tehnični napredek kot dva ločena dejavnika, je bil Kaldor (1970). Kaldor je zasnoval model gospodarske rasti, ki temelji na funkciji »tehničnega napredka« (TT na sliki 6.1). Gre za prikaz stopnje rasti per capita proizvodnje (q) kot naraščajoče funkcije stopnje rasti per capita kapitala (k). Njegova ugotovitev je, da gospodarstvo

teži k točki P, v kateri se stopnja rasti kapitala in stopnja rasti proizvodnje izenačita (Sušjan 1995, 204). Glej Sliko 6.1.

Slika 6.1: Kaldorjeva funkcija tehničnega napredka

Vir: Sušjan (1995, 204).

»Vsaka investicija v kapital ne povečuje samo celotnega stoga kapitala, saj se zunanji učinki znanja (»knowledge spillovers«) brezplačno prelivajo k preostalim uporabnikom znanja, zato se povečuje tudi količina celotnega znanja. Ljudje se namreč z uporabo novih strojev in opreme učijo proizvodnih tehnik, prilagajajo organizacijske oblike dela in ustvarjajo nove ideje« (Sušjan 2002, 297-298).

7 REGIONALNI RAZVOJ V LUČI DEJAVNIKOV DRUŽBE ZNANJA

Znanja se danes ne interpretira le na ravni razvoja posameznika ali širše družbe, temveč se je v okviru novih paradigem vgradilo tudi v načrtovanje prostorskega in regionalnega razvoja. S tem pa se je pojavil tudi nov pojem t.i. »učече se regije«¹³, katerega avtor je Florida (1995, 527), ki je poudaril ključno vlogo idej, znanja in oblikovanja novega učenja, in sicer predvsem učenja znotraj organizacije in proaktivnega učenja odraslih.

¹³ Bevčeva (1991) poimenuje regije, katerih razvoj temelji na znanju in učenju, »izobraževalne regije«.

Ravbar (2005, 65) meni, da imajo »učee se regije« naslednje značilnosti: ustvarjanje dodane vrednosti, inovacijsko okolje, decentralizacija proizvodnje (rast industrijskih »clustrov«), večanje stroškov v središčih, stare industrije se selijo v območja z nižjimi stroški, specializacijo novih proizvodenj, prisotnost raziskovalnega instrumentarija in spoštovanje trajnostnega razvoja.

V zadnjem času pridobivajo regije čedalje večjo vlogo kot gospodarski in politični subjekt. Posamezna nacionalna gospodarstva se vse bolj zavedajo, da za uspešno globalno nastopanje ni dovolj le načrtovanje razvoja na makroravni, temveč je treba razviti družbo, temelječo na znanju na vseh ravneh.

Po navedbah Operativnega programa krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013 (SVLR 2008, 19) so za države, ki se dinamično razvijajo v smeri »družbe znanja«, značilni:

- intenzivne naložbe v raziskave in razvoj,
- tesna povezanost med javnim in izobraževalnim sektorjem ter gospodarstvom,
- visoka stopnja inovativnosti,
- visoko usposobljena delovna sila ter
- ustrezna informacijska infrastruktura s podpornimi institucijami.

Podobno opisuje »na znanju temelječe gospodarstvo« tudi Evropska komisija (2006), ki ga definira kot kombinacijo treh temeljnih dejavnikov:

- *izobraževanja in usposabljanja*, ki postajata bistvena elementa družbe znanja, s poudarkom na prilagajanju delavcev tehnološkim spremembam in razvoju sposobnosti inoviranja v podjetjih;
- *inoviranja in še posebej raziskav*, ki predstavljajo vedno večji del vrednosti proizvodov in storitev;
- *novih informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT)*, ki so že same po sebi nov proizvod, predvsem pa prinašajo radikalno spremembo v proizvodne vzorce vseh sektorjev, v organizacijo dela in vsebino delovnih mest;

Če želi torej postati neka regija »izobraževalna regija«, mora načrtovati in usmerjati razvoj v smeri krepitve človeških virov z izobraževanjem in usposabljanjem, z razvojem

in uporabo modernih informacijsko-komunikacijskih sistemov ter spodbujanjem raziskovalno-razvojne dejavnosti oziroma vnašanjem novega znanja v obliki inovacij v gospodarstvo. V nadaljevanju so tako obrazloženi posamezni dejavniki, ki bistveno vplivajo na razvoj posamezne regije.

7.1 Izobraževanje in usposabljanje

Izobraževanje je načrtna in sistematična dejavnost z vzgojnim namenom in z namenom po izpopolnjevanju znanja (Enciklopedija Slovenije 1999). S pojmom usposabljanje oziroma strokovno usposabljanje pa Jereb (1998, 178) označuje proces razvijanja tistih človekovih sposobnosti, ki jih posameznik potrebuje pri opravljanju nekega konkretnega dela v okviru določene dejavnosti. Delodajalci namreč vedno bolj zahtevajo sposobnost učenja in hitrega osvajanja novih spretnosti ter prilagajanja novim izzivom in situacijam, s katerimi se delavci srečujejo pri vsakodnevnih delovnih nalogah.

Ekonomika delovnega usposabljanja pojasnjuje usposabljanje kot učenje iz izkušenj pri delu, učenje pri delu pod nadzorom nadrejenega ali starejšega delavca ter usposabljanje mimo dela, ki vključuje zagotavljanje programov formalnega usposabljanja znotraj podjetja (Jerovšek 1980).

V okviru sintezne ocene kapitala znanja v Sloveniji po regijah ob koncu devetdesetih let definirata Bevčeva in Uršičeva (2007a, 200) pet različnih dimenzij kapitala znanja oziroma kapitala izobrazbe:

- *obseg zaloge tega kapitala* prek kazalnikov o izobraženosti prebivalcev in zaposlenih,
- *kakovost zaloge tega kapitala* prek kazalnikov o funkcionalni pismenosti,
- *tok tega kapitala* prek kazalnikov o stopnji vključenosti mladine v srednje izobraževanje, prebivalcev v višje in visoko izobraževanje, odraslih v izobraževanje, izpopolnjevanje in usposabljanje,
- *učinkovitost toka* prek kazalnika o stopnji dokončanja dodiplomskega študija,
- *ponudbo izobraževanja* prek kazalnikov o relativnem številu izvajalcev izobraževanja glede na število prebivalcev v regiji,

- *naložbe v izobraževanje* prek povprečnih izdatkov podjetij v izobraževanje zaposlenih.

»Izobrazba je tudi dejavnik dolgoročne rasti BDP. Gre za obojestransko korelacijo, t.i. stopničasto povezanost. Prispevek izobrazbe h gospodarski rasti je praviloma obratno sorazmeren z gospodarsko razvitostjo države« (Bevc 1991, 53). Senjur (2002, 293) pri tem opozarja, da izobraževanje samo ne more biti zadosten pogoj za gospodarsko rast. Meni, da investicija v šolanje ne bo učinkovita, če se v gospodarstvu ne pojavijo priložnosti, ki izkoriščajo učenje. Izobraževanje ter tip proizvodnje in tehnologije morata biti medsebojno pogojena.

Ohranjanje ter razvoj človeških potencialov je eden ključnih strateških razvojnih ciljev Slovenije. Njegovo uresničevanje je povezano z dvema nalogama: prebivalstvo pridobiti (rodnost, imigracije) in ga zadržati (zaviranje trajnega odliva v tujino). Eden izmed ciljev izobraževalne politike je tudi zmanjšanje regionalnih razlik v izobraženosti prebivalstva. Preizobraženost je namreč pogoj, da bo nekdo migriral. V primeru migracij zaradi preveč izobraženosti lahko prihaja do uhajanja zelo izobražene delovne sile v uspešnejše regije in pomanjkanja izobraženih kadrov v manj razvitih regijah. Gre za t.i. »beg možganov«, katerega glavni motivi so višje plače, možnost strokovnega dela in izobraževanja, izboljšanje življenjskega standarda ter boljše delovne razmere (Bevc in Uršič 2007b, 183-184).

7.2 Vseživljenjsko učenje

Hitri tehnološki cikli in dinamičen razvoj, ki povzročata hitro zastaranje znanja, zahtevata od slehernega posameznika, da že osvojeno znanje bogati. Ključno pri tem pa je, da znanje ne le bogati, temveč ga produktivno uporabi. Nove tehnologije, novi načini dela ter demografske spremembe (staranje prebivalstva) narekujejo državnim institucijam potrebo po bolj fleksibilnem izobraževalnem sistemu, ki se bo vključil v procese vseživljenjskega sistema (v nadaljevanju VŽU). Danes namreč ni dovolj le učenje v okviru formalnih izobraževalnih programov, temveč tudi nenehno izboljševanje in nadgradnja osvojenega znanja in veščin.

Evropska komisija in njene članice so v okviru Evropske strategije zaposlovanja opredelile vseživljenjsko učenje kot namerno učno aktivnost, ki teče s ciljem, da se izboljšajo znanje, spretnosti in veščine¹⁴. Koncept temelji na ideji »učee se družbe«, ki je organizirana tako, da zagotavlja (maksimalne) učne učinke za vse člane in vsakomur, brez izjeme, z vsemi vsebinami (za razvijanje telesnih, intelektualnih, čustvenih in duhovnih razsežnosti človeka) in v vseh oblikah (formalno, neformalno in priložnostno učenje) tako v družini, šoli, v vsakdanjem življenju kot na delovnem mestu. Veliko pozornost uveljavljanju koncepta VŽU je leta 2000 namenila tudi Evropska komisija s sprejetjem Memoranduma o vseživljenjskem učenju. Njegov namen je bil spodbuditi vseevropsko diskusijo o vseobsežni strategiji pri uvajanju vseživljenjskega učenja na individualni in institucionalni ravni ter na vseh področjih javnega in zasebnega življenja (Evropska komisija 2000, 6-10).

Izobraževanje odraslih v kontekstu VŽU daleč presega zgolj enostavno pojmovanje vračanja nazaj v šolanje. Terja spremembe v sami zasnovi kakor tudi v uvajanju in izvajanju. Nova filozofija izobraževanje in učenja jasno zahteva nove modele učenja in poučevanja; poudarek je na individualni avtonomiji in samo-učenju (self-directed learning). Proces vseživljenjskega učenja se začne v predšolskem obdobju, nadaljuje v obveznem izobraževanju in post obveznem obdobju formalnega izobraževanja in usposabljanja ter se nadaljuje skozi vse življenje. Aktualizira se skozi zagotavljanje učnih izkušenj in aktivnosti doma, na delovnem mestu, na fakultetah, izobraževalnih, socialnih in kulturnih organizacijah in drugih ustanovah.

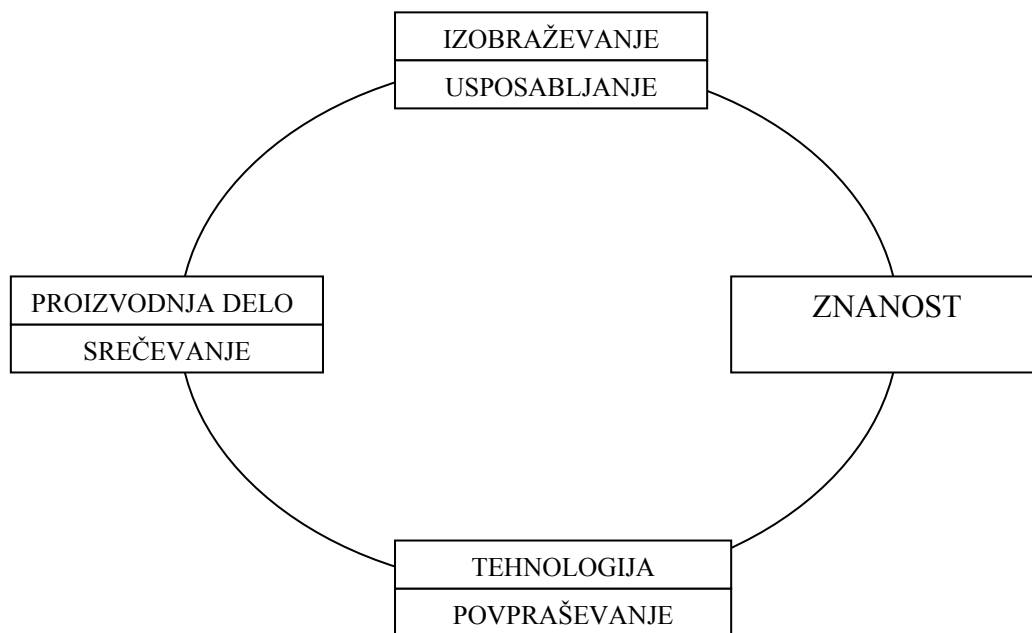
Lahko rečemo, da je znanje postalo pomembna vrednota, kar se kaže tudi z vse večjim vključevanjem ljudi vseh generacij v različne formalne in ostale oblike izobraževanja in usposabljanja. Tako posamezniki kot podjetja in širša družba se morajo v bodoče zavedati, da je to edina pot v brezskrbno prihodnost oziroma ključni recept v boju proti brezposelnosti, socialni izključenosti in večji konkurenčnosti podjetij, regij in nacionalnega gospodarstva.

¹⁴ Pobudo za Evropsko strategijo zaposlovanja je novembra 1997 dal svet šefov držav v Luksemburgu. Strategija je za vse države članice vzpostavila sistem spremljanja in poročanja, ki temelji na Priporočilih zaposlovanja, ki se jih letno preveri in revidira. Strategija zaposlovanja temelji na štirih stebrih: zaposljivosti, podjetništvu, prilagodljivosti in enakih možnostih.

7.3 Izobraževanje in trg delovne sile

Področje izobraževanja in usposabljanja vpliva na trg delovne sile kot odločujoč dejavnik kakovosti ponudbe delovne sile, ki se v proizvodnji oziroma delovnih procesih srečuje s povpraševanjem po ustreznem znanju in sposobnostih, ki jih narekujejo nove tehnologije. V zadnjih desetletjih so se razmerja v tehnološko-izobraževalnem krogu bistveno spremenila. Zaradi globalne povezanosti gospodarstev sta razvoj in prenos novih tehnologij vse hitrejša, kar sili posamezne države k dviganju izobrazbene ravni prebivalstva za sprejem novih tehnologij in k reformiranju izobraževalnih programov. Izobraževanje se podaljšuje in postaja vse bolj ciljno naravnano, na drugi strani pa zaradi vse krajših tehnoloških krogov pridobljeno vse bolj specifično znanje hitreje zastara (Svetlik in Lorenčič 2002, 256-262). Glej Sliko 7.1.

Slika 7.1: Tehnološko izobraževalni krog

Vir: Svetlik in Lorenčič (2002, 256).

»Razvoj izobraževanja mora biti komplementaren z ravno gospodarske razvitosti, sicer utegne priti do napak v razvoju izobraževanja. To potem povzroči neoptimalno alokacijo izobraževalnih sredstev, zmanjšuje učinek izobraževanja in lahko povzroči celo nezaposlenost izobraženih ljudi« (Senjur 2002, 295).

»V Sloveniji se že kar nekaj časa soočamo s prepočasnim prilagajanjem izobraževanja spremenjenim zahtevam in sodobnim razvojnim usmeritvam, kar pušča posledice na različnih ravneh, makro, mezo in mikro ravni« (Mirčeva 2000, 15).

Za slovenski trg delovne sile so značilna izobrazbena, poklicna in regionalna strukturna neskladja. Najbolje so pokrite potrebe po delavcih s štiriletno srednjo izobrazbo ter tistih brez poklicne izobrazbe. Najslabše pa so pokrite potrebe po delavcih z nižjo poklicno ter z več kot srednjo izobrazbo. Pokritje potreb po delavcih v storitvenih dejavnostih je slabše kot v industrijskih in kmetijskih. Posledično narašča strukturna brezposelnost, ki je trenutno najbolj razširjena oblika brezposelnosti v Sloveniji, na drugi strani pa se pojavljajo nezasedena delovna mesta (Svetlik in Lorenčič 2002, 276).

V letu 2009 se je po podatkih ankete o delovni sili (v nadaljevanju ADS) delež prebivalstva (med 25 in 64 let) s terciarno izobrazbo sicer povečal na 22,5 %, vendar Slovenija še vedno zaostaja za evropsko najrazvitejšimi državami, kjer ta delež presega 30 %. Ključni problemi so predvsem nizka učinkovitost¹⁵ in kakovost študija ter neusklajenost v strukturi ponudbe in povpraševanja po kadrih. Primanjkuje predvsem kvalitetne delovne sile z naravoslovnih in tehničnih področij (kemija, biotehnologija, zdravstvo itd.). Slednje je tudi posledica majhnega vpisa na tovrstne dodiplomske programe, saj je bilo po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (Statistični urad RS 2010d, 10) leta 2005 le 22 % študentov vpisanih na študij matematičnih, naravoslovnih in tehničnih ved, kar je pod povprečjem EU 27 (26 %). Vključenost v vseživljenjsko učenje se je po večletnem upadanju v letu 2009 povečala. Po podatkih ADS za drugo četrtletje leta 2009 je bilo v formalno in neformalno izobraževanje vključenih 17,0 % prebivalcev, starih med 25 in 64 let (v povprečju EU znaša 10 %). Na drugi strani pa imamo zelo nizko vključenost starejših (med 55 in 64 let) v izobraževanje ter vključenost nizko izobraženih (z največ končano osnovno šolo) v izobraževanje (UMAR 2010, 27-30).

¹⁵ Razlog je predvsem povprečni čas trajanja študija, ki je med najdaljšimi v EU. V letu 2007 je znašal 6,8 leta, leta 2008 pa 6,7 leta.

Nezakrpane vrzeli so se še bolj izrazile ob vstopu v Evropsko unijo ter ob današnji vsesplošni globalni krizi¹⁶, ki je zajela ekonomsko, ekološko, socialno in druga področja. Izobraževanje¹⁷ in usposabljanje ter nenehno usklajevanje izobraževalnega sistema s potrebami gospodarstva so torej edini možni odgovor na izzive tehnoloških in strukturnih sprememb ter na problem staranja prebivalstva, s katerim se soočamo v Sloveniji. Novi pristopi k učenju oziroma pridobivanju znanja pa ne predvidevajo le doseganja bolj kvalitetne delovne sile z izobraževanjem in usposabljanjem v skladu s potrebami podjetij (gospodarstva), temveč želijo zagotoviti tudi osebnostni razvoj posameznikov kot predpogoj za uspešno življenje ter razvoj močnejše družbe, ki se bo uspešno soočala z vsemi novimi izzivi. Glede na prej postavljeno predpostavko, da izobrazba vpliva na gospodarsko rast, lahko sklepamo, da pomeni pomanjkanje izobražene delovne sile tudi manjšo regionalno gospodarsko rast. Zato je pomembno, da si regije prizadevajo ustvarjati za kvalitetne človeške vire privlačno okolje, ki omogoča ne le povečanje konkurenčnosti regionalnega gospodarstva, temveč uresničevanje tudi zasebnih interesov izobražene delovne sile (zasedanje kvalitetnih delovnih mest, strokovno izpopolnjevanje in napredovanje ipd.). To pa zahteva razvoj partnerstva in sodelovanje na vseh ravneh: vlada, delodajalci, sindikati, akademska sfera, širša javnost.

7.4 Raziskave in razvoj (R&R) ter inovacijska dejavnost

Po mednarodno priznani Frascatijevi metodologiji obdelave statističnih podatkov na področju R&R (2002) zajema pojem znanstvenega raziskovanja tri dejavnosti:

- temeljne oziroma bazične raziskave,
- aplikativne oziroma uporabne raziskave,
- eksperimentalni razvoj.

Temeljna raziskava je praktično ali teoretično delo, ki se v osnovi navezuje na pridobitev novih znanj na področju temeljnih pojavov in opazovanih dejstev. Temeljno raziskovanje naprej delimo na čisto temeljno raziskovanje (pure basic research), ki se

¹⁶ Od leta 2008 se namreč celoten svet sooča s poslabšanimi gospodarskimi razmerami. Kovač (2009) meni, da je kriza globalna (svet), centralna (razviti kapitalizem), strukturna (ekologija), socialna (država), politična (liberalizem) in kulturna (vrednote).

¹⁷ Pri tem se poudarja predvsem računalniško pismenost, vseživljenjsko učenje ter dvig ravni izobraženosti prebivalstva kot celote.

izvaja na področju izboljšave znanj (brez iskanja dolgoročnih ekonomskih in socialnih koristi), in usmerjeno temeljno raziskovanje (oriented basic research), namenjeno oblikovanju obširne baze znanja za reševanje pričakovanih in obstoječih problemov (OECD 2002).

Aplikativne (uporabne) raziskave so usmerjene k pridobivanju novega znanja na podlagi določenih praktičnih ciljev in namenov. Izsledki aplikativnih raziskav se v znanosti povezujejo kot sistem znanj o pojavih in zakonitostih v naravi in družbi (Statistični urad RS 2009d, 143).

Eksperimentalni razvoj je sistematična uporaba znanja, ki je pridobljeno s temeljnim in aplikativnim raziskovanjem oziroma s praktičnimi izkušnjami in je usmerjeno v proizvodnjo novih materialov, izdelkov ali naprav ter k uvajanju novih postopkov, sistemov in storitev (Statistični urad RS 2009d, 144).

V Sloveniji imamo največ aplikativnega raziskovanja, sledi eksperimentalni razvoj, najmanj pa se izvaja temeljnih raziskovanj. Raziskovanja se izvaja pretežno na področju tehničnih ved, sledijo naravoslovno-matematična raziskovanja ter na področju medicine in družbenih ved. Glej Tabela 7.1.

Tabela 7.1: Končana raziskovalna dela po vrstah in vedah raziskovanj

Sektorji	Vrste raziskovanj			
Vede	SKUPAJ	temeljna raziskovanja	aplikativna raziskovanja	eksperimentalni razvoj
1995	4002	558	2357	1087
2000	4671	410	3143	1118
2002	5285	485	3524	1276
2003	4522	411	2742	1369
2004	4956	432	2980	1544
2005	5437	470	3790	1177
2006	5846	293	4316	1237
2007	6549	606	4431	1512
SKUPAJ	6549	606	4431	1512
Naravoslovno-matematične vede	1882	249	1312	321
Tehnične vede	3418	98	2304	1016
Medicinske vede	663	104	455	104
Kmetijske vede	159	27	88	44
Družbene vede	325	57	241	27
Humanistične vede	102	71	31	-

Vir: Statistični urad RS (2009d, 151).

Raziskovalna in razvojna dejavnost (v nadaljevanju RRD) se nahajata v jedru evropskih in državnih strateških razvojnih dokumentov. Moderne družbe so slednjo že pred aktualno krizo označile za gonilno silo gospodarskega razvoja, v aktualni krizi pa naj bi se še okrepila. Prepletanje raziskovanja, izobraževanja in inoviranja predstavlja strateški model evropskega gospodarskega in socialnega razvoja (Sorčan 2009, 1-4).

Evropska unija (EU) želi njene znanstvene in tehnološke temelje še bolj okrepiti z oblikovanjem Evropskega raziskovalnega prostora, v katerem raziskovalci, znanost in tehnologija prosto krožijo, želi tudi spodbujati večjo konkurenčnost EU, vključno z industrijo, in pospeševati vse raziskovalne dejavnosti, ki so potrebne za razvoj na drugih področjih (Pogodba o delovanju Evropske unije 2008, 128).

Podobne predpostavke in cilje najdemo tudi v slovenskih strateških dokumentih, ki vsebujejo vizijo nacionalnega in regionalnega razvoja. Resolucija o nacionalnem raziskovalnem in razvojnem programu za obdobje 2006-2010 (ReNRRP 2006) predvideva nacionalni program raziskav in razvoja v smeri ustvarjanja in prenosa mednarodno dosegljivega znanja v javno korist in za potrebe gospodarstva ter krepitev

sposobnosti za obvladovanje tehnološkega napredka kot glavni vir povečanja nacionalne konkurenčnosti ter družbenega in humanega napredka.

Raziskave (in s tem tehnološki napredek) naj bi prispevale med 25 in 50 % rasti in so glavni dejavnik konkurenčnosti in rasti zaposlenosti. Raziskave in razvoj novega znanja in tehnologij so izjemnega pomena za gospodarsko rast ravno v razvitih gospodarstvih. Zakaj? Teorija rasti opredeljuje dva načina rasti: *rast z imitacijo*, ki je značilna za države v razvoju, in *rast z inovacijami*, ki je temelj rasti v razvitih državah. Rast z imitacijami je prisotna v manj razvitih državah in poteka skozi akumulacijo kapitala in prenos tehnologije, saj je proces imitacije (»kopiranje«) cenejši kot inoviranje (Prašnikar in drugi 2007, 4-5).

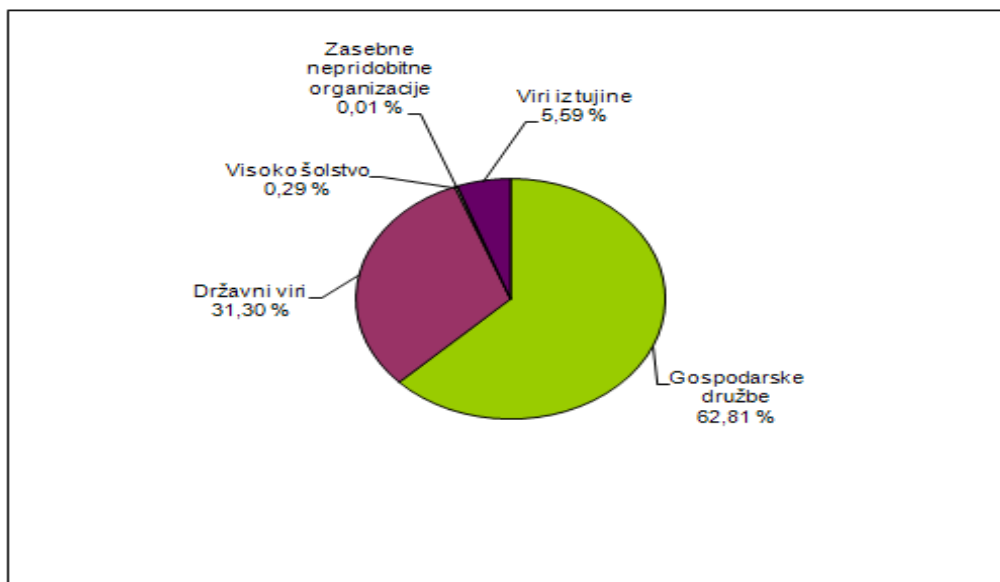
RRD pa ne vplivajo samo na gospodarsko rast, temveč so v neugodnih gospodarskih razmerah ključne za uspešno »rehabilitacijo« nacionalnega ali regionalnega gospodarstva. Obstoječa kriza je namreč pokazala, da so se na poslabšane razmere izredno hitro in dobro odzvale države z zelo razvito raziskovalno-razvojno politiko. Tudi Slovenija je ob izbruhu krize reagirala z dodatnim finančnim vložkom v tehnološki razvoj v letu 2010, kar bo dolgoročno spremenilo razmerje med znanostjo in tehnologijo v Sloveniji (Sorčan 2010, 8).

V Sloveniji se vloga RRD z leti krepi, na kar nakazujejo nekateri kazalniki. Ugotavljamo rast števila raziskovalnih organizacij, števila raziskovalcev, števila raziskovalnih del ter tudi prihodkov od RRD. Od leta 2000 do 2007 se je število raziskovalnih dejavnosti povečalo iz 388 na 420, število raziskovalcev in drugega strokovnega ter tehničnega osebja z visoko izobrazbo se je povzpelo iz 7769 na 11618. Ravno tako se je povečalo število raziskovalnih del, vendar se je na drugi strani zmanjšalo število objavljenih raziskovalnih del iz 13047 na 10233. Povečujejo se tudi prihodki od RRD, kar nakazuje produktivno uporabo pridobljenih rezultatov skozi raziskovanje (Statistični urad RS 2009d, 148). Glej Prilogo A.

Če pogledamo RRD dejavnost po različnih sektorjih, je po bruto domačih izdatkih za RRD na prvem mestu poslovni sektor. Sledi mu vladni sektor, kot tretji visokošolski sektor, najmanjši izdatki pa so zabeleženi v zasebnem nepridobitnem sektorju (glej Sliko 7.2). Po številu raziskovalcev sta na vrhu visokošolski in poslovni sektor, manj

raziskovalcev je zaposlenih v državnem sektorju, najmanj pa jih deluje zasebno, in sicer le 24 raziskovalcev (glej Prilogo B).

Slika 7.2: Bruto domači izdatki za R-R dejavnost (BIRR) po virih financiranja, Slovenija, 2008

Vir: Statistični urad RS (2009b, 2).

Bruto domači izdatki za raziskovalno in razvojno dejavnost so po podatkih Statističnega urada RS (2009b) leta 2007 upadli na 1,45 % bruto domačega proizvoda (2006: 1,56 % BDP). Pri tem je javni sektor zmerno povečal izdatke za raziskave in razvoj, v poslovnem sektorju pa je prišlo do realnega zmanjšanja vlaganj v RRD. To kaže, da poslovni sektor ni izkoristil ugodnih gospodarskih gibanj in dobrih poslovnih rezultatov v letu 2007 za povečanje vlaganj v RRD, s tem pa si je zmanjšal možnosti za hitrejšo prestrukturiranje (UMAR 2009, 28-29).

V letu 2008 so bili trendi posebej ugodni glede izdatkov za RRD zasebnega sektorja, v letu 2009 pa glede izdatkov državnega sektorja za te namene. V letu 2008 so se bruto izdatki za raziskave in razvoj po zadnjih razpoložljivih podatkih Statističnega urada Republike Slovenije povečali na 1,66 % BDP¹⁸, kar je največ doslej. Zaostanek za evropskim povprečjem (1,90 % BDP) se je leta 2008 zmanjšal na najnižjo raven do

¹⁸ Slovenija si je v okviru Strategije razvoja Slovenije (2004) že od leta 2006 prizadevala doseči 2 odstotka BDP, namenjenega za RRD, in 3 odstotke do leta 2010.

sedaj. K temu so največ prispevali povečani izdatki poslovnega sektorja RRD, ki so se realno zvišali za 25,7 %, kar je delno tudi posledica večjega števila podjetij z RRD. Povečanje števila podjetij z RRD v letu 2008 so povzročile različne olajšave (davčne, regijske in državne), ki so namenjene spodbujanju RRD. S tem so tovrstna podjetja prispevala k dvigu zaposlenosti¹⁹, ustvarjanju boljših delovnih mest ter h krepitvi konkurenčne sposobnosti gospodarstva. Kljub vsem tem pozitivnim ocenam pa se Slovenija uvršča med manj učinkovite države v okviru EU, saj dosega s povprečno višino vlaganj v RRD podpovprečno učinkovitost, ki se meri s številom patentov na milijon prebivalcev in znanstveno odličnostjo (število znanstvenih publikacij na milijon prebivalcev in njihova citiranost) (UMAR 2010, 30-32).

V obdobju od leta 2000 do leta 2008 je Slovenija precej povečala število prvih patentnih prijav²⁰ na Evropskem patentnem uradu. Na osnovi metodologije, ki jo Eurostat od leta 2007 uporablja za kratkoročno ocenjevanje statistike o patentih, so slovenski prijavitelji na evropskem patentnem uradu (EPO) v letu 2008 vložili 63,7 patentnih prijav na milijon prebivalcev (povprečje EU: 131,1). Slovenija se je uvrstila na 14. mesto vseh držav članic EU (UMAR 2010, 30-32).

Če dalje primerjamo analizo podatkov Evropskega patentnega urada, ki je v letu 2005 zabeležil 32,2 patentnih prijav slovenskih raziskovalcev²¹, ugotovimo, da se je število prijavljenih patentov od 1. 2005 do 1. 2008 skoraj podvojilo. Kljub temu pa na drugi strani ugotovimo, da je Slovenija v tem obdobju padla s 13. mesta (leta 2005) na 14. mesto, kar pomeni, da se je kljub povečanju števila patentnih prijav učinkovitost RRD poslabšala v primerjavi z ostalimi državami EU.

Na število patentov in inovacij ter na izboljšanje absorpcijskih sposobnosti gospodarstva vpliva tudi razpoložljivost ustreznih kadrov, zlasti diplomantov naravoslovja in tehnike, katerih rast je v Sloveniji med najnižjimi v EU. V letu 2008

¹⁹ Prejemniki subvencij so v triletnem obdobju povečali zaposlenost za kar 13 % (UMAR 2010, 31).

²⁰ Študije OECD kažejo, da obstaja močna pozitivna povezava med številom (triadnih) patentov in izdatki poslovnega sektorja za R&R. To dodatno utemeljuje potrebo po pospešitvi vlaganj slovenskega poslovnega sektorja v RRD, zlasti v visokotehnološko zahtevne sektorje, kjer je stopnja patentibilnosti višja.

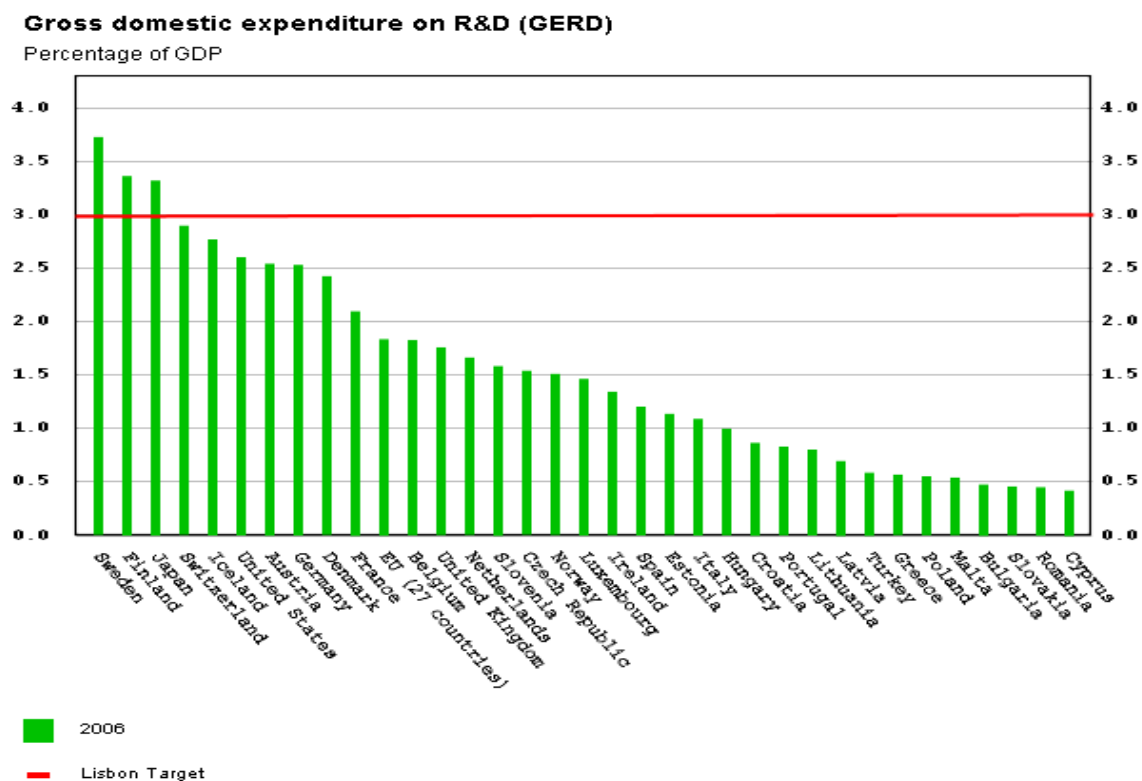
²¹ Po podatkih Poročila o razvoju 2009 (UMAR 2009, 32).

smo zabeležili le 17,6 % diplomantov na področju naravoslovja in tehnike (EU: 22 %) (UMAR 2010, 32).

V Lizbonski strategiji si je Evropska unija zastavila cilj, da bodo države članice do leta 2010 povečale vlaganja v RRD na 3 % BDP, od česar morajo državna vlaganja doseči 1 % vlaganja, podjetja pa 2 %. Mednarodne primerjave namreč kažejo, da je intenzivnost RRD v Evropski uniji nižja od intenzivnosti večine drugih svetovnih gospodarstev, kot so na primer ZDA, Japonska in Južna Koreja (Sorčan 2009, 5).

Na spodnji sliki 7.3 lahko vidimo, katere države so v letu 2006 največ vlagale v R&R ter kje se nahaja Slovenija glede omenjenih izdatkov.

Slika 7.3: Izdatki za R&R dejavnost v državah EU, Japonski in ZDA v letu 2006

Vir: Eurostat (2006).

Slovenija se po izdatkih za raziskave in razvoj uvršča v sredino držav Evropske unije (EU). Izrazito neuspešna je pri učinkovitosti izrabe sredstev, definiranju prioritet in uporabi rezultatov dejavnosti RRD za hitrejši gospodarski in družbeni razvoj. Slovenija potrebuje več stimulacije za skupno delo znanosti in gospodarstva ter povečanje razvojne spodbude za skupne projekte znanosti in gospodarstva. Predvsem je

zaskrbljujoče stanje na področju uporabe znanja. Raziskovalno-razvojna dejavnost bi morala najprej in predvsem prispevati k napredku in uspehu Slovenije in vseh njenih državljanov, iz česar izhaja prednostno obravnavanje znanstvenih področij, nujnih za ohranjanje in razvoj državne in nacionalne samobitnosti (ReNRRP 2006).

Kljub zadovoljivemu položaju Slovenije lahko rečemo, da ga je ustvarilo le majhno število podjetij, ki se že zavedajo zahtev uspešnega globalnega nastopanja. Konkurenčnost neke regije oziroma nacionalnega gospodarstva pa ne sme sloneti na peščici podjetij, ki ustvarjajo navidezno zadovoljiv položaj tako Slovenije kot njenih posameznih območij (regij). RRD mora postati prepoznana kot vir konkurenčnih prednosti nacionalnega in regionalnega gospodarstva. V okviru RRD je v Sloveniji predvsem pomembno, da ne le velike gospodarske družbe, temveč tudi mala in srednje velika podjetja začnejo razvijati lastno raziskovalno dejavnost, ki jim bo omogočila konkurenčno nastopanje ne le na lokalnem trgu, temveč tudi v mednarodnem okolju.

7.5 Inovacije in inovacijska politika

Za uspešno gospodarsko rast v razvitih gospodarstvih ni dovolj le vlaganje v raziskave in razvoj, temveč tudi praktična uporaba rezultatov raziskav v gospodarstvu v obliki novih, inovativnih tehnologij ter proizvodov z visoko dodano vrednostjo.

»Ključni dejavnik ohranjanja in povečevanja gospodarske dinamike v razvitih gospodarstvih so inovacije in prenos le-teh v obliki novih, inovativnih izdelkov z visoko dodano vrednostjo na trge. Pri ustvarjanju nove tehnologije pa gotovo pomembno izstopa človeški kapital oziroma znanje« (Prašnikar in drugi 2007, 5).

Schumpeter (1939) je kot eden od začetnikov inovacij in podjetništva definiral inovacije kot ekonomske spremembe, ki so posledica podjetniškega delovanja. Podjetniška inovativnost je za Schumpetra ključni dejavnik ekonomskega razvoja. Razdelil jih je na več segmentov, in sicer uvajanje novega proizvoda, uporabo nove produkcijske metode, odpiranje novega trga, pridobitev novega surovinskega vira ter nov način organizacije.

Inovacija pomeni nov izdelek, storitev in postopek ali bistveno izboljšane izdelke, storitve in postopke. Inovacija je uvedena, ko se pojavi na trgu (inovacija izdelka, storitve) ali uporabi v okviru procesa (inovacija postopka). Zajema vrsto

znanstvenih, tehnoloških, organizacijskih, finančnih in gospodarskih aktivnosti. Inovativno podjetje pa je tisto, ki je v opazovanem obdobju uvedlo tehnološke inovacije/aktivnosti in/ali netehnološke inovacije²². Temelji na rezultatih novega tehnološkega razvoja, novih kombinacijah že obstoječih tehnologij ali na uporabi drugega znanja, ki ga je pridobilo podjetje. Inovacija mora biti nova za podjetje, ni pa nujno, da je nova na tržišču. Ni nujno, da je bila inovacija razvita v podjetju (Statistični urad RS 2009d, 146).

»Inovacijsko politiko opredeljujemo kot niz dejanj, usmerjenih v povečevanje kakovosti in učinkovitosti inovacijskih dejavnosti. Te zajemajo ustvarjanje, prilagoditev in sprejemanje novih in izboljšanih proizvodov, proizvodnih procesov ali storitev. Ukrepi inovacijske politike se lahko oblikujejo na različnih ravneh (lokalni, regionalni, nacionalni, nadsacionalni)« (Bučar in Stare 2003, 19).

Raziskava OECD (2001) je pokazala, da je inovacijska sposobnost države²³ bolj pomembna za njen gospodarski razvoj kot določen tehnološki preboj, na rast pa vpliva tako na mikro-, mezo- kot na makroekonomski ravni. Država ima kot oblikovalec ustreznega okolja, ki spodbuja inovacijsko dejavnost državljanov, pri tem velik pomen (Bučar in Stare 2003, 102).

Razumevanje inovacij je odvisno od zaznavanja in vrednotenja le-teh v družbenoekonomskem okolju, torej od tega, kakšen je prevladujoči odnos družbe do ustvarjalnosti, inventivnosti, inovativnosti, prevzemanja tveganj in kulture inoviranja. Pogosto prisotno ozko zajemanje inovacij kot zgolj tehničnih izboljšav, ki se dogajajo v proizvodni dejavnosti, je ena od pomembnih ovir pri spodbujanju inovacijske

²² Tehnološke inovacije pomenijo uvedbo novega ali izboljšanega proizvoda - izdelek ali storitev in/ali proizvodni postopek - in/ali so tako inovacijsko dejavnost podjetja začela, vendar je niso dokončala, ali so jo opustila. Netehnološke inovacije so inovacije na področju organizacije in/ali na področju trženja (Statistični urad RS 2010b).

²³ Inovacijska sposobnost države OECD (2001) opredeljuje kot sposobnost uspešnega prenosa in komercializacije novega znanja. Pod tem pojmom razumemo tudi sposobnost države, tako njenega političnega dela kot gospodarstva, da dolgoročno proizvaja in trži tok inovativnih tehnologij (Bučar in Stare 2003, 32).

dejavnosti. Tako pojmovanje vpliva tudi na oblikovanje ozke inovacijske politike in zožuje ukrepe le-te (Rangus in drugi 2008, 2).

Zirsteinova in Krpan (2007, 232) vidita možnost za izboljšanje konkurenčnega položaja Slovenije kot regije EU in dvig konkurenčnosti vseh njenih statističnih regij predvsem v regionalni inovacijski sposobnosti. Ravno inovacijska sposobnost ljudi se je po njunem mnenju skozi analize gospodarskih gibanj in razvojnih politik razvitejših držav nedvomno izkazala kot tisti dejavnik, ki lahko na dolgi rok ohranja konkurenčno prednost ter zagotavlja ekonomsko rast in blaginjo.

Gospodarski razvoj regij je močno odvisen od inovacij in tehnološkega razvoja. Za razvite regije je značilno, da premorejo številne finančne, organizacijske, vodstvene, poslovne in tehnične zmogljivosti, ki so nujno potrebne pri snovanju novih izdelkov z višjo dodano vrednostjo ter pri izboljševanju že obstoječih izdelkov in storitev za prodor na zahtevna tržišča. Pri tem dajejo vselej prednost tehnološkemu napredku in inovacijam in se zavedajo pomena raziskovalne dejavnosti. V revnejših regijah imamo praviloma skromne proizvodne zmogljivosti, ki jih sestavljajo majhna in srednje velika podjetja, ki se ukvarjajo s tradicionalnimi panogami. Pestijo jih pomanjkanje visoko izobraženega kadra, neustrezne pomožne storitve in slabo razvita inovativna dejavnost (Pušenjak 2002, 3).

Visoko inovativna država (podjetje, regija) bo lahko na dolgi rok ohranjala prednost pred konkurenti in si zagotavljala konkurenčnost gospodarstva, ekonomsko rast in blaginjo. Novi gradniki konkurenčnosti so inovativnost, kakovost, znanje, strpnost, prilagodljivost in povezovanje v nedeljiv sklop izobraževanja, raziskovanja in podjetništva (Rangus in drugi 2008, 2).

Po podatkih Statističnega urada RS (2010b) je bilo v obdobju od leta 2006 do leta 2008 inovacijsko aktivnih 50,3 % podjetij. Med temi so prevladovala podjetja, ki so uvedla tako tehnološke kot tudi netehnološke inovacije (dobrih 50 % inovacijsko aktivnih podjetij ali 25 % vseh podjetij). Inovacijsko aktivnih podjetij z netehnološkimi inovacijami je bilo 41,2 % ter na drugi strani 34,4 % teh podjetij, ki so uvedla tehnološke inovacije.

Mala podjetja glede inovacijske aktivnosti še vedno zaostajajo za večjimi, saj je bil v enakem obdobju delež malih podjetij z inovacijsko dejavnostjo le 44,5 %. Delež inovacijsko aktivnih velikih podjetij (podjetja z več kot 250 zaposlenimi) je znašal 89,4 %. Tudi v izdatkih za inovacijsko dejavnost (glej Prilogo C) so velika podjetja krepko pred malimi in srednje velikimi podjetji (glej Tabelo 7.2).

Tabela 7.2: Delež inovacijsko aktivnih podjetij glede na velikost podjetja, Slovenija, 2006-2008, v %

Velikost podjetij	Število vseh podjetij	Skupaj inovacijsko aktivna podjetja	Samo tehnološko inov. aktivna podjetja	Samo netehnološko inov. aktivna podjetja	Tehnološko in netehnološko inov. aktivna podjetja hkrati
Mala podjetja	3.482	44,5	8,2	16,9	19,4
Srednje velika podjetja	899	63,4	12,2	14,1	37,1
Velika podjetja	213	89,4	11,6	7,9	69,9

Vir: Statistični urad RS (2010b).

Podatki v spodnji tabeli kažejo, da se je več inovacijsko aktivnih podjetij ukvarjalo s predelovalno dejavnostjo (40,7 %). Le 27,4 % inovacijsko aktivnih podjetij je opravljalo storitvene dejavnosti (glej Tabelo 7.3).

Tabela 7.3: Delež tehnološko inovacijsko aktivnih podjetij glede na velikost podjetja in vrsto

	Podjetja glede na velikost			Podjetja glede na dejavnost	
	Mala podjetja	Srednje velika podjetja	Velika podjetja	Predelovalne dejavnosti	Storitvene dejavnosti
Delež	27,6	49,3	81,4	40,7	27,4

Vir: Statistični urad RS (2010b).

Slovenija je v obdobju 2005-2008 dosegla določen napredek glede povečanja vlaganj v RRD, stopnje inovacijske aktivnosti, povečanja števila patentov in intenzivnosti uporabe sodobnih tehnologij, vendar ni izkoristila ugodnih razmer in visoke rasti za bolj korenito krepitev konkurenčne sposobnosti gospodarstva. Pomanjkljivosti na tem področju so se še posebej izrazile v obdobju krize, ko je bil slovenski izvoz zaradi nizke

tehnološke zahtevnosti bolj prizadet. Največji izziv v prihodnje predstavlja kontinuirano vlaganje sredstev v raziskave in razvoj ter inovacije, predvsem malih in srednje velikih podjetij, ki se soočajo s pomanjkanjem ustreznih človeških virov ter pomanjkanjem finančnih sredstev (UMAR 2010, 33). V Poročilu o razvoju 2010 (UMAR 2010, 34) so navedeni naslednji ključni ukrepi za izboljšanje učinkovitosti vlaganj v razvoj, raziskave in inovacijsko dejavnost: boljše usklajevanje ukrepov različnih politik, nadaljnja poenostavitev postopkov za podjetja pri pridobivanju sredstev in hitrejše prilagajanje izobraževalnih programov potrebam gospodarstva.

Inovacije so torej na nek način pokazatelj uspešnosti gospodarskega razvoja. Uspešno sodelovanje med RRD, univerzami, podjetji ter državnimi institucijami se lahko odrazi kot ključen element uspešnejše inovacijske dejavnosti tudi v okviru regionalnega gospodarstva in večji konkurenčnosti ter razvoju visokotehnoloških malih in srednje velikih podjetij, ki jih v Sloveniji primanjkuje.

7.6 Informacijsko- komunikacijska tehnologija (IKT)

Poleg kvalitetnih človeških virov in RRD imajo za krepitev inovacijske sposobnosti pomembno vlogo znanja, ki kombinirajo poznavanje informacijsko-komunikacijskih tehnologij in inženirskih znanj s sodobnimi organizacijskimi in menedžerskimi znanji ter veščinami. Takšna kombinacija je ključna zlasti pri ustvarjanju novih storitev in rešitev za povečanje učinkovitosti kompleksnih proizvodnih in poslovnih sistemov.

IKT so bistveni element za nadaljnji uspešni razvoj gospodarstva in družbe, saj vplivajo na povečanje produktivnosti in konkurenčnosti gospodarstva, omogočanje rasti zaposlovanja, omogočanje širjenje znanja in informacij ter bistveno vplivajo na način in kvaliteto življenja posameznikov. IKT je osnova za nadaljnji razvoj informacijske družbe (Turk 2010).

Poleg razpoložljivosti ustrezno usposobljenih kadrov sodijo med najpomembnejše dejavnike konkurenčnosti sodobne tehnologije, zlasti informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT), ki povečujejo učinkovitost zasebnega in javnega sektorja, omogočajo dostop do trgov, informacij ter vzpostavitev različnih socialnih omrežij in interakcij med uporabniki. IKT generirajo pretežni del tehnoloških inovacij, ob njihovi podpori pa

nastaja množica netehnoloških inovacij, ki so pomembne za krepitev celotne verige dodane vrednosti in boljše zadovoljevanje potreb kupcev (UMAR 2010, 33).

Podpora IKT in informacijske družbe je na nivoju EU potekala v skladu z akcijskimi načrti eEuropa, ki jih je danes nasledila strategija »Evropska informacijske družba za rast in zaposlovanje 2010« ali krajše i2010. Akcijski načrti eEuropa so gradili na področjih e-poslovanja, e-učenja, e-zdravja in e-uprave, torej razvoju e-vsebin na podlagi varnih širokopasovnih povezav. Nova iniciativa – evropska informacijska družba 2010, pod okriljem Generalnega direktorata EU za informacijsko družbo in medije, v tem smislu naslavlja vprašanja regulacije in zagotovitve enotnega informacijskega prostora, raziskav in izgradnje vključujoče informacijske družbe (Turk 2010).

Leta 2007 je Slovenija sprejela Strategijo razvoja informacijske družbe - si2010, katere namen je s pomočjo učinkovite uporabe informacijsko-komunikacijskih tehnologij spodbuditi konkurenčnost in produktivnost, zagotoviti uravnotežen družbeni in regionalni razvoj ter izboljšati kakovost življenja celotne družbe in vsakega posameznika. V okviru si2010 (MVZT 2007, 9) je pojasnjen pomen IKT kot neizogiben del vseh storitev, procesov in odločitev. Informacijsko-komunikacijske tehnologije tako vplivajo na vse dele družbe. Kaže se potreba po dejavnem sodelovanju med javno in zasebno sfero, saj bo le učinkovito sodelovanje podjetij, raziskovalnih in visokošolskih ter drugih neprofitnih organizacij z javno upravo zagotovilo uresničitev zastavljenih ciljev. Glavni cilj strategije je pospešiti nadaljnji razvoj informacijske družbe, ki bo pomembno vplivala na povečanje inovativnosti in konkurenčnosti slovenskega gospodarstva in družbe, povečanje števila delovnih mest z visoko dodano vrednostjo, dvig kakovosti življenja in na enakomeren regionalni razvoj. Pri tem je treba poudariti, da gre pri inovativnosti in razvoju na področju informacijske družbe za inovativnost v tehnološko-razvojnem, organizacijskem in poslovnem smislu.

Slovenija je na ravni EU po opremljenosti gospodinjstev z IKT med srednje razvitimi državami: v EU-27 je imelo v prvem četrtletju 2009 dostop 65 % gospodinjstev do interneta, V Sloveniji pa 64 % (leta 2004 le 47 %), širokopasovno internetno povezavo (npr. ADSL, VDSL, kabelski internet) pa je tako v EU-27 kot v Sloveniji uporabljalo 56 % gospodinjstev. Kljub naraščanju uporabe in uporabnikov novih tehnologij še vedno obstajajo razlike med posamezniki in gospodinjstvi glede dostopnosti in uporabe IKT.

Razlike obstajajo med gospodinjstvi iz gosto poseljenih, zmerno in redko poseljenih območij. V prvem četrtletju 2009 je imelo v Sloveniji dostop do interneta 68 % gospodinjstev iz gosto poseljenih območij, 67 % gospodinjstev iz zmerno poseljenih območij in 60 % gospodinjstev iz redko poseljenih območij. Širokopasovno povezavo v urbanih področjih je imelo 63 % gospodinjstev in le 53 % gospodinjstev iz podeželskih predelov. Glavni razlog, da gospodinjstva niso uporabljala širokopasovne povezave, je, da jim ta ni bila na voljo. Beležimo tudi več rednih uporabnikov IKT med mlajšimi in bolj izobraženimi. V Sloveniji je v primerjavi s povprečjem EU manj spletnega nakupovanja, elektronskega bančništva in naprednejših oblik komuniciranja in elektronskega poslovanja z javno upravo (Statistični urad RS 2010e).

8 PODJETNIŠKE STRUKTURE NA REGIONALNI RAVNI

O pomenu znanja, investicij, R&R dejavnosti, tehničnem napredku kot delu podjetniške dejavnosti je bilo že nekaj povedanega. V nadaljevanju pa bomo nekaj pozornosti namenili vlogi institucij oziroma institucionalnemu okolju, ki pozitivno vpliva na razvoj podjetništva ter omogoča uspešen prenos znanja iz izobraževalnih in raziskovalnih sfer v gospodarstvo.

Vloga podjetnika je ključna za gospodarski razvoj. Joseph Schumpeter (1934) je poudaril, da ni trg, ampak je podjetje tisto, ki zahteva osrednje mesto, in »konkurenca, ki izhaja iz novih dobrin, nove tehnologije, novih virov ponudbe, nove organizacijske oblike« je tista, ki določa bogastvo narodov. Podjetnik je povezan z novimi kombinacijami, inovacijami, investicijami, z novimi podjetji. Aktivnost podjetnikov je mogoče razlagati s pomočjo motivov, ki ženejo podjetnika. Schumpeter (1934) piše o naslednjih motivih:

- Sanje in hotenja po ustanovitvi zasebnega kraljestva za dosego družbenega priznanja. To lahko izvira iz duhovnih ambicij ali iz čistega snobovstva.
- Želja po osvajanju, spoznanju, nagnjenost k tekmovanju, k uspehu, in to ne zaradi sadov uspeha, temveč zaradi uspeha samega.
- Užitek ustvarjanja, da se stvari naredijo ali, preprosto, da se uresničujeta lastna energija in domiselnost.

Uresničitev naštetih motivov zahteva tako družbeno klimo, ki je ugodna za podjetniško dejavnost. Če družbena klima ni naklonjena podjetnikom, bo to zaviralo razvoj podjetništva (Senjur 2002, 360).

Podjetništvo se je v Sloveniji začelo izraziteje razvijati predvsem v poznih osemdesetih letih in po osamosvojitvi, ko so začela velika industrijska podjetja propadati zaradi togosti in neučinkovitosti. Veliko ljudi je zaradi izgube zaposlitve (propad velikih državnih podjetij) začelo iskati nove možnosti preživetja, ki so jih videli tudi v ustanavljanju lastnih, vendar manjših podjetij. Začel se je razcvet konkurenčnejših, bolj inovativnih, bolj fleksibilnih in organiziranih manjših podjetij.

Skozi čas se je torej podjetništvo spreminjalo. Spremembe so se odvijale na vseh področjih, in sicer v načinu delovanja, velikosti samega podjetja, organizaciji itd. Medtem ko so v preteklosti kot nosilci narodnega gospodarstva prevladovala velika podjetja, govorimo danes o številčni prevladi malih in srednje velikih podjetij (MSP²⁴). Po podatkih Statističnega urada RS (2009a) je bilo v Sloveniji leta 2008 evidentiranih 99,7 % podjetij, ki spadajo med mala in srednje velika podjetja. Pomen MSP narašča tako v Sloveniji kot v ostali Evropi. MSP so pomemben vir novih in obstoječih delovnih mest, instrument pospeševanja konkurenčnosti industrije in pogosto hrbtenica krajevnega gospodarstva. Poleg tega so pomemben vir inovacij, ki jim omogočajo večjo prilagodljivost potrebam na trgu.

Politika razvoja MSP je postala eden izmed najpomembnejših pristopov razvojnih strategij regionalne ekonomske politike. Armstrong in Taylor (2000) opredeljujeta kot ključne elemente regionalne politike:

- sposobnost ustvarjanja novih delovnih mest;
- sposobnost ustvarjanja diverzificirane ter fleksibilne industrijske osnove na podlagi združevanja podjetnikov, ki so pripravljeni in sposobni sprejeti določen riziko;
- stimuliranje tekmovalnosti med MSP in velikimi podjetji, kar vodi k nastajanju stimulativne podjetniške kulture;
- sposobnost stimulacije inovativnosti.

²⁴ Po Zakonu o gospodarskih družbah iz leta 2006 so to podjetja, ki zaposlujejo od 0 do 249 zaposlenih.

Specifična politika v Sloveniji naj ustvarja razmere, ki bodo omogočale tudi nastanek novih podjetij in njihov vstop na trg. Izobražena delovna sila, podjetniške ideje in dostop do rizičnega kapitala so nujni, vendar ne tudi zadostni pogoji za nastanek novih podjetij. Dodaten pogoj je razvita podjetniška infrastruktura, ki ustreza (potencialnim) podjetnikom v majhnem gospodarstvu, in sicer v obliki specifičnih poslovnih storitev, predvsem povezanih z mednarodnim trženjem, osvajanjem nove tehnologije in medpodjetniškim sodelovanjem. Brez ustrezne infrastrukture bodo MSP, ki bodo nastopala na svetovnem trgu, v dokaj nekonkurenčnem položaju (Jaklič 1994, 158).

MSP se v Sloveniji spoprijemajo z nekaterimi težavami, ki so sicer značilne za ta podjetja tudi drugje, vendar so tam manj intenzivne. Pri ustanavljanju doživljajo znatne zagonse ovire, kamor spadajo težave z dostopom do virov financiranja²⁵, s podpornimi storitvami podjetništva, z razvojem in raziskavami. Pogosto se soočajo tudi s pomanjkanjem in odlivom kvalificirane delovne sile, in to predvsem dinamična podjetja v manj razvitih regijah. Problem je tudi počasno, birokratsko reševanje potreb po novih lokacijah. Ob visokih davčnih bremenih in visokih stroških dela se soočajo še z družbenimi vrednotami, ki so sorazmerno nenaklonjene podjetništvu, kar je še posebej značilno v manj razvitih regijah. Posledice tega pa so značilen visok delež tradicionalnih dejavnosti v strukturi, pomemben zaostanek v produktivnosti, nizka stopnja vlaganja v znanja in tehnološki razvoj ter nizka stopnja internacionalizacije (SVLR 2008, 24).

Razumevanje slovenskih podjetij in njihovih značilnosti je pomembno za oblikovanje ustrezne gospodarske politike, pa tudi razumevanje prednosti in slabosti slovenskih podjetij v primerjavi s podjetji v Evropi. Če želi Slovenija tekmovati z najbolj razvitimi evropskimi državami, bo morala spodbujati razvoj podjetništvo ter medpodjetniško povezovanje. Brez uspešnih in hitro rastočih podjetij ter dinamičnih postopkov za

²⁵ Evropska komisija v "Zeleni knjigi o podjetništvu v Evropi" (Green paper-Entrepreneurship in Europe 2003) ugotavlja, da okoli 20 % malih podjetij v državah EU še vedno navaja težave pri pridobivanju dolgoročnih finančnih sredstev. Po podatkih Global Entrepreneurship Monitorja 2005 v Sloveniji primanjkuje finančnih virov za financiranje ustanovitve in za rast podjetij. Razlogi za to so nerazviti kapitalski trg, pomanjkanje skladov tveganega kapitala, premalo neposrednih investicij tujcev, bančni instrumenti niso prilagojeni financiranju ustanavljanja in rasti podjetij, premalo je državnih subvencij (Green paper-Entrepreneurship in Europe 2003).

ustanavljanje novih samostojnih podjetij Slovenija tega cilja ne bo dosegla (Širec in Rebernik 2009, 12).

Spodbujanje razvoja podjetniškega sektorja in nastajanja visokotehnoloških podjetij z upoštevanjem načel trajnostnega razvoja je poleg spodbujanja konkurenčnosti in razvoja človeških virov ena izmed temeljnih usmeritev vseh regionalnih razvojnih programov v Sloveniji. Za uspešno izvajanje zastavljenih usmeritev pa je pomembno razumevanje podjetništva in ključnih dejavnikov podjetniške aktivnosti.

8.1 Subjekti inovativnega podjetniškega okolja

S teorijo endogene regionalne rasti so prišli do izraza novi dejavniki, ki pomembno vplivajo na regionalno gospodarsko rast. Eden izmed njih je vzpostavljanje povezav med posameznimi lokalnimi ali regionalnimi akterji iz gospodarstva, javne uprave ali povsem prostovoljnih združenj. »Povezovanje podjetij se je v preteklosti izkazalo kot zelo obetavna oblika spodbujanja gospodarskega razvoja, kar izboljša gospodarski položaj celotnega regionalnega gospodarstva, s tem pa tudi blaginjo prebivalstva« (Nared 2005, 45-46).

V svetu so se nosilci ekonomske politike zavedali pomena podjetništva za gospodarski razvoj, zato so se razvile različne politike za spodbujanje podjetništva in zelo številne oblike podjetniške infrastrukture – razne institucije, katerih naloga je, da v različni obliki podprejo nove, obstoječe ali rastoče podjetniške enote. Medtem ko so v ZDA tovrstne oblike pogosto organizirane po podjetniškem konceptu, so v Evropski uniji največkrat instrument lokalne, regionalne oziroma nacionalne razvojne politike, zato se od njih ne pričakuje komercialno naravnane poslovanja, temveč predvsem razvojne učinke (Glas 2007, 4).

Pri nastajanju in razvoju novih visokotehnoloških podjetij in s tem večanju deleža visokih tehnologij imajo med drugim pomembno vlogo subjekti podpornega okolja, kot so tehnološki parki, podjetniški inkubatorji, poslovne cone, tehnološki centri ter primerljiva opremljenost meroslovnega sistema. V Sloveniji se spodbuja subjekte podpornega okolja že od leta 2001, vendar za zdaj še ne predstavljajo celovitega in usklajenega podpornega okolja za slovensko gospodarstvo. Nujne so nadaljnje

spodbude za njihovo rast in povezovanje v t.i. gospodarska središča, ki bodo gonilo gospodarskega razvoja tako v posameznih regijah kot v celotnem slovenskem prostoru (SVLR 2008, 16).

Podjetja in raziskovalne institucije se med seboj povezujejo in sodelujejo v okviru grozdov, tehnoloških mrež in drugih formalnih ter neformalnih oblik sodelovanja, ki so lahko dober način spodbujanja razvoja v panogi (Prašnikar in drugi 2007, 4).

Ideja podjetniškega mreženja ni nova. Vendar pa je v sodobni ekonomiji podjetniško mreženje postalo centralna oblika organizacije. Povečana kompleksnost, stroški in tveganja, ki so del inovacijskega procesa, povečujejo pomen medpodjetniškega sodelovanja in mreženja za zmanjšanje transakcijskih stroškov (Fischer 2003, 11).

Inovativna omrežja so močan spodbujevalnik inovacij, če se sodelujoča podjetja in drugi udeleženci učijo drug od drugega. Mrežno sodelovanje omogoča prenos znanja in informacij med sodelujočimi. Prav to znanje ob vse večji globalizaciji nacionalnega gospodarstva lahko omogoči podjetjem, regijam in državam konkurenčno prednost, in to globalizaciji navkljub. Predvsem sodelovanje znotraj mreže med regijskimi podjetji in raziskovalnimi ustanovami lahko pripomore doseči višjo stopnjo inovativnega mrežnega sodelovanja na regijski osnovi (Kavaš 2001, 24-25).

»Potrebno je podpirati vse vrste povezav, ki pomenijo povečanje učinkovitosti, pa naj bo to združevanje podjetij v večja podjetja, sodelovanje med malimi in velikimi podjetji, ali pa združevanje malih podjetij v industrijska okrožja. K nastanku je potrebno spodbujati inovativne, učinkovite in dinamične medpodjetniške dejavnosti« (Jaklič 1994, 157).

8.2 Podjetniške mreže in grozdi

Agresivna konkurenca tujih in domačih podjetij je prisilila mnoga velika in mala podjetja k različnim povezavam. Lahko se povezujejo v mreže ali grozde. Motivi za udeležbo v podjetniških mrežah so:

- zagotovljen dostop do virov in trgov (predvsem tujih);

- realizacija specifičnih in stroškovnih prednosti;
- pričakovani prihranek časa;
- večja fleksibilnost podjetja zaradi manjših lastnih obveznosti;
- podjetja, ki so v mreži in sodelujejo, lahko hitro in fleksibilno izmenjujejo neizkoriščene vire partnerskih podjetij.

Grozdi so največkrat multisektorska omrežja (vertikalna in/ali horizontalna), sestavljeni iz neenakih in komplementarnih podjetij, ki so v verigi vrednosti specializirana okrog baze znanja. Oblik grozdov je več, odvisno od stopnje sofisticiranosti in globine, a večina jih vključuje proizvajalce končnih proizvodov ali storitev, dobavitelje specializiranih komponent, strojev, storitev ter finančne institucije, ostale podporne institucije in podjetja iz sorodnih gospodarskih dejavnosti.

Strateške povezave so poleg povezovanja v mreže in grozde možnost in priložnost za utrjevanje obstoječega tržnega deleža ter za hiter in uspešen vstop malih podjetij na nova tuja tržišča (SVLR 2006, 2-6).

Mreže so glede na svoje značilnosti povezave različnih subjektov, ki se organizirajo zaradi prednosti, ki jih takšno sodelovanje prinaša. Ključnega pomena je članstvo v mreži. Prav članstvo je glavna značilnost, ki mreže loči od grozdov. Slednji v nasprotju z mrežami nastanejo večinoma naključno, njihove prednosti pa izvirajo iz prostorske bližine. Na ta način se ustvarjajo območja z veliko gostoto in prepletenostjo podjetij, praviloma iz iste panoge, za kar se je v strokovni literaturi uveljavil pojem grozd (Nared 2005, 47).

Porter (v Nared 2005, 48) definira grozd kot geografsko strnjeno skupino medsebojno povezanih podjetij in spremljajočih institucij v določeni panogi, ki se povezujejo na podlagi podobnosti in dopolnjevanja. Zanj so značilni odnosi in storitve, ki jih sicer na trgu ne zasledimo in se nanašajo na produkcijske faktorje (kapital, znanje, informacije) in strateške odnose s partnerji, kupci in tekmeci, kar krepi pretok informacij, sodelovanje in strateško povezovanje (Rosenfeld v Nared 2005). Prostorska velikost grozda ni pomembna, saj lahko obsega regijo, državo ali pa le mesto, ki se povezuje s soseščino; bistveno je le, da lahko ustvari eksterne ekonomske učinke. Podporno okolje je zlasti pomembno za mala in srednje velika podjetja, ki imajo omejen dostop do virov za samostojno uvajanje inovacij. Ključni problem je pomanjkanje kapitala in znanja.

Grozd sam po sebi ne zagotavlja večje privlačnosti za kapital, saj je slednje pravilo rezultat perspektivnosti visokotehnoloških podjetij, ki so v grozdu. Na drugi strani je potrebno znanje v grozdu običajno že prisotno, zagotoviti je treba le njegov pretok. Ključno vlogo igrajo specializirane izobraževalne in razvojne organizacije, ki skrbijo za vzgojo potrebnih kadrov in razvoj inovativnih proizvodov (Nared 2005, 48).

Koristi od grozdov (Glas 2007, 39) so okrepitev konkurenčnosti MSP (proizvodnja, izvoz, nastajanje podjetij in delovna mesta, zmožnosti, podjetniška kultura), nadpovprečna stopnja rasti in razvoja MSP ter nagnjenost k inoviranju.

»Velikokrat težko kvantitativno dokažemo, katere učinke ima oblikovanje grozdov, vendar potrjujejo domneve številnih raziskav podjetniki, katerih podjetja gradijo svoje prednosti na mrežni povezanosti z ostalimi komplementarnimi podjetji, in uspeh gospodarstva na tovrstnih območjih« (Nared 2005, 45-46).

Čeprav prevladujejo povezave med podjetji na območju celotne Slovenije, je podrobnejša raziskava Savinjsko-šaleške regije poleg nacionalnih grozdov nakazala obstoj lokalnih in regionalnih grozdov, ki pa so večinoma manj sofisticirani, z manjšo stopnjo institucionalizacije medsebojne povezanosti. Med ključnimi prednostmi povezovanja prepoznavajo podjetja možnost pridobivanja državnih in evropskih sredstev (Nared 2005, 50).

Menim, da so še posebej v manjšem lokalnem okolju grozdi in mreže izredno pomembni, saj omogoča povezovanje proizvajalcev končnih proizvodov/storitev, proizvajalcev komplementarnih dobrin, dobaviteljev surovin ali sestavnih delov in drugih pomembnih členov na poti oblikovanja v očeh končnega kupca najboljšo ponudbo. MSP lahko na ta način lažje premagajo ovire pri pridobivanju in izkoriščanju sodobne tehnologije preko povezav z velikimi podjetji, tako domačimi kot tujimi, ter preko sodelovanja z drugimi MSP v grozdih in tehnoloških mrežah.

8.3 Podjetniški inkubator

Podjetniški inkubatorji so podporne ustanove, ki pomagajo pri ustanovitvi, pospešitvi in dolgoročni uspešnosti delovanja podjetij tako, da jim nudijo prostor za delovanje,

svetovalne storitve in možnosti sodelovanja in povezovanja z drugimi podjetji. Inkubatorjem "nove ekonomije" je prioriteta mobilizirati informacijsko-komunikacijsko tehnologijo z namenom nastanka novih, hitro rastočih in na tehnologiji temelječih podjetij (Brilej 2006, 2). Inkubatorji naj bi torej pomenili regionalno podporno okolje za uspešen razvoj in preboj visokotehnoloških podjetij v posamezni regiji. V splošnem nudijo novoustanovljenim podjetjem različen izbor storitev, in sicer od usposabljanja, svetovanja, pomoči pri izdelavi podjetniškega načrta do strokovno tehnične podpore, zagotavljanja poslovnih prostorov in virov financiranja.

»Za razliko od nekaterih drugih podjetniško podpornih programov pa v podjetniški inkubator ne more vstopiti vsako podjetje. Podjetje mora zaprositi za članstvo v inkubatorju in se prijaviti na razpis, preko katerega se preverja ustreznost ideje in njena tržna kapaciteta« (Zakrajšek 2009, 1).

Brilejeva (2006, 4) deli inkubatorje na:

- *Inkubatorje v javni lasti* - ustanovi jih vlada z namenom uresničevanja razvojnih programov (npr. ustvarjanje novih delovnih mest, spodbujanje podjetništva, dvig gospodarske rasti v določeni regiji itd.). Pretežni del njihovih prihodkov je iz proračunskih virov. So torej neprofitno naravnani in zaračunavajo cene za oddajo prostorov in svetovanje, ki so nižje od tržnih.
- *Inkubatorji v zasebni lasti* - ustanovitelji so privatna podjetja in so zato profitno naravnani. Pretežni del dohodkov dobijo iz najemnin prostorov.
- *Univerzitetni inkubatorji* - ustanavljajo jih univerze z namenom razvoja in prenosa novih tehnologij v komercialne sfere. Prisotni so tudi drugi motivi, in sicer privabiti perspektivne kadre, motivirati študente itd.
- *Korporacijski inkubatorji* - korporacije ustanavljajo spin-off podjetja, v katerih zaposlijo svoje inovativne delavce, ki svoje ideje lažje uresničijo v manjšem podjetju, kjer ni toliko birokratskih ovir. Na ta način povečajo svojo konkurenčnost, saj se mala podjetja lažje specializirajo in povečajo tehnično inovativnost. Ta pojav imenujemo tudi "notranje podjetništvo".

Če povzamemo, so torej podjetniški inkubatorji zelo pomembni za regionalno gospodarsko rast, saj nudijo ključno podjetniško podporo predvsem novim

perspektivnim podjetjem, ki so inovativna, ambiciozna in razpolagajo s pravimi poslovnimi idejami za preboj ne samo na lokalnem, temveč tudi mednarodnem trgu. Ker se v njih razvijajo in realizirajo poslovne ideje, nova tehnologija, je po mojem mnenju bistveno sodelovanje inkubatorjev s širšim lokalnim in regionalnim okoljem.

8.4 Tehnološki park

Tehnološki park je podporna institucija, ki na prostorsko koncentrirani večji lokaciji združuje razvojno-raziskovalne in poslovne dejavnosti novih tehnološko naravnanih podjetij in razvojno-raziskovalnih oddelkov večjih podjetij. Slednja vstopajo v tehnološke parke zaradi posebnega spodbudnega okolja, lažje izmenjave informacij in znanj, posebej vzpostavljene infrastrukture kot tudi koncentracije razvoja ter znanj na enem mestu. Tehnološki parki nudijo visoko tehnološkim podjetjem ustrezne prostorske kapacitete z vso potrebno infrastrukturo ter povezave z institucijami znanja, praviloma tudi povezovanje v različne mreže ter dostop do kapitala. Koncept tehnoloških parkov se uporablja zelo široko, seveda s prilagoditvijo konkretnim okoliščinam – včasih so parki osredotočeni na podjetja iz določenih dejavnosti, kar ustvarja dobro okolje za izmenjavo znanja in izkušenj. Nekateri tehnološki parki nosijo ime »tehnopolis«, vendar je vprašanje, ali dovolj vplivajo na dogajanje v svojem okolju, da zaslužijo to ime (Glas 2007, 18-20).

Tehnopolis (poslovno-inovacijska cona) je celotno mesto ali del mesta, ki ima ugodno infrastrukturo in legalni status za razvoj tehnološko usmerjenega poslovanja. Običajno vsebuje tehnološki in/ali industrijski park, inovativni center, nekaj velikih podjetij ter veliko število malih in velikih podjetij (MSP) (In Prime 2010).

V tehnološkem parku praviloma potekajo naslednje dejavnosti (Glas 2007, 18):

- predinkubacijske in inkubacijske dejavnosti pri realizaciji podjetniških pobud z visoko vsebnostjo znanja in/ali višjim potencialom rasti v okviru tehnološkega inkubatorja,
- zagotavlja fizično (zemljišča, zgradbe, prostori, lahko tudi tehnološka oprema oziroma laboratoriji) in intelektualno infrastrukturo (napredne poslovne storitve, globalna mreža svetovalcev, mreža poslovnih sikov),

- aktivno povezovanje in sodelovanje s centri in viri znanja, kot so visokošolske institucije in univerze, raziskovalni inštituti, napredna in globalna podjetja.

Pohleven (2000, 244-255) razlaga tehnološke parke kot koncentracijo možganov raziskovalcev, profesorjev, finančnikov, svetovalcev in gospodarstvenikov, ki medsebojno sodelujejo.

Prednosti tehnoloških parkov vidi Glas (2007, 18) predvsem v lažjem ustanavljanju (v inkubatorju) in relokaciji podjetij, ki dozoriijo. Bistvene prednosti, ki jih po njegovem mnenju prinašajo tehnološki parki razvoju regionalnega okolja, so povezovanje podjetij in mreženje, tesen stik podjetij z raziskovalnimi in akademskimi krogi, večja kakovost življenja v parku, več virov financiranja ter vloga katalizatorjev za endogene in eksogene inovacijske potenciale. Kljub naštetim prednostim ocenjuje avtor še vedno premajhno podporo regij in univerz za njihovo uspešno delovanje, kar je po mojem mnenju razvidno tudi v razvojnih zaostankih posameznih statističnih regij v Sloveniji.

8.5 Tehnološki center

Tehnološki center predstavlja skupno razvojno raziskovalno enoto več gospodarskih družb, ki s svojim delovanjem zagotavlja racionalno izrabo razvojno raziskovalne infrastrukture, spodbuja trajnejše povezovanje razvojno raziskovalne sfere in gospodarstva ter gospodarskih organizacij med seboj. Naloga tehnoloških centrov je tudi omogočiti lažji dostop predvsem malim in srednjim podjetjem do kvalitetnega znanja, najnovejših tehnologij in raziskovalnih rezultatov, ki jih za uporabnike razvije tehnološki center sam oziroma je znanje pridobljeno v sodelovanju z zunanjimi izvajalci. Glavne aktivnosti tehnološkega centra se izvajajo v obliki svetovanja in pomoči pri pripravi projektov, publiciranja informacij o novih tehnologijah, vzpostavitvi informacijskih povezav in izvajanju meritev in certificiranja (Kavaš 2001, 126).

V Evropski uniji so samostojni (regionalni) tehnološki centri organizacije, ki nudijo tehnološke storitve za MSP, zlasti razvojno-tehnološke storitve: aplikativne raziskave, testiranje, certificiranje proizvodov, kalibracijo, informacije, tehnološke nasvete in

prilagojene programe usposabljanja. Njihova prednost je v koncentraciji specializiranih storitev za tehnologijo in raziskave na enem mestu (Glas 2007, 22).

Tudi v Sloveniji imajo podjetja na voljo veliko podpornih institucij, s pomočjo katerih lahko hitro pridejo do pravih informacij ali drugih sredstev, potrebnih za rast podjetja. Obstajajo najrazličnejše institucije²⁶ in subjekti inovativnega okolja (tehnološki parki, podjetniški inkubatorji, tehnopolis, razvojni in izobraževalni centri ter grozdi), ki nudijo podjetjem skoraj vse: od najrazličnejših svetovanj, mentorstva, virov znanja, razpoložljive opreme do pomoči pridobivanja dodatnih finančnih sredstev itd. Sodelovanje s posameznimi institucijami in vključevanje v mrežne inovativne povezave podjetij posamezne regije prispeva k večji sposobnosti inoviranja in k večji regionalni inovacijski sposobnosti. Menimo, da se morajo predvsem MSP v Sloveniji v večji meri odločati za tovrstno mrežno povezovanje, da bi lahko sledili trendom razvitih držav.

9 KAZALCI RAZVOJA JV SLOVENIJE

V prvem delu smo s pomočjo teorije opisali pomembne elemente, ki imajo svoj prispevek k razvoju in rasti tako nacionalnih kot regionalnih gospodarstev. V drugem delu bomo z analizo stanja različnih področij ugotavljali prisotnost teh dejavnikov v JV Sloveniji.

9.1 Splošni kazalci

Jugovzhodna Slovenija (v nadaljevanju JV Slovenija) je ena izmed 12 statističnih regij na ravni NUTS-3²⁷. Po površini je največja med dvanajstimi razvojnimi regijami v Sloveniji in obsega 13,2 % celotne površine Slovenije. Leta 2008 je bilo tu registriranih 141 166 prebivalcev oziroma 7 % prebivalstva celotne Slovenije, kar jo uvršča na 5. mesto. Regija je razdeljena na tri subregije, in sicer geografsko območje Dolenjske,

²⁶ Javna agencija za podjetništvo in tuje investicije (JAPTI), Slovenski podjetniški sklad, Gospodarska zbornica Slovenije, Obrtna zbornica Slovenije, Združenje inkubatorjev in tehnoloških parkov Slovenije, Regionalne razvojne agencije.

²⁷ Slovenija je leta 2000 sprejela Uredbo o standardni klasifikaciji teritorialnih enot in s tem uskladila razdelitev svojega ozemlja s klasifikacijo NUTS. Raven NUTS-0 in NUTS-1 predstavljata državo kot celoto, NUTS-3 pa predstavlja 12 statističnih regij.

Bele krajine ter Kočevsko-ribniško, ki je bilo v preteklosti del Osrednje Slovenije. Regija je do leta 2006 združevala 16 lokalnih skupnosti, in sicer Občino Črnomelj, Občino Dolenjske Toplice, Občino Kočevje, Občino Kostel, Občino Loški Potok, Občino Metlika, Občino Mirna Peč, MO Novo mesto, Občino Osilnica, Občino Ribnica, Občino Sodražica, Občino Semič, Občino Šentjernej, Občino Škocjan, Občino Trebnje ter Občino Žužemberk. V letu 2006 sta z izločitvijo iz MO Novo mesto nastali še Občina Straža in Občina Šmarješke Toplice, z izločitvijo iz Občine Trebnje pa Občina Mokronog-Trebelno in Občina Šentrupert. Med naštetimi občinami je po velikosti največja Občina Kočevje (555,4 km²), najbolj poseljena pa je Občina Novo mesto (70 prebivalcev/km²) (Statistični urad RS 2009d, 510-518). V letu 2010 je pobudo za ustanovitev samostojne občine vložila še Mirna. Če bo slednja potrjena od državnih institucij, jih bo regija skupaj štela že kar 21.

Približno polovica meje regije poteka po državni meji z Republiko Hrvaško. V obmejnem pasu tako leži 7 občin²⁸, ki so se konec leta 2005 povezale v Območno razvojno partnerstvo Pokolpje z namenom zmanjšati negativne učinke razvojnih omejitev, ohranjati poseljenost tega območja ter krepiti čezmejno sodelovanje (RC Novo mesto 2006, 28).

V Strategiji prostorskega razvoja Slovenije (MOP 2004, 22) je kot regijsko središče opredeljeno Novo mesto, ki pa ni klasična regijska metropola. Del regije, Kočevsko-ribniško območje, je bilo namreč v preteklosti del Osrednje Slovenije in je posledično še danes bolj povezano z Ljubljano kot z regijskim središčem. Več kot 3/4 površine JV Slovenije je med območji s posebnimi razvojnimi problemi.

Po kazalcih razvitosti (bruto družbeni proizvod na prebivalca, bruto dodana vrednost na zaposlenega, bruto osnova za dohodnino na prebivalca, število delovnih mest na število aktivnega prebivalstva), kazalcih ogroženosti (indeks staranja prebivalstva, stopnja regionalne brezposelnosti, stopnja zaposlenosti) in kazalcih razvojnih možnosti (povprečno število let šolanja, opremljenost s komunalno infrastrukturo, delež območja Natura 2000 in poseljenost), ki ga izraža *indeks razvojne ogroženosti*, je regija na 7. mestu med regijami z indeksom 101,7. Kot najbolj razvojno ogrožena regija je ocenjena

²⁸ Loški Potok, Osilnica, Kostel, Kočevje, Črnomelj, Semič in Metlika.

Pomurska regija, z indeksom razvojne ogroženosti 159,5, najmanj ogrožena pa je na drugi strani Osrednjeslovenska regija, z indeksom 8,7 (Sklep o razvrstitvi razvojnih regij po stopnji razvitosti za programsko obdobje 2007 – 2013, Ur.l. RS, št. 23/2006).

Regija ima svet regije, ki ga sestavljajo župani vseh občin in je organ odločanja ter regionalni razvojni svet, ki je strokovno in partnersko regijsko telo (RC Novo mesto 2006, 7).

9.2 Površina in poseljenost

JV Slovenija zavzema 2.675 ha ozemlja Slovenije. Skoraj 50 % regije spada v območje Natura 2000, nekatere občine v celoti. 73 % regije je pokrite z gozdom oziroma je v zaraščanju. Kmetijstvu je namenjenih 24 % površin, pozidanih pa je 1,8 % površin celotne regije (RC Novo mesto 2006, 7).

Po površini je največja občina Kočevje (555,4 km²), najmanjša pa občina Osilnica (36,2 km²). Regija velja za slabše poseljeno kot Slovenija in šteje kar 1050 naselij. Najbolj poseljena je MO Novo mesto, kjer živi 70 prebivalcev/km², kar predstavlja skoraj 30% celotnega prebivalstva JV Slovenije. V občini Osilnici, ki je najmanjša v regiji, živi manj kot 1% vseh prebivalcev v regiji (RC Novo mesto 2006, 7).

10 DEMOGRAFSKI KAZALCI

V JV Sloveniji je bilo na dan 31.12.2008 prijavljenih 141. 166 prebivalcev. Med njimi je skoraj 0,7 % romskega prebivalstva. Prebivalstveni kazalniki so zelo ugodni, saj se je v letu 2008 regija po prirastu prebivalcev povzpela na tretje mesto v državi²⁹ (Statistični urad RS 2009d, 512-522). Razlog za nadpovprečno rast števila prebivalstva je predvsem priseljevanje tujega prebivalstva.

Delež mladih (0-14 let) je bil v istem letu glede na preostale regije še vedno največji (15 %), vendar manjši od deleža oseb v starosti 65 let in več (15,6 %). Kljub temu je povprečna starost prebivalcev v JV Sloveniji najnižja v državi, in je znašala leta 2008

²⁹ Za Osrednjeslovensko in Gorenjsko regijo.

pri moških 38, 7 let in pri ženskah 41,9 let. Koeficient starostne odvisnosti je znaša 44,2 % (Statistični urad RS 2010c, 6).

Naravni prirast v regiji je pozitiven od leta 2004 dalje. V letu 2008 je bila regija po naravnem prirastu na tretjem mestu, za Osrednjeslovensko (4,4 na 1.000 prebivalcev) in Gorenjsko regijo (3,0 na 1.000 prebivalcev). Slednji je znašal 2,5 na 1.000 prebivalcev (v Sloveniji znaša naravni prirast 1,7 na 1.000 prebivalcev) (Statistični urad RS 2010c, 7). Najnižji naravni prirast so imele občina Črnomelj (-11), občina Kočevje (-9), Dolenjske Toplice (-9), Kostel (-5), Žužemberk (-4) (Statistični urad 2009c, 5-225).

V okviru medregionalnih selitev ima regija negativni selitveni prirast oziroma več odseljavanja kot priseljavanja (Statistični urad RS 2010c, 48). Slednje nakazuje na odseljavanje prebivalstva v bolj privlačne regije, kot so Osrednjeslovenska, Podravska in Obalno-kraška regija³⁰ (glej Tabelo 10.1). Negativni migracijski tok je prisoten predvsem v občinah s slabšimi razvojnimi možnostmi.

³⁰ Regije, ki so po podatkih SURS leta 2008 beležile tudi pozitiven selitveni prirast v okviru medregionalnih selitev.

Tabela 10.1: Selitveno gibanje prebivalstva, 2008

	Priseljeni			Odseljeni			Selitveni prirast
	skupaj	iz drugih regij Slovenije	iz tujine	skupaj	v druge regije Slovenije	v tujino	
SLOVENIJA	78298	47605	30693	59714	47605	12109	18584
Pomurska	3034	2549	485	3639	3213	426	-605
Podravska	10839	6806	4033	9559	6370	3189	1280
Koroška	2039	1481	558	2373	2103	270	-334
Savinjska	8735	4680	4055	7277	5739	1538	1458
Zasavska	1283	907	376	1246	1112	134	37
Spodnjeposavska	2684	1592	1092	2421	2040	381	263
Jugovzhodna Slovenija	5415	3356	2059	4115	3503	612	1300
Osrednjeslovenska	25900	16263	9637	14672	11984	2688	11228
Gorenjska	5465	2996	2469	4341	3535	806	1124
Notranjsko-kraška	2542	1636	906	2100	1700	400	442
Goriška	4314	2398	1916	4142	3480	662	172
Obalno-kraška	6048	2941	3107	3829	2826	1003	2219

Vir: Statistični urad RS (2009d, 520).

Kot smo že ugotovili, se odseljujejo v sosednje regije predvsem mlajši. Mlajše generacije se odseljujejo predvsem zaradi izobraževanja oziroma večje izbire izobraževalnih programov v sosednjih regijah (npr. Osrednjeslovenska regija z Univerzo v Ljubljani³¹ in drugimi izobraževalnimi institucijami). Bolje izobraženi pa se odseljujejo predvsem zaradi želje po izpopolnjevanju, višje plače, pomanjkanja kvalitetnih delovnih mest oziroma vrste drugih ugodnosti, ki jih ponuja novo okolje.

11 TRG DELOVNE SILE

11.1 Zaposlenost

Po podatkih Statističnega letopisa RS 2009 (Statistični urad RS 2009d, 520-555) je bilo v letu 2008 v JV Sloveniji 56.880 (40 % vsega prebivalstva v regiji) delovno aktivnih prebivalcev (Slovenija: 879.257 delovno aktivnega prebivalstva), kar regijo uvršča na 5.

³¹ Univerza v Ljubljani šteje 3 akademije in 23 fakultet s pestro ponudbo študijskih smeri.

mesto. Najvišje na lestvici je Osrednjeslovenska regija s 281.182 delovno aktivnih prebivalcev. Od vsega aktivnega prebivalstva je bilo kar 89 % oseb zaposlenih pri pravnih ali fizičnih osebah, preostalih 11 % pa je bilo samozaposlenih (2.918 pri samostojnih podjetnikih, 250 oseb v poklicni dejavnosti ter 3.032 kmetov).

Po posameznih občinah je število delovno aktivnih prebivalcev daleč največ v MO Novo mesto, in sicer 23.161, zelo velik delež delovno aktivnih je tudi v občini Trebnje (5.840), občini Črnomelj (5.362) ter v Kočevju (5.262) (Statistični urad RS 2009c).

Konec decembra 2009 je bilo v regiji 53.910 delovno aktivnih prebivalcev, kar predstavlja 6,4 % delovno aktivnih v državi. Zaposlenost v sektorju storitev se približuje deležu zaposlenih v nekmetijskih dejavnostih, neposredno s kmetijstvom pa se ukvarja le še odstotek prebivalstva regije. Največ delavcev je zaposlenih na področju predelovalnih dejavnosti³², na področju trgovine, v turizmu, v izobraževanju, v zdravstvenem in socialnem varstvu ter v drugih poslovnih dejavnostih. V regijo prihaja na delo več dnevnikih migrantov³³ (pretežno iz Spodnje-posavske regije), kot jih odhaja v Osrednjeslovensko regijo. Slaba pokritost z javnimi prevozi omejuje pretok delavcev na območju regije, še posebno iz smeri Kočevja in Ribnice, kjer so zaposlitvene možnosti manjše, delavci iz teh krajev pa se že tradicionalno vozijo na delo v Osrednjeslovensko regijo (Zavod za zaposlovanje 2010).

Največ zaposlitev v regiji ustvarijo Krka, d.d.³⁴, Revoz, d.d.³⁵ in Adria Mobil, d.o.o. s svojimi dobavitelji (RC Novo mesto 2006, 45). Omenjena podjetja se z vidika gospodarske uspešnosti in zaposlovanja omenja kot odločilne velike gospodarske družbe za uspešnost regije³⁶.

³² V kemični industriji, sektorju vozil in plovil, stroji in naprave, električna in optična vlakna (RC Novo mesto 2006, 45). Po podatkih Statističnega urada RS (2009d, 556-557) je bilo v letu 2007 v predelovalni industriji zaposlenih 22,5 %, nato sledi sektor nepremičnine, najem in poslovne storitve s 5,4 % in gradbeništvo s 3,5 % vseh zaposlenih v regiji.

³³ 51,13 % delovno aktivnega prebivalstva predstavljajo dnevni migranti. 8,5 % dnevnikih migrantov pa na delo odhaja v Ljubljano (RC Novo mesto 2006, 31).

³⁴ Krka, d.d., je po podatkih Letnega poročila 2009 na dan 31.8.2010 štela 7.602, na dan 31.12.2009 pa že 7.975 vseh zaposlenih.

³⁵ Revoz, d.d., je po podatkih Letnega poročila 2009 na dan 31.12.2008 štel 2.559 in na dan 31.12.2009 2.606 zaposlenih.

³⁶ Npr. v RRP JV Slovenije (RC Novo mesto 2006, 43).

Če pogledamo dinamiko delovno aktivnega prebivalstva v letih 2008 in 2009, opazimo, da se je število delovno aktivnih v enem letu zmanjšalo, kar je lahko tudi posledica staranja prebivalstva v regiji in na drugi strani dolgotrajen čas izobraževanja. Podoben trend se zaradi staranja prebivalstva pričakuje tudi v prihodnje v celotni Sloveniji, zato je za regijo pomembno, da vlaga v nove človeške vire in ustvarja privlačno okolje tudi za potencialno delovno silo iz drugih delov Slovenije.

11.2 Brezposelnost

V letu 2008 je znašala stopnja registrirane brezposelnosti 6,3 %. Če brezposelnost analiziramo dalje, je bilo registriranih več brezposelnih žensk kot moških. Glede na stopnjo izobrazbe je bilo 56,6 % brezposelnih z osnovnošolsko izobrazbo, 36,5 % s srednješolsko izobrazbo in le 6,9 % z višjo/visokošolsko izobrazbo. Stopnja dolgotrajne brezposelnosti je znašala istega leta 3,5 % (Statistični urad RS 2010c, 12). Navedeni podatki nakazujejo na problematiko brezposelnosti žensk ter slabše izobraženih.

V letu 2009 se je povpraševanje po delavcih v regiji glede na leto 2008 zmanjšalo za tretjino, predvsem zaradi propada pretežnega dela tekstilnih obratov, stagnacije v lesni proizvodnji in upada naročil v kovinsko in elektropredelovalni industriji ter na področju poslovanja z nepremičninami. Posebno v težavah je področje Bele krajine, kjer je po zaprtju pretežnega dela tekstilne industrije še vedno v stagnaciji Iskra kondenzatorji, d.d., s 500 zaposlenimi delavci, mediji pa napovedujejo tudi drastično nazadovanje podjetja Danfoss, d.o.o., ki trenutno zaposluje preko tisoč delavcev. Gospodarstvo v Beli krajini se še ni opomoglo po izgubi trgov nekdanje skupne države, območje pa je relativno zaprto zaradi schengenske meje in slabe prometne infrastrukture (Zavod za zaposlovanje 2010).

Brezposelnost se je v regiji v zadnjem letu povečala za 28,7 %. Konec januarja 2010 je bilo 6.582 registriranih brezposelnih oseb. Stopnja registrirane brezposelnosti je bila decembra 2009 9,6 %, kar je še nekoliko pod državnim povprečjem. Strukturna brezposelnost in velik delež težje zaposljivih brezposelnih oseb sta značilnosti regijske brezposelnosti, kar je posledica tako starostnih in zdravstvenih ovir kot tudi nezadostne in neustrezne izobrazbe brezposelnih oseb. Starejših oseb nad 50 let je med vsemi

brezposelnimi delavci 28,9 %, dobra polovica je oseb brez strokovne izobrazbe, 43,8 % registriranih brezposelnih oseb pa čaka na zaposlitev več kot eno leto (Zavod za zaposlovanje 2010).

Nove potrebe po delavcih napovedujejo predvsem v farmaciji, prodaji, gostinstvu, zdraviliškem turizmu, zdravstvu in v drugih storitvenih dejavnostih. V avtomobilski industriji bo novo zaposlovanje na novih programih, predvsem pa za nadomeščanje odliva (relativno visoka fluktuacija). Potrebe po delavcih napovedujejo tudi manjši delodajalci iz različnih dejavnosti, gradbena podjetja na račun dograditve cestnega omrežja, zdravilišča in v zdravstvu. Ponovno so na vidiku širitve industrijsko obrtnih con, ki pa imajo bolj dolgoročne vizije. Dodatne zaposlitve delavcev so predvidene v Revozu, d.d., v Novem mestu (montažni delavci, varilci v serijski proizvodnji, orodjarji, kleparji, avtoličarji), v Krki Tovarni zdravil, d.d., Novo mesto (farmaceutski in kemijski procesničarji, kemijski tehniki, magistri farmacije, elektrotehniki in ekonomisti), v Splošni bolnišnici Novo mesto in v zdravstvenih domovih (zdravniki, medicinske sestre) in v Termah Krka (zdravniki, kuharji, natakarji) (Zavod za zaposlovanje 2010).

Glede na podatke lahko povzamem, da se v regiji tako kot drugje po Sloveniji s težavami pri zaposlovanju soočajo predvsem kritične skupine na trgu delovne sile, in sicer starejši delavci, brezposelni brez ali z nizko izobrazbo, dolgotrajno brezposelni, ženske ter prvi iskalci zaposlitve z neustrezno izobrazbo. Regija se sooča tudi s slabimi možnostmi zaposlovanja Romov kot najbolj kritične skupine v regiji. Notranje razlike v brezposelnosti so eden večjih problemov regije in se poglobljajo predvsem zaradi odpuščanja zaradi stečajev podjetij, izvajanja sanacij in prestrukturiranja.

Kljub temu pa nekatera najuspešnejša regionalna podjetja in javne institucije ves čas ustvarjajo nova in tudi visoko kvalitetna delovna mesta, kjer se odpira prostor za zaposlitev predvsem višje izobraženi delovni sili. V regiji je torej predvsem razvidno povpraševanje po višje izobraženi delovni sili, kar je pozitivno. Za nižje izobraženo delovno silo so sicer na voljo predvsem predhodno izpraznjena delovna mesta zaradi občasne fluktuacije, novih manj zahtevnih delovnih mest je malo. Trend dogajanja na trgu delovne sile lahko torej kljub visoki brezposelnosti ocenimo kot razmeroma pozitiven, in sicer zaradi odpiranja predvsem dobrih delovnih mest. Vendar kljub temu menim, da še vedno ostaja nevarnost naraščanja strukturne brezposelnosti zaradi groženj propada nekaterih podjetij (npr. lesna industrija).

12 GOSPODARSKA RAZVITOST REGIJE

12.1 Splošne značilnosti gospodarstva

Za gospodarstvo JV Slovenije je značilna velika koncentracija industrije predvsem v okolici Novega mesta, ki predstavlja razvojno središče regije. Vsi ekonomski kazalci regije (donosnost, izvozna usmerjenost, dodana vrednost na zaposlenega) kažejo na ekonomsko zelo učinkovito regijo z zdravim industrijskim jedrom, na katerem temelji njen gospodarski razvoj. Čeprav je močna industrija prednost regije, pa to zanjo pomeni tudi določene slabosti, in sicer:

- nevarnost selitve poslovanja uspešnih podjetij v države s cenejšo delovno silo, kar bi povzročilo upad ekonomske aktivnosti regije;
- velika odvisnost regijskega gospodarstva, predvsem dobaviteljev in posrednikov od dveh največjih in najuspešnejših podjetij v regiji – Krke, d.d., in Revoza, d.d.;
- pomanjkanje interesa za podjetništvo, ki se kaže v povprečno manjšem številu majhnih podjetij v primerjavi z drugimi regijami;
- pretežno lokalna usmerjenost obstoječih malih podjetij (RC Novo mesto 2006, 41).

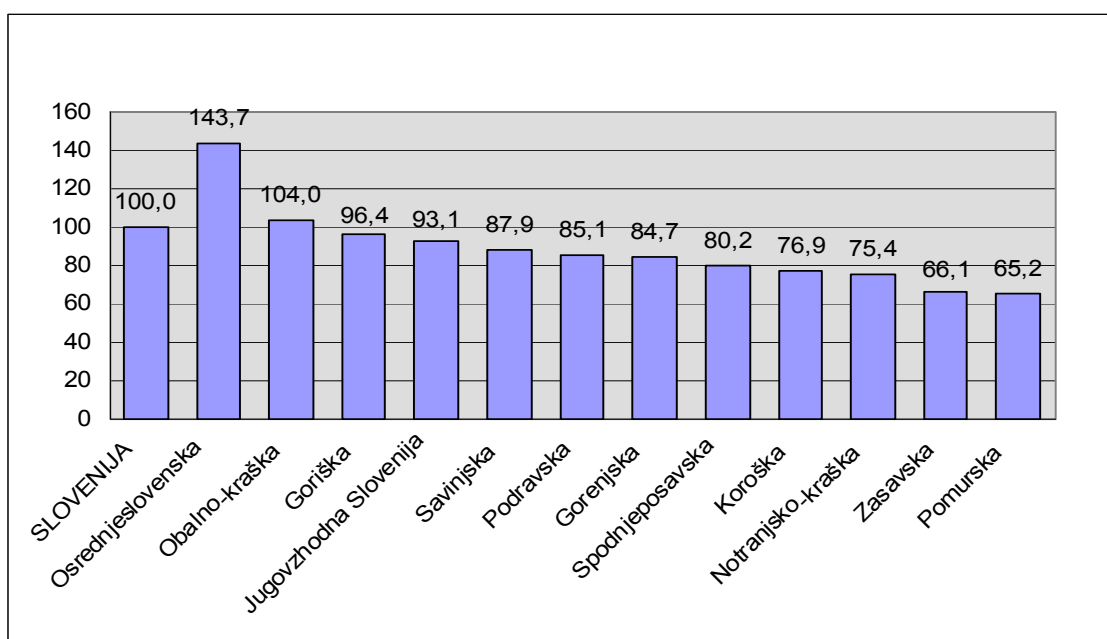
Največjo gospodarsko aktivnost v regiji izkazuje Dolenjska. Tu je 58 % vseh gospodarskih družb v regiji, ki zaposlujejo 66 % vseh zaposlenih v gospodarskih družbah in ustvarijo 81 % vseh prihodkov. Drugi dve regiji, Bela krajina in Kočevsko-ribniško območje, sta gospodarsko šibkejši. Na Dolenjskem je tudi 59 % vseh podjetnikov. Posebnost gospodarstva so tudi velike industrijske družbe³⁷, ki so nosilke gospodarskega in socialnega razvoja regije. Te so izvozno usmerjene in uvrščajo regijo med največjo izvoznico med slovenskimi statističnimi regijami. Industrija ustvari 40 % regijske dodane vrednosti. V regiji so najbolj razvite dejavnosti s področja kemijske, kovinske in nekovinske industrije, industrije strojev in naprav ter v industriji vozil in

³⁷ Pri tem izstopata predvsem Krka, d.d., ter Revoz, d.d. Podjetje Revoz, d.d., je z okoli 8- odst. deležem že vrsto let največji izvoznik v Sloveniji. Po podatkih Letnega poročila 2009 je njegov delež izvoza v letu 2008 dosegel 96,4 %, v letu 2009 pa kar 98,4 % celotne prodaje. Krka, d.d., je po podatkih Letnega poročila 2009 na tuje trge prodala 89 % celotne prodaje.

plovil. Podjetja, ki se še niso v celoti prilagodila zahtevam globalnega trga in dosegajo po pravilu slabše rezultate, poslujejo v tekstilni in lesno-predelovalni dejavnosti, kjer je bilo v velikih gospodarskih družbah zmanjšano število zaposlenih za več kot 6000. Slabša pa je gospodarska aktivnost majhnih družb in samostojnih podjetnikov (RC Novo mesto 2009, 52).

Za regijo so značilni pozitivni trendi rasti BDP. Slednja je po podatkih Statističnega urada RS (2010a; 2009d, 524) v letu 2000 dosegla 1.174 milijonov evrov, kar predstavlja 6,4 % BDP celotne Slovenije. V letu 2007 pa je regija dosegla 2.249 milijonov evrov in 6,5 % BDP Slovenije. Če je regija v letu 2000 dosegla le 9.953 evrov BDP na prebivalca, je v letu 2007 slednjega zvišala že na 15.938 evrov BDP na prebivalca (83 % EU27). Kljub temu je zaostala za vrednostjo BDP na prebivalca v Sloveniji, ki je znašal 17.123 evrov/ prebivalca ter EU27 s 24.800 evrov/prebivalca. Glede na statistične regije se je uvrstila na 4. mesto, za Osrednjeslovensko, Obalno-kraško in Goriško regijo. Prehitela pa je tako Podravska kot Savinjsko regijo, najrazvitejši regiji kohezijske regije Vzhodna Slovenija, glej Sliko 12.1.

Slika 12.1: Regionalni BDP na prebivalca 2007³⁸

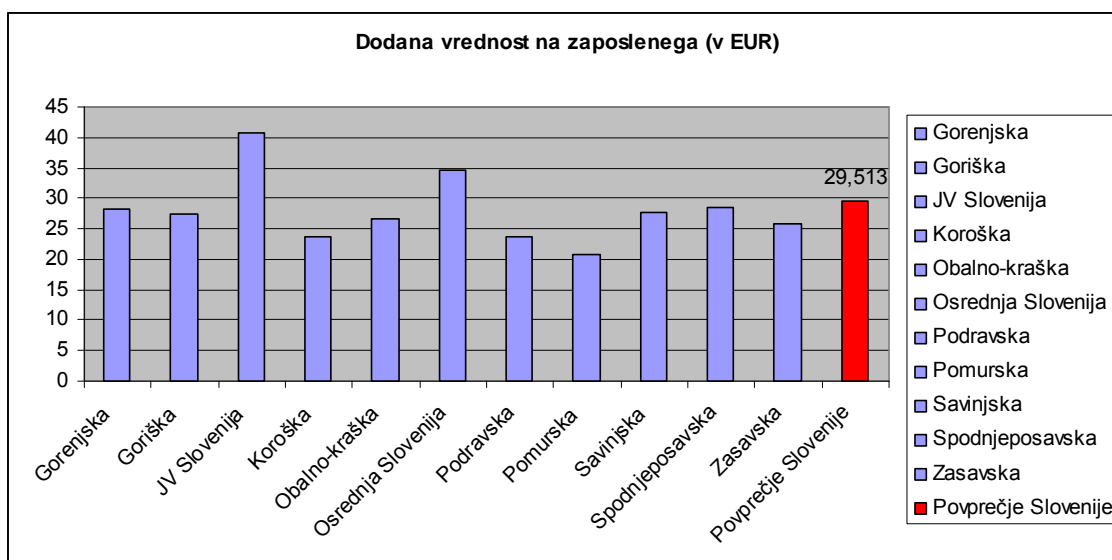
Vir: Statistični urad RS (2009d, 524).

³⁸ Podatki za leto 2008 še niso objavljeni.

Če primerjamo slovenske statistične regije v letu 2007 glede na povprečno dodano vrednost na zaposlenega, kaže, da so najuspešnejša podjetja v Jugovzhodni Sloveniji (glej Sliko 12.2), ki je ustvarila v povprečju 40.831 evrov dodane vrednosti na zaposlenega (29.386 evrov v 2006). To je 38 % več od nacionalnega povprečja (29.513 evrov na zaposlenega).

Treba je opozoriti, da je v letu 2007 Jugovzhodna Slovenija prehitela Osrednjeslovensko regijo, in to s povprečno dodano vrednostjo 34.722 evrov na zaposlenega. Vse druge slovenske statistične regije v letu 2007 so bile pod slovenskim povprečjem, ki je znašalo 29.513 evrov dodane vrednosti na zaposlenega. Najslabšo dodano vrednost na zaposlenega je imela Pomurska regija, in sicer 20.749 evrov na zaposlenega (v letu 2006, 17.819 evrov in v letu 2005, 18.917 evrov), kar predstavlja le 70,3 odstotka slovenskega povprečja. Po bruto dodani vrednosti so se najbolj odrezala podjetja v predelovalni dejavnosti ter sektorju nepremičnine, najem in poslovne storitve (Širec in Rebernik 2009, 20).

Slika 12.2: Dodana vrednost na zaposlenega, 2007

Vir: Širec in Rebernik (2009, 20).

V statističnih regijah je bilo po podatkih Statističnega urada RS (2010c, 30) v letu 2008 investiranih v nova osnovna sredstva 6.401,4 milijona evrov, leto prej pa 5.944,6 milijona evrov. Struktura bruto investicij v nova osnovna sredstva po statističnih regijah v letih 2007 in 2008 kaže, da je največji delež vrednosti vseh investicij v obeh letih prispevala Osrednjeslovenska regija (v letu 2008 35,6 %, v letu 2007 pa 38,2 %), za njo

se je uvrstila Podravska regija (14,1 % v letu 2008 in 13,6 % v letu 2007) in nato Savinjska regija (10,5 % v letu 2008 in 11,0 % v letu 2007).

JV Slovenija se je glede na bruto investicije v nova sredstva v letu 2008 uvrstila šele na 6. mesto s 6,9 % (Slovenija: 35,6 %). Po bruto investicijah torej zaostaja tako za najbolj razvito Osrednjeslovensko regijo kot tudi za najbolj razvitima statističnima regijama znotraj kohezijske regije Vzhodna Slovenija, in to Podravsko ter Savinjsko regijo. Malo bolje se je JV Slovenija uvrstila glede vrednosti vlaganj na prebivalca, in sicer na 3. mesto takoj za Osrednjeslovensko in Obalno-kraško regijo. Razlog za dobro uvrstitev je tudi redka poseljenost regije, kar pomeni posledično porazdelitev bruto investicij v nova osnovna sredstva na manjše število prebivalcev. Vrednost vlaganj na prebivalca v regiji je tako znašala 3.151 evrov/prebivalca, kar je blizu povprečja Slovenije, ki znaša 3.165 evrov/prebivalca.

V letih 2008 in 2007 je bilo v JV Sloveniji največ bruto investicij namenjenih v nove zmogljivosti, po sredstvih so nato sledile investicije v rekonstrukcijo, posodobitev, dograditev in razširitev, najmanj sredstev pa je bilo namenjenih v vzdrževanje obstoječih osnovnih sredstev (glej Prilogo Č).

12.2 Podjetja v regiji

Dejstvo je, da so podjetja v Sloveniji zelo neenakomerno porazdeljena na celotnem njenem ozemlju. Nedvomno sta gospodarska blaginja v regiji in število podjetij soodvisni: manj razvite regije imajo manj podjetij, kar jih v končni fazi naredi manj razvite. Število podjetij je pomembno ne le iz zaposlitvenih razlogov, ampak tudi za vzpostavitev različnih sistemov podpore podjetništvu, ki omogoča doseganje ekonomije obsega, ustvarjanja podpornih storitev, razvoj bančnih mrež, vzpostavitev privlačnih možnosti za industrijo tveganega kapitala, zagotavljanje kritične mase socialnega kapitala, sinergije kompetenc itn. Regije z nizko gostoto podjetij trpijo zaradi višje brezposelnosti in nižje stopnje razvoja (Širec in Rebernik 2009, 8).

Kot je razvidno v spodnji tabeli 12.1, je bilo v letu 2008 v JV Sloveniji 8.268 podjetij, kar predstavlja 12,2 % vseh podjetij v Vzhodni Sloveniji in 5,4 % vseh podjetij v celotni Sloveniji. Glede na Vzhodno Slovenijo se je regija uvrstila na 3. mesto za Podravsko in

Savinjsko regijo. Glede na celotno Slovenijo pa je regija po številu podjetij na 7. mestu. V vseh podjetjih JV Slovenije je zaposlenih 50.213 oseb, kar pomeni 6,1 %³⁹ zaposlenih v posameznem podjetju. Med vsemi slovenskimi podjetji je bil v letu 2008 delež le-teh največji v Osrednjeslovenski regiji (32,6 %) in ta podjetja so bila vodilna tudi po ustvarjenem prihodku (44,3 %), najmanjši pa v Zasavski regiji (1,5 %), in to hkrati z najnižjim prihodkom (1,0 %).

Tabela 12.1: Podjetja po kohezijskih in statističnih regijah, Slovenija, leto 2008

	Število podjetij	Število oseb, ki delajo	Prihodek (1000 EUR)
SLOVENIJA	152.541,00	881.598,00	95.786.283,00
VZHODNA SLOVENIJA	67.870,00	391.520,00	36.173.977,00
Pomurska	6.702,00	36.572,00	2.680.296,00
Podravska	21.001,00	123.632,00	10.955.343,00
Koroška	4.619,00	25.597,00	2.283.659,00
Savinjska	16.841,00	104.819,00	10.013.476,00
Zasavska	2.312,00	12.919,00	926.541,00
Spodnjeposavska	4.519,00	21.030,00	2.049.176,00
Jugovzhodna Slovenija	8.268,00	50.213,00	5.961.848,00
Notranjsko-kraška	3.608,00	16.738,00	1.303.637,00
ZAHODNA SLOVENIJA	84.671,00	490.078,00	59.612.307,00
Osrednjeslovenska	49.653,00	326.972,00	42.402.572,00
Gorenjska	14.531,00	71.699,00	7.185.299,00
Goriška	9.930,00	47.185,00	4.448.113,00
Obalno-kraška	10.557,00	44.222,00	5.576.322,00

Vir: Statistični urad RS (2009a).

Leta 2007 je v regiji nastalo 432 novih podjetij, kar predstavlja 4 % vseh nastalih podjetij v Sloveniji. Podatki v spodnji tabeli kažejo trend povečevanja števila novonastalih podjetij brez predhodnika v posameznih letih ter rast interesa za podjetništvo, saj se število le rahlo povišuje oziroma je razlika 2005/2004 celo negativna (glej Tabelo 12.2).

³⁹ Število zaposlenih v podjetju: število vseh podjetij/vsota vseh zaposlenih v podjetjih.

Tabela 12.2: Novonastala podjetja brez predhodnika v JV Sloveniji od leta 2004 do 2007

	2004	2005	2006	2007
Število podjetij	360	342	383	432
Število zaposlenih oseb	280	173	184	252
Število oseb, ki delajo	514	408	453	545
Prihodek od prodaje (1000 EUR)	25894	14067	10063	16600
Delež podjetij (%)	6,89	6,54	7,15	7,91
Delež zaposlenih oseb (%)	0,8	0,5	0,53	0,7
Delež oseb, ki delajo (%)	1,34	1,07	1,19	1,38

Vir: Statistični urad RS (2009a).

V regiji je v letu 2008 poslovalo 4,1 % slovenskih gospodarskih družb, ki so imele 6,2 % zaposlenih v gospodarskih družbah ter 6,0 % majhnih podjetnikov s 7,3 % zaposlenih v majhnih podjetjih (AJ PES 2010).

Največ podjetij v JV Sloveniji spada v sektorja storitve in industrije. Po številu podjetij vodi storitveni sektor. Po drugi strani pa je v industriji povprečno večje število zaposlenih (leta 2006: povprečno 46 zaposlenih v industriji in 5 zaposlenih v storitvah). Bolj investicijsko aktivna so podjetja, ki morajo za ohranjanje konkurenčnega položaja vlagati več sredstev. Na drugi strani pa delujejo predvsem lokalno usmerjena podjetja, ki ne delujejo v panogah, ki bi zahtevale večja investicijska vlaganja. Najbolj izvozno usmerjena podjetja delujejo v kemični industriji, v panogah vozila in plovila ter v panogah stroji in naprave (RC Novo mesto 2006, 44-46).

Gospodarska aktivnost je skoncentrirana predvsem v okolici Novega mesta, kjer je v letu 2008 delovalo kar 2.460 podjetij. Slednja so zaposlovala tudi največ oseb in dosegala največji delež vseh prihodkov. Tu je skoncentrirana tudi industrijska dejavnost. Gospodarsko pomembnejše občine so še Trebnje, Črnomelj, Kočevje in Ribnica (glej Prilogo D).

V okviru Regionalnem razvojnem programu JV Slovenije za obdobje 2007-2013 (RC Novo mesto 2006, 47) so identificirali nosilce razvoja regije glede na višino skupnih

prihodkov posameznih podjetij. V analizo je bilo vključenih 15 podjetij⁴⁰, ki so v letu 2003 v regiji ustvarila največ prihodkov. Rezultati so pokazali izstopanje naslednjih podjetij: Krka, d.d., Revoz, d.d., Danfoss Compressors, d.o.o., ter Adria Mobil, ki so jih označili kot najpomembnejša podjetja regijskega gospodarstva.

Ugotovili smo že, da je gospodarsko najbolj aktivna subregija Dolenjska, saj se, kot vidimo, tu nahajata dve središči gospodarskega dogajanja (Novo mesto in Trebnje), hkrati pa imajo tu sedež najuspešnejša podjetja regije: Krka, d.d., Revoz, d.d., Adria Mobil, d.o.o., Ursa Slovenija, d.o.o., TPV, d.d. in CGP, d.d. V Trebnjem ima sedež tudi zelo uspešno podjetje Trimo, d.d., Črnomelj spada v Belo krajino, Kočevje in Ribnica pa sta tako lokalni kot gospodarski središči Kočevsko-ribniškega. Menim, da se kaže v regiji pomanjkanje interesa za podjetništvo, in to kljub razmeroma ugodni podjetniški klimi. Opažam tudi izrazito odvisnost malih in srednje velikih podjetij od nosilcev gospodarskega razvoja - velikih gospodarskih družb. Zaradi pretežno lokalne usmerjenosti manjša podjetja niti niso stimulirana k investicijam v nove zmogljivosti, kar lahko na dolgi rok oslabi njihov konkurenčni položaj na trgu.

13 IZOBRAZBENA STRUKTURA PREBIVALSTVA REGIJE

Za regijo je značilna slaba izobrazbena struktura, ki je povezana tudi s slabšimi možnostmi za šolanje v regiji, zlasti na visokih šolah. Po podatkih Statističnega urada RS (2010c, 12) je bilo v letu 2008 med prebivalci, starimi od 25 do 64 let, 22,7 % prebivalcev brez izobrazbe, 57,2 % prebivalcev regije s srednješolsko izobrazbo ter 20,1 % prebivalcev z višje- ali visokošolsko izobrazbo. JV Slovenija torej spada med regije s slabše izobraženim prebivalstvom, saj beleži le 77,3 % z najmanj srednješolsko izobrazbo (glej Tabelo 13.1).

⁴⁰ Adria Mobil, d.o.o., Begrad, d.d., Begrad Črnomelj, d.o.o., CGP, d.d., Kovinotehna MKI, d.o.o., Krka Zdravilišča, d.o.o., Krka, d.d., Mercator-Dolenjka, d.d., Pfeleiderer Novoterm, d.o.o. (danes Ursa Slovenija, d.o.o.), Revoz, d.d., Danfoss Compressors, d.o.o., Melamin, d.d., Kočevje, Beti Metlika, d.d., Kolpa, d.d., Metlika, Trimo, d.d., in TPV, d.d.

Tabela 13.1: Prebivalstvo, staro 15 in več let, po stopnjah izobrazbe, 2008 (v 1000)

	Skupaj	Brez izobrazbe, nepopolna osnovnošolska	Osnovnošolska	Nižja, srednja poklicna	Srednja strokovna, splošna	Višješolska, visokošolska
SLOVENIJA	1751	76	387	435	546	306
Pomurska	106	3 ^M	35	29	28	10
Podravska	280	14	60	74	89	43
Koroška	63	4 ^M	15	18	17	9
Savinjska	225	6	60	62	66	31
Zasavska	40	3 ^M	8	10	13	6
Spodnjeposavska	61	4	13	17	17	9
Jugovzhodna Slovenija	121	10	29	32	33	17
Osrednjeslovenska	438	13	73	90	156	106
Gorenjska	172	7	39	40	56	30
Notranjsko-kraška	45	3 ^M	9	11	14	8
Goriška	105	5	25	29	28	18
Obalno-kraška	96	5	19	23	30	19

M-manj natančna ocena; previdna uporaba.

Vir: Statistični urad RS (2009d, 522).

Regija je imela leta 2008 58,9 % študentov na 1000 prebivalcev. Od tega je bilo 54,1 % študentov med prebivalci, starimi od 19 do 26 let. Med vsemi študenti v terciarnem izobraževanju je bilo 58 % žensk, torej več žensk kot moških. 22 % vseh študentov je prejelo štipendije iz različnih virov (državne, kadrovske itd.). Od vseh prebivalcev, starih od 25 do 64 let, je bilo 13,3 % vključenih v vseživljenjsko učenje, kar je pod povprečjem Slovenije, ki je za leto 2008 znašalo 13,9 %, in nad povprečjem EU27 (9,6 %). Po vključenosti prebivalstva v VŽU v starostni skupini med 25 in 64 let je v ospredju Osrednja Slovenija s 17 %. Kljub temu pa se regija s 13,3 % uvršča na prvo mesto v Vzhodni Sloveniji in skupaj z Goriško na 6. mesto med vsemi statističnimi regijami (Statistični urad RS 2010c, 11).

Iz podatkov v spodnji tabeli 13.2 je razvidno, da število diplomantov terciarnega izobraževanja v regiji narašča. Od leta 2004 do 2008 se je letno število slednjih povzpelo iz 1095 na 1227, kar pomeni, da se izobrazbena struktura regije izboljšuje.

Tabela 13.2: Diplomanti terciarnega izobraževanja v JV Sloveniji od 2004 do 2008

Jugovzhodna Slovenija	2004	2005	2006	2007	2008
Število diplomantov	1095	1143	1265	1126	1227
Število diplomantov na 1000 prebivalcev	7,87	8,18	9,02	8,09	8,69

Vir: Statistični urad RS (2010).

Glede na stalno prebivališče je bilo v šolskem letu 2008/09 v terciarno izobraževanje vključenih 8.270 študentov v regiji, od tega več kot polovica žensk (glej Tabelo 13.3).

Tabela 13.3: Študenti po stalnem prebivališču in delež žensk v terciarnem izobraževanju 2008/09

	Skupaj		Vpisani v višje strokovne šole		Vpisani v visokošolske zavode	
	skupaj	ženske	skupaj	redni	skupaj	redni
SLOVENIJA	112718	65311	16177	6705	96541	69973
Pomurska	5551	3199	902	518	4649	3525
Podravska	15783	9070	2806	1271	12977	9326
Koroška	4256	2437	818	447	3438	2652
Savinjska	14987	8890	2500	1191	12487	9243
Zasavska	2330	1415	378	122	1952	1432
Spodnjeposavska	3963	2217	538	276	3425	2592
Jugovzhodna Slovenija	8270	4797	1049	525	7221	5593
Osrednjeslovenska	30321	17534	3580	1071	26741	18209
Gorenjska	11674	6743	1866	695	9808	7056
Notranjsko-kraška	2957	1757	452	145	2505	1854
Goriška	7127	4082	747	315	6380	4931
Obalno-kraška	5499	3170	541	129	4958	3560

Vir: Statistični urad RS (2009d, 522).

Neenakomerna izobrazbena struktura je prisotna tudi znotraj regije, med posameznimi občinami. Večje število bolj izobraženih je tako prisotnih predvsem v bolj razvitih občinah. Največje število diplomantov terciarnega izobraževanja v letih 2007 in 2008 so imele občina Novo mesto, Trebnje, Črnomelj in Kočevje. Razlog se verjetno skriva tudi

v večji dostopnosti in pestrosti različnih izobraževalnih programov v posamezni občini (glej Tabela 13.4).

Tabela 13.4: Diplomanti terciarnega izobraževanja po občini stalnega prebivališča

	2007		2008	
	Število diplomantov	Število diplomantov na 1000 prebivalcev	Število diplomantov	Število diplomantov na 1000 prebivalcev
	Vrsta programa - SKUPAJ	Vrsta programa - SKUPAJ	Vrsta programa - SKUPAJ	Vrsta programa - SKUPAJ
SLOVENIJA	16557	8,24	16995	8,36
Črnomelj	113	7,71	107	7,27
Dolenjske Toplice	37	10,96	28	8,2
Kočevje	110	6,67	117	7,04
Kostel	4	6,09	5	7,73
Loški Potok	10	5,15	14	7,16
Metlika	53	6,3	67	8
Mirna Peč	27	9,77	24	8,64
Mokronog - Trebelno	19	6,61	22	7,61
Novo mesto	331	9,42	363	10,21
Osilnica	1	2,52	-	0
Ribnica	70	7,66	99	10,64
Semič	30	7,86	33	8,71
Sodražica	17	7,94	29	13,5
Straža	41	10,98	37	9,76
Šentjernej	53	7,96	53	7,92
Šmarješke Toplice	25	8,19	36	11,38
Trebnje	122	8,77	125	8,7
Žužemberk	28	6,22	31	6,85

Vir: Statistični urad RS (2009c, 549-551).

Na drugi strani pa so zanimivi statistični podatki števila članov v knjižnicah, in sicer 270, kar uvršča regijo na 6. mesto med vsemi statističnimi regijami. Po povprečnem številu obiskov splošne knjižnice na posameznega člana pa se uvršča regija prav na vrh, saj ima kar 24 obiskov posameznega člana v letu 2008.

Posebej problematično področje v regiji je nepismenost in nemotiviranost za izobraževanje romskega prebivalstva. Kar 93,2 % odraslih brezposelnih Romov ima nedokončano osnovno šolo. Pravzaprav gre za vprašanje celotne družbene integracije

Romov, tako zaradi zagotavljanja osnovnih eksistenčnih možnosti kot tudi izboljšanja njihovega celotnega družbeno-ekonomskega položaja. Na tem področju je torej nujno motiviranje Romov za njihovo izobraževanje in tudi zaposlovanje, saj so za trg dela izrazito nezanimivi. Nujno je usklajeno vodenje aktivnosti v zvezi s socializacijo Romov v smeri zagotovitve določenih materialnih pogojev, predšolske vzgoje, rednega osnovnega šolstva ter šolanja pod določenimi pogoji za odrasle in poklicnega usposabljanja. Ob tem pa je treba zagotavljati tudi druge oblike, kot so pomoč družinam pri njihovi vzgoji, ugodnejši normativi v socialnem varstvu za socialno delo z njimi in možnost zaščite najbolj ogroženih posameznikov. Poleg problematike neizobraženosti romskega prebivalstva se regija kljub razmeroma visoki vključenosti populacije v izobraževanje sooča s prevelikim osipom v srednjih šolah, kar povzroča težave na trgu delovne sile zaradi priliva neizobraženih iskalcev prve zaposlitve (RC Novo mesto 2006, 52).

13.1 Izobraževalna infrastruktura v regiji

Pokritost v regiji z infrastrukturo za izvajanje predšolske, osnovnošolske in srednješolske izobrazbe je zadovoljiva. V preteklih letih so bile za zagotavljanje ustrezne pokritosti izvedene precejšnje investicije, ki se načrtujejo tudi v prihodnje. Investicije se nanašajo predvsem na širjenje in izboljšanje obstoječe infrastrukture (npr. gradnja vrtcev, telovadnic in nadgradnja šol z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo).

13.2 Predšolska vzgoja in osnovno šolstvo v regiji

V okviru predšolskega in osnovnošolskega izobraževanja je eden izmed ključnih ciljev za izboljšanje izobrazbene ravni prebivalstva uspešnejše vključevanje romskih otrok v vrtec ter povečanje deleža romskih otrok, ki obiskujejo osnovno šolo. Na podlagi kurikulumov za vrtce, dodatka h kurikulumu za vrtce in strategije vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji, ki poudarjajo načelo enakih možnosti, načelo multikulturizma in sodelovanja s starši, se skuša izboljšati vključevanje romskih otrok v programe predšolske vzgoje z namenom izboljšanja znanja slovenskega jezika. V okviru osnovnošolskega izobraževanja pa poteka njihova nadaljnja socializacija. Težave

pri tem se pojavljajo pri integraciji romskih otrok in pri izobraževanju otrok Romov brez urejenega legalnega statusa v Sloveniji (RC Novo mesto 2006, 56-57).

13.3 Srednješolsko in višješolsko izobraževanje

V regiji se nahaja več srednjih šol in šolskih centrov, ki so dokaj enakomerno locirani v vseh treh subregijah. Prav tako so v regiji na voljo ustrezni srednješolski izobraževalni programi za storitvene, tehnične, upravne in druge poklice. Največja gostota srednjih šol je v regijskem centru Novo mesto ter v občini Črnomelj. V srednjih šolah se kljub razmeroma visoki vključenosti populacije v izobraževanje pojavlja težava s prevelikim osipom, kar pomeni priliv nekvalificirane delovne sile na trg dela.

V zadnjih letih se je razvila tudi pestra ponudba post-sekundarnega, višjega strokovnega izobraževanja, ki deluje v okviru srednjih šol in šolskih centrov (RC Novo mesto 2006, 57).

13.4 Visoke šole in univerze

V preteklosti je bil razvoj visokega šolstva omejen na nekaj večjih središč, kar je imelo za JV Slovenijo negativne posledice. Zaradi centralizacije univerzitetnega izobraževanja v nekaj velikih središčih je prihajalo do odliva študirajočih in posledično tudi do zaposlovanja zunaj domačega kraja oziroma regije. Ob odsotnosti visokega šolstva in pomanjkljivih zaposlitvenih možnostih na lokalnem trgu delovne sile je prihajalo do bega možganov. Visoko izobražena delovna sila je tako emigrirala v razvitejše predele Slovenije. Ob zavedanju negativnih vplivov je prišlo v regiji do razvoja visokega šolstva, ki se danes koncentrira v občini Novo mesto. V JV Sloveniji so sicer programi terciarnega izobraževanja⁴¹ skromnejši od visokega šolstva v Ljubljani, Mariboru, Kopru ali Novi Gorici, vendar je kljub temu v regiji na voljo nekaj dodiplomskih in podiplomskih študijskih programov, ki lahko v prihodnje vplivajo na delež terciarno

⁴¹ V gospodarskem središču Novo mesto delujejo naslednje institucije: Fakulteta za informacijske študije, Fakulteta za organizacijske študije Novo mesto, Visoka šola za upravljanje in poslovanje Novo mesto, Visoka šola za tehnologijo in sisteme, Visoka šola za zdravstvo Novo mesto, Visokošolsko središče Novo mesto ter Univerzitetno raziskovalno središče Novo mesto (MO Novo mesto 2010).

izobraženih prebivalcev v regiji. Vseeno se tu postavlja vprašanje zaupanja v kompetentnost izobraževalnih institucij skozi oči delodajalcev pri zaposlovanju nove delovne sile. Glavno pomanjkljivost v okviru visokega šolstva vidim v neprivlačnosti študija za potencialne študente iz drugih statističnih regij, saj v regiji ni študentskih domov.

13.5 Izobraževanje odraslih

Ljudske univerze so javni zavodi za izobraževanje odraslih, ki so jih ustanovile lokalne skupnosti in imajo pomembno izobraževalno vlogo. Na tem področju delujejo Center za izobraževanje in kulturo Trebnje, Ljudska univerza Kočevje, Razvojno izobraževalni center Novo mesto in Zavod za izobraževanje in kulturo Črnomelj. Poleg ljudskih univerz izvaja izobraževanje odraslih tudi Šolski center Novo mesto, kar zagotavlja regionalno pokritost z ustanovami za VŽU in izobraževanje odraslih (MO Novo mesto 2010).

13.6 Štipendijska shema

V okviru regionalne razvojne politike deluje tudi Štipendijska shema. Štipendijska shema je instrument, ki omogoča usklajevanje izbire poklicev dijakov in študentov s kadrovskimi potrebami delodajalcev. Delodajalcu omogoča zaposlitev potrebnih kadrov, štipendistu pa šolanje za poklic, ki mu omogoča kasnejšo zaposlitev. Štipendijska shema ustvarja pogoje za učinkovitejše usklajevanje ponudbe in povpraševanja na trgu dela in s tem za še hitrejši gospodarski in socialni razvoj regije (RC Novo mesto 2010).

13.7 Sklad dela Dolenjske

Skladi dela so eni od izvajalcev aktivne politike zaposlovanja v Sloveniji. Poglavitni cilji skladov dela so preprečevanje prehoda presežnih delavcev v odprto brezposelnost in povečevanje možnosti zaposlitve potencialno presežnih delavcev. Skladi dela niso finančne ustanove, temveč mesto, kjer se brezposelni in potencialni brezposelni (presežni delavci) v ustvarjalnem okolju izobražujejo, se dodatno usposabljujejo, izmenjujejo svoje izkušnje, znanje itd. - vse z namenom ponovno pridobiti delo.

Vključeni so tako deležni sistematične podpore, saj jim izvajalci posvečajo stalno skrb za strokovni in osebnostni razvoj (Center razvoja človeških virov 2010).

V okviru JV Slovenije deluje Sklad dela Dolenjske, ki aktivno posega na področje problematike trajno in potencialno presežnih delavcev in zagotavlja pomoč pri prestrukturiranju podjetij.

13.8 Izobraževanje in usposabljanje v okviru podjetij

V okviru regionalnega izobraževanja imajo pomembno vlogo posamezna večja podjetja, kot so Krka, Revoz, Trimco, Begrad, Danfoss Compressors in Adria Mobil, ki skrbijo za nenehno izobraževanje, nadgradnjo znanja in napredovanje zaposlenih. Omenjena podjetja na ta način prispevajo h krepitvi človeških virov v regiji (RC Novo mesto 2006, 59).

Če želi JV Slovenija postati »regija znanja«, mora nujno izboljšati izobrazbeno strukturo prebivalstva, in sicer v smeri potreb regijskega gospodarstva. Skozi spodbujanje in motiviranje prebivalstva za izobraževanje in usposabljanje lahko zmanjša brezposelnost v regiji. S programi usposabljanja in prekvalifikacij pa pripomore k manjši strukturni brezposelnosti. Regija mora hkrati zmanjšati osip v okviru formalnega izobraževanja in s tem preprečiti naraščanje deleža prebivalstva brez izobrazbe. Največ truda je treba vložiti v procese socializacije Romov in povečati vključenost celotnega romskega prebivalstva v različne programe izobraževanja. S širjenjem ponudbe visokošolskih programov, ki se ujemajo z dinamiko razvoja v gospodarstvu, pa lahko zagotovi delodajalcem primerno izobraženo delovno silo. Potrebno je graditi na drugačni miselnosti ljudi na tem področju in jim predstaviti smiselnost vključevanja v vseživljenjsko učenje. Regija danes razpolaga z razmeroma zadovoljivo izobraževalno infrastrukturo, ki se z leti povečuje, zato menim, da ima v prihodnosti vse pogoje, da se razvija v smeri »učee se regije«.

14 RAZISKOVALNA IN INOVACIJSKA DEJAVNOST REGIJE

14.1 Raziskovalno-razvojna dejavnost v regiji

V JV Sloveniji je bilo v letu 2007 kar 2,8 % bruto domačih izdatkov namenjenih razvojno-raziskovalni dejavnosti, kar je več kot v povprečju Slovenije (1,4 %). Po izdatkih za RRD se tako regija uvršča na 1. mesto med vsemi statističnimi regijami in posledično tudi na 1. mesto v kohezijski regiji Vzhodna Slovenija. Po virih financiranja so 98,5 % prispevale posamezne gospodarske družbe, 1,4 % je bilo državnih sredstev in 0,1 % tujih virov (Statistični urad RS 2010c, 31).

Čeprav namenja regija za raziskave in razvoj več kot v povprečju Slovenija, pa zmanjšuje vrednost tega podatka predvsem dejstvo, da je tudi izvajanje R&R dejavnosti vezano na majhno število velikih podjetij⁴². Tudi večina raziskav se odvija le v nekaj večjih in izvozno orientiranih podjetjih, pri čemer na področju RRD zelo izstopata Krka in Adria Mobil.

V regiji je bilo istega leta zaposlenih 3,7 % vseh raziskovalcev⁴³ v Sloveniji, od katerih je bilo 50 % raziskovalk. Največ raziskovalcev v Sloveniji je zaposlenih v Osrednji Sloveniji, in sicer 65,2 %. Po številu raziskovalcev se regija uvršča na 6. mesto in tako poleg Osrednje Slovenije zaostaja še za Savinjsko, Podravske, Gorenjske in Goriške regije. Od vseh raziskovalcev v regiji ima 3,5 % slednjih doktorski naziv (Osrednja Slovenija: 65,2 %), 9,1 % pa je tudi mladih raziskovalcev (Osrednja Slovenija 23,8 %) (Statistični urad RS 2010c, 31).

Regija pa je na 2. mestu med statističnimi regijami, takoj za Goriško, glede povprečnega števila raziskav na organizacijo, in sicer 53,5 raziskav. Povprečje v Sloveniji znaša 28,4 raziskav v posamezni organizaciji. V Osrednji Sloveniji znaša povprečno število raziskav na organizacijo le 28,4 (Statistični urad RS 2010c, 31).

⁴² Krka je po podatkih Letnega poročila 2009 namenila leta 2007 59.071 tisoč evrov oz. 7,6 % izdatkov v prihodkih od prodaje, leta 2009 pa že kar 88,283 tisoč evrov in povečala delež na 9,3 % vseh izdatkov v prihodkih od prodaje.

⁴³ Upoštevano je število, izraženo v ekvivalentu polnega delovnega časa.

V letu 2006 je bilo po navedbah Regionalnega razvojnega programa JV Slovenije za obdobje 2007-2013 (RC Novo mesto 2006, 53) v celotni regiji v registru Agencije za raziskovalno dejavnost RS registriranih le nekaj raziskovalnih organizacij: Krka, d.d., Infotehna, d.o.o., TPV Tadis, d.o.o., Visoka šola za upravljanje in poslovanje, Acer, d.d., Trimo, d.d., Danfoss Compressors, d.o.o., Inles, d.d., IP Ribnica, d.o.o., Motoman Robotec, d.o.o., Ristro, d.o.o., Melamin, d.d. in Keko, d.d.

Regija nameni torej v celoti velik del regionalnega BDP za raziskave. Slabost slednjega je, da v RRD namenijo le malo razvojno usmerjenih podjetij z visokotehnološkimi dejavnostmi, predvsem v okviru predelovalne industrije. Pozitivno je tudi veliko število raziskav na posamezno organizacijo. Glede na uspešnost posameznih visokotehnoloških podjetij, ki nastopajo tudi na mednarodnem trgu, lahko predvidevamo, da je tudi ta kazalec zelo visok, in to ravno na račun slednjih. V regiji se zato izraža potreba po spodbujanju RRD in inovativnosti v majhnih in srednje velikih podjetjih, predvsem z ugodnimi oblikami financiranja (posojila garancije in subvencije) za nove projekte.

14.2 Regionalni inovacijski sistem

Regionalni inovacijski sistem je skupina institucij, ki oblikujejo okvir za skupen ali posamični prispevek k razvoju in prenosu novih tehnologij. Hkrati gre za okvir, znotraj katerega lahko država oblikuje in izvaja ukrepe za podporo inovacijskim procesom. Pri tem ne gre le za obstoj formalnih institucij, ampak za medsebojno povezovanje in sodelovanje na več ravneh (RC Novo mesto 2006, 54).

Regionalni inovacijski sistem je v JV Sloveniji slabo razvit oziroma je v začetni fazi delovanja. V začetni fazi obstajajo najboljše možnosti vzpostavljanja sodelovanja za spodbujanje inovacij pri največjih podjetjih. Nekatera med njimi že uspešno sodelujejo z raziskovalnimi ustanovami. Ključno oviro pri vzpostavljanju povezav med manjšimi podjetji predstavljajo prav gotovo kadrovske ovire, odsotnost potrebne infrastrukture in predvsem finančnih sredstev (RC Novo mesto 2006, 53).

15 REGIONALNA PODJETNIŠKA INFRASTRUKTURA

15.1 Razvojni centri

Od leta 1998 do danes so se na območju sedanje JV Slovenije razvile naslednje podjetniške infrastrukture: Razvojni center Novo mesto, d.o.o., Razvojni center Kočevje Ribnica, d.o.o. in Razvojni informacijski center Bela krajina.

V okviru razvojnih centrov ima največjo vlogo pri regionalnem razvoju ravno Razvojni center Novo mesto, d.o.o. (v nadaljevanju RC Novo mesto). RC Novo mesto je bil leta 1998 ustanovljen kot prvi regionalni podjetniški center. Deluje kot regionalna razvojna agencija, ki skrbi predvsem za razvoj mikro, majhnih in srednje velikih podjetij v JV Sloveniji. RC Novo mesto tako skrbi za lažje ustanavljanje podjetij in uveljavljanje podjetij v zagonu, hkrati pa skrbi za ustrezno podporno okolje oziroma pomoč že uveljavljenim podjetnikom. Kot regionalna razvojna agencija izvaja naloge, ki jih opredeljuje Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja. RC Novo mesto pripravlja, sooblikuje in izvaja številne regionalne programe in projekte, ki so ključnega pomena za uspešen razvoj JV Slovenije (npr.: RRP JV Slovenije za obdobje 2002-2006 ter 2007-2013, projekti čezmejnega sodelovanja s hrvaškimi obmejnimi območji, različne študije zastavljenih projektov, podjetniško izobraževanje, vavčersko svetovanje, Garancijska shema za Dolenjsko, Štipendijska shema, skrb za spodbujanje inovativnosti, projekti, namenjeni medpodjetniškemu povezovanju, itd. (RC Novo mesto 2010).

Vloga RC Novo mesto je v regiji torej zelo pomembna, saj predstavlja institucijo, ki skrbi za uspešen razvoj podjetništva ter hkrati celotne regije.

15.2 Vstopne točke »Vse na enem mestu«

Vstopne točke VEM delujejo v sedmih občinah regije: v občini Črnomelj (UE Črnomelj, OOO Črnomelj), v občini Kočevje (RC Kočevje Ribnica, d.o.o., OOO Kočevje), v občini Metlika v OOO Metlika, v občini Novo mesto (RC Novo mesto d.o.o., OOO Novo mesto, AJPES, Izpostava Novo mesto, Davčni urad Novo mesto), v občini Ribnica na UE Ribnica ter v OOO Ribnica in v občini Trebnje v OOO Trebnje.

Točke »Vse na enem mestu« so torej razpršene med posamezne večje občine v regiji in delujejo v okviru različnih institucij. Njihova ključna vloga je informiranje, splošno podjetniško svetovanje in možnost registracije poslovnih subjektov (RC Novo mesto 2010).

15.3 Poslovne in obrtno-industrijske cone

Poslovne in obrtno-industrijske cone v JV Sloveniji so:

- Poslovno-industrijska cona v občini Novo mesto, v okviru katere delujejo: Poslovne cone Bršljin, Kamence, Novi trg, Žabja vas ONC ter Obrtno-industrijski coni Livada in Revoz, Gospodarska cona Cikava, Gospodarska cona Zahod, Gospodarska cona Mačkovec
- Industrijsko-poslovna cona Trebnje;
- Industrijska cona Dolenja vas v občini Mirna Peč;
- Poslovno-storitvena cona pri Pildu v občini Metliki;
- PC TRIS Kanižarica (tehnološko razvojno industrijsko središče) v občini Črnomelj;
- Obrtna cona LIK Breg Kočevje v občini Kočevje.

V regiji je prisotnih kar nekaj gospodarskih con, v okviru katerih delujejo posamezna podjetja. Slednje omogoča večje povezovanje in sodelovanje poslovnih subjektov ter posledično uspešnejše nastopanje na trgu. V prihodnje se v okviru projekta »Gospodarsko središče JV Slovenije« predvideva širjenje obstoječih in nastajanje novih gospodarskih, poslovnih ter obrtno-gospodarskih con (RC Novo mesto 2010).

15.4 Podjetniška inovativna infrastruktura

V regiji deluje v občini Novo mesto Podjetniški inkubator Podbreznik. Projekt gradnje podjetniškega inkubatorja je bil predviden v okviru RRP JV Slovenije v obdobju 2007-2013. V letu 2010 je bil projekt v celoti izpeljan s pomočjo MO Novo mesto (delno zagotavljanje finančnih sredstev), RC Novo mesto, d.o.o., Imos Holding, d.d., v vlogi investitorja ter IMOS, d.d. Z inkubatorjem načrtujejo ustvariti nova delovna mesta, kakovostnejše pogoje za delovanje novih podjetnikov ter krepitev in trajnost regijskega gospodarstva (RC Novo mesto 2010).

Regija razpolaga z razpršeno podjetniško infrastrukturo, ki teritorialno pokriva vse tri subregije. Vendar pa se kaže njihova neučinkovitost v očeh širšega regionalnega prebivalstva. V izvajanje projektov, najrazličnejših programov in celoten regionalni razvoj je premalo vključena širša javnost v regiji. Posledično se kaže nezaupanje v podporno podjetniško okolje in premalo sodelovanja z regionalnimi podjetji.

Analiza podjetniške infrastrukture v JV Sloveniji (Glas 2008) leta 2008, ki je potekala v okviru Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, je pokazala nekatere vrzeli v trdih in mehkih dejavnikih obstoječe podjetniške infrastrukture, in sicer predvsem pomanjkanje medsebojnega sodelovanja in povezanosti, nepovezanost subjektov na lokalni in regionalni ravni, večjih urbanih središč in z okoliškimi občinami, nekohezivnost med občinami, pretiran birokratski odnos, težave s financiranjem, razpoložljivo strokovno pomočjo, nedostopnost informacij, pomanjkanje inovacijske infrastrukture ipd.

Veliko več sodelovanja in povezovanja se kaže med različnimi gospodarskimi subjekti v regiji, ki poleg sodelovanja razvijajo tudi druge oblike povezovanja. Slednje se je izkazalo tudi v času krize, in sicer s sodelovanjem med uspešnejšimi podjetji v regiji (Revoz in Adria Mobil⁴⁴).

16 REGIONALNI RAZVOJNI PROGRAM REGIJE

Regionalna politika skladnejšega regionalnega razvoja mora imeti dva vidika (Senjur 2002, 315):

- Po eni strani je treba zagotoviti privlačnost vseh regij za življenje, da bodo ljudje želeli živeti po celi Sloveniji.
- Po drugi strani pa je treba sistematično razvijati človeški razvoj v vseh regijah, s poudarkom na tistih regijah, ki imajo nizek indeks človekovega razvoja.

⁴⁴ V primeru precejšnjega zmanjšanja naročil v Adrii Mobil je v letu 2009 avtomobilsko podjetje Revoz začasno ponudilo delo presežnim delavcem podjetja Adria Mobil, ki se ukvarja s podobno dejavnostjo (proizvodnja prikolic in avtodomov). Ravno omenjeno sodelovanje je tudi pozitiven primer sodelovanja podjetij.

Prvi dokument, ki je predvideval razvoj JV Slovenije, je bil regionalni razvojni program za obdobje 2002-2006, ki ga je takoj po končanem obdobju nasledil Regionalni razvojni program JV Slovenije 2007-2013.

Regionalni razvojni program Jugovzhodne Slovenije (v nadaljevanju RRP) za obdobje 2007-2013 je temeljni programski dokument na regionalni ravni, ki opredeljuje razvojne prednosti regije, določa razvojne prioritete in vsebuje programe, ukrepe in cilje spodbujanja razvoja v regiji. Sklep o pripravi RRP je sprejel regionalni razvojni svet septembra 2005. RRP je bil izdelan za obdobje Državnega razvojnega programa za obdobje 2007-2013, ki sovpada z novim programskim obdobjem kohezijske politike EU. V pripravo so bili vključeni širša strokovna javnost, nosilci planiranja in razvojnega načrtovanja v okviru posameznih programov RRP: gospodarstvo; človeški viri in družbena blaginja; okolje, prostor in infrastruktura; razvoj podeželja ter turizem in dediščina. RRP upošteva in podpira tudi državne razvojen programe (npr. skladnost RRP s Strategijo razvoja Slovenije). Pomemben cilj priprav RRP je bil tudi usposabljanje nosilcev razvoja v regiji in vzpostavljanje razvojnih partnerstev ter zavezništev pri načrtovanju in implementaciji regionalnega razvojnega programa (RC Novo mesto 2006, 7).

17 VIZIJA RAZVOJA REGIJE

Udeleženci sektorskih delavnic, ki so bile izvedene v času priprave RRP, so dali največji pomen v programskem obdobju 2007-2013 naslednjim razvojnim aktivnostim regije: povečevanju gospodarske učinkovitosti in uspešnosti, novim kvalitetnim delovnim mestom, izboljšanju dostopnosti in povezanosti regije, razvoju z vključevanjem območij, ki zaostajajo v razvoju, izobraževanju za potrebe gospodarstva, krepitvi podjetniškega sektorja s spodbujanjem majhnih podjetij k rasti, vzpostavitvi podjetniške infrastrukture ter trajnostnemu razvoju. Za uresničitev razvojne vizije so v okviru RRP oblikovane štiri razvojne prioritete:

1. Povezovanje regije znotraj in navzven.
2. Institucije za razvoj in prenos znanja.
3. Skupno trženje in promocija za prodor na tuje trge.
4. Večja razvojna možnost in kakovost življenja.

Glede na najbolj izpostavljeni razvojni nalogi v tem programskem obdobju, razvoju znanja za vsa življenjska obdobja in pripravi ter izvedbi programov, ki bodo prinesli kvalitetnejše življenje vsem prebivalcem regije, je razvojna vizija Jugovzhodne Slovenije za omenjeno programsko obdobje: »regija znanja in regija enakih razvojnih možnosti« (RC Novo mesto 2006, 124-125).

17.1 Izvajanje RRP 2007-2013

Uresničevanje vizije in strateških ciljev RRP 2007-2013 je bilo na podlagi dveh Izvedbenih načrtov Regionalnega razvojnega programa regije JV Slovenije razdeljeno na dve časovni obdobji uresničevanja zastavljenih ciljev in ukrepov, in sicer 2007-2009 in 2010-2013.

V celotnem programskem obdobju 2007-2013 je v okviru prednostne usmeritve »Regionalni razvojni programi«, v okviru Operativnega programa krepitev regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj regij«, na voljo 50.928.355 evrov za celotno JV Slovenijo. Omenjena sredstva predstavljajo 8,69 % sredstev, ki so bila razpisana za celotno Slovenijo. Kriterij za delitev sredstev je bilo število prebivalcev v regiji. Razpoložljiva razpisana sredstva v obdobju 2007-2009 pa so znašala 46.073.794,38 evrov. V tem obdobju so bili razpisani štiri javni razpisi. Upravičenci na razpisu so bili: samoupravne lokalne skupnosti, subjekti spodbujanja razvoja na regionalni ravni ali javni zavodi, katerih ustanovitelj je samoupravna lokalna skupnost. Razpisi so določali, da se lahko na razpise prijavi le tiste operacije in tiste upravičence, ki jih predhodno potrdi Svet regije posamezne razvojne regije v okviru izvedbenega načrta regionalnega razvojnega programa in na obrazcu vloge prijaviteljev. Prijavitelji so lahko kandidirali s projekti na različnih vsebinah, kot so: ekonomska in izobraževalna infrastruktura, prometna infrastruktura, okoljska infrastruktura, razvoj urbanih naselij, javna infrastruktura v območju s posebnimi varstvenimi režimi v turističnih območjih in socialna infrastruktura (socialnovarstvena in zdravstvena infrastruktura).

V okviru posamezne vsebine je javni razpis z razpisno dokumentacijo določal upravičene namene in upravičene stroške za sofinanciranje. Na vsakem izmed javnih razpisov je bilo mogoče pridobiti sofinancerska sredstva v višini največ 85% celotnih upravičenih stroškov operacije. Najmanj 15% celotnih upravičenih stroškov (lastno

udeležbo) je morala zagotavljati samoupravna lokalna skupnost iz lastnih javnih virov, sredstva za neupravičene stroške pa je moral zagotavljati upravičenec.

V letih od 2007 do 2009 je bilo na javne razpise za prednostno usmeritev »Regionalni razvojni programi« izvedenih 32 operacij v regiji JV Slovenija. Nekatere operacije so se že zaključile, nekatere pa imajo z aneksi podaljšan rok črpanja in so predstavljene v leto 2010. V štirih javnih razpisih je bilo prijavljenih operacij za celotno vrednost 46.965.946,81 evrov. Od tega je bilo 24.101.774,71 EUR sofinanciranega iz sredstev EU, kar pomeni 51,32%, 22.864.172,10 evrov pa je bilo sofinanciranih iz lastnih sredstev prijavitelja in partnerjev v operaciji, kar pomeni 48,68%.

Razpoložljiva kvota za obdobje 2010-2012 za JV Slovenijo je 19.184.395,00 evrov in predstavlja osnovo za pripravo prioritete liste izvedbenega načrta regionalnega razvojnega programa. V izvedbeni načrt regionalnega razvojnega programa razvojne regije Jugovzhodna Slovenija za obdobje 2010-2012 je skupaj prijavljenih 48 operacij. Od tega se 22 operacij navezuje na operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov, 26 operacij pa se navezuje na operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture. V izvedbeni načrt za obdobje 2010-2012 žal ni prijavljene nobene operacije s področja operativnega programa razvoja človeških virov (RC Novo mesto 2009, 56-58).

Iz vizije in razvojnih prioritet omenjenega dokumenta, ki je podlaga za uspešen regionalen razvoj JV Slovenije, lahko sklepamo, da so zastavljene smernice regionalne razvojne politike prave. Postavlja pa se vprašanje doseganja zastavljenih ciljev, predvsem v okviru izboljšanja kvalitete človeških virov ter razvoja ustrezne klime za razvoj podjetništva. Programsko obdobje razvoje še poteka, zato natančnejše ocene doseganja postavljenih ciljev še niso možne.

18 SWOT ANALIZA

V okviru analize obstoječega stanja razvojne regije JV Slovenije je bilo ugotovljenih kar nekaj prednosti in priložnosti, ki predstavljajo dober temelj za nadaljnji uspešen razvoj v smeri »regije znanja in regije enakih možnosti«. Na drugi strani pa ima regija nekaj slabosti in celo nevarnosti, ki lahko v veliki meri oslabijo njen položaj.

Z analizo smo ugotovili, da ima regija ugodne demografske kazalce, predvsem nizko povprečno starost prebivalstva in že nekaj let pozitiven naravni prirast. Kljub temu

zaznava zmanjševanje delovno aktivnega prebivalstva in relativno visok delež kritičnih skupin prebivalstva. Problem JV Slovenije so tudi strukturna brezposelnost, slab socialni položaj in težave pri integraciji Romov. Regija ima priložnost, da z različnimi izobraževalnimi programi, prilagojenimi dinamiki gospodarskega razvoja (predvsem visokega in univerzitetnega šolstva), in vseživljenjskim učenjem bistveno dvigne izobrazbeno raven za potrebe gospodarstva in izboljša življenjski standard regijskega prebivalstva. V nasprotnem primeru obstaja nevarnost odvisnosti prevelikega števila prebivalstva od različnih oblik pomoči za socialno varnost.

JV Slovenija razpolaga z močno in mednarodno uveljavljeno industrijo, ki pomeni pomembno konkurenčno prednost. Kazalci gospodarskega gibanja so bili v preteklih letih ugodni, gospodarstvo pa je tudi nadpovprečno izvozno usmerjeno. Kljub obdobju recesije so nekatera večja podjetja še uspešnejša, saj dosegajo še večjo poslovno uspešnost glede na pretekla leta. Gospodarski subjekti znotraj regije sodelujejo in se med seboj tudi povezujejo. Razvidne so vertikalne povezave med nosilci gospodarskega razvoja in MSP. Ugodna geografska lega pa lahko pomeni povezovanje tudi zunaj regije in privlačno gospodarsko okolje. Kot slabost se kaže koncentracija gospodarstva na Dolenjskem in predvsem v občini Novo mesto ter prevelika odvisnost malih podjetij od velikih gospodarskih družb. Slabost regije je tudi nerazvit kapitalski trg, ki bi omogočal lažjo rast in nadaljnji razvoj MSP. Manjša podjetja v večini niso zainteresirana za nove investicije in so pretirano lokalno usmerjena. V izobraževanje in usposabljanje ter raziskave in razvoj vlaga le nekaj večjih ambicioznih gospodarskih družb, ki v regiji predstavljajo »kontejner znanja«. Manjša podjetja so manj zainteresirana za vlaganje v izobraževanje delovne sile. Obstaja nevarnost povečanja brezposelnosti zaradi slabo stoječe tekstilne in lesne industrije v regiji. Nevarnost se kaže tudi v odvisnosti MSP od vodilnih mednarodno dejavnih gospodarskih družb v primeru selitve proizvodnje in tudi raziskovalnih oddelkov v države s cenejšo delovno silo. Slednje bi pomenilo za številna manjša in srednje velika podjetja, zaposlene znotraj velikih podjetij in za celotno regijsko gospodarstvo izrazito poslabšanje ekonomskih in socialnih razmer.

Prednost regije je v prisotnosti različnih podjetniških struktur, ki delujejo na številnih programih in projektih za uspešnejši razvoj JV Slovenije. Slednje so tudi razpršene na vse tri subregije, Dolenjsko, Belo krajino in Kočevsko-ribniško območje. Njihova slabost se kaže v birokratskem odnosu do podjetnikov. Posamezne podjetniške strukture so premalo povezane tako med seboj kot z drugimi institucijami. Kaže se nesodelovanje med posameznimi območji, med posameznimi občinami in hkrati med mestnimi

središči ter manj razvitim podeželjem. Posledično narašča nezaupanje v podporno podjetniško okolje. Obstaja torej nevarnost oslabitve (že tako premajhnega) interesa za podjetništvo. Priložnost regije lahko prepoznamo v vzpostavitvi in krepitevi regionalnega inovacijskega sistema ter približanja institucij podpornega podjetniškega okolja širši javnosti v regiji. S transparentnim načrtovanjem regionalnega razvoja JV Slovenije, v katero bo vključena tudi širša javnost, lahko izvajalci razvoja dosežejo višjo stopnjo zaupanja, soglasja in posledično sodelovanja ljudi v regiji (glej Sliko 18.1).

Slika 18.1: SWOT analiza

<p style="text-align: center;"><i>PREDNOSTI</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - ugodni demografski kazalci, - močna in mednarodno uveljavljena industrija, - bogati naravni viri kot surovina za proizvodnjo (gozdnata pokrajina), - dobro sodelovanje in povezovanje gospodarskih subjektov, - vertikalno povezovanje med nosilci gospodarskega razvoja in MSP, - nadpovprečna izvozna usmerjenost regije, - ugodni kazalci gospodarskega gibanja, - velika podjetja v regiji vlagajo v izobraževanje usposabljanje zaposlenih in imajo razvito RRD, - prisotne podjetniške strukture kot podporno okolje; 	<p style="text-align: center;"><i>SLABOSTI</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - staranje prebivalstva in zmanjševanje delovno aktivnega prebivalstva, - koncentracija prebivalstva, gospodarske dejavnosti, izobraževalnih institucij in višje izobraženega prebivalstva v večjih mestnih središčih (Novo mesto, Kočevje, Črnomelj, Trebnje), - strukturna brezposelnost in velik delež težje zaposljivih oseb na TDS, - koncentracija gospodarskega dogajanja v Dolenjski subregiji,, - lokalna usmerjenost in slaba investicijska aktivnost manjših podjetij, - nepovezanost urbanih središč s podeželjem, - veliko zaposlenih v industriji in majhen delež zaposlenih v storitvenih dejavnostih, - težave z integracijo Romov;
<p style="text-align: center;"><i>PRILOŽNOSTI</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - vseživljenjsko učenje kot instrument izboljšanja izobrazbene ravni prebivalstva JV Slovenije, - razvoj in krepitev MSP s pomočjo vlaganj v izobraževanje in razvoj RRD v okviru poslovanja, - razvoj regijskega inovacijskega sistema, - ugodna geografska lega za širjenje poslovanja MSP zunaj lokalnih okvirjev, - izgradnja študentskih domov za pritek potencialnih študentov iz drugih statističnih regij; 	<p style="text-align: center;"><i>NEVARNOSTI</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - pretirana odvisnost majhnih podjetij od peščice velikih vodilnih gospodarskih družb, - povečanje števila brezposelnih na TDS ob slabih razmerah v tekstilni in lesni industriji, - poslabšanje socialnih razmer romskega prebivalstva;

19 SKLEP

Pušenjak (2002, 3) meni, da so inteligentne regije teritorialna območja, ki imajo odlično razvito celotno infrastrukturo, to je predvsem izobraževalno in razvojno (srednje, višje in visoko šolstvo, univerzo, raziskovalne inštitute, razvojne agencije, tehnološke parke in centre, knjižnice itd.), fizično (prometno, komunalno, storitveno, okoljevarstveno, itd.) ter podjetniško (podjetja, banke, gospodarske zbornice itd.), hkrati pa so uspešna v doseganju soglasja socialnih partnerjev (regionalne oblasti, delodajalcev, organiziranih delojemalcev in predstavnikov civilne družbe). V okviru nadaljnjega razvojnega načrta si je tudi JV Slovenija že zastavila smernice, s katerimi želi razviti ustvarjalno in vzpodbudno okolje.

JV Slovenija je trenutno v obdobju prestrukturiranja, uspešnost zastavljenega načrta regionalnega razvoja se bo pokazala šele čez nekaj let. Hipotezi, zastavljeni na začetku diplomske naloge, sta se z analizo potrdili. JV Slovenija razpolaga namreč s slabo izobrazbeno strukturo. V regiji je namreč velik delež težje zaposljivih skupin prebivalstva. Ravno tako ponudba delovne sile ni usklajena s potrebami gospodarstva, zato se regija sooča s težavami reševanja strukturne brezposelnosti. Če želijo podjetja uspešno nastopati ne le na lokalnem trgu, temveč tudi izven regije in zunaj slovenskega prostora, morajo več pozornosti nameniti izobraževanju, usposabljanju in prekvalifikaciji delovne sile. Izobraževanje in razvojno-raziskovalna dejavnost naj postaneta del načina poslovanja ne le v vodilnih gospodarskih družbah v regiji, temveč tudi v manjših podjetjih. Regija pa bi morala povečati učinkovitost spodbujanja inovativnosti in vlaganj v raziskave in razvoj s strani razpoložljivih podjetniških struktur ter regionalno inovacijskega sistema. S spodbujanjem inovativnosti »malega podjetništva« mora regija zmanjšati odvisnost regionalnega gospodarstva od peščice velikih uspešnih podjetij v regiji. JV Slovenija mora usmerjati razvoj izobraževanja, ki bo komplementaren z gospodarsko regijsko razvitostjo. Še večji poudarek pri izvajanju zastavljenih ukrepov v prihodnje naj bo v dialogu in spoštovanju načela partnerstva. Kljub dobro zastavljenim smernicam nadaljnjega razvoja regije slednji ne bo uspešno izpeljan brez učinkovitega sodelovanja nacionalnih, regionalnih in lokalnih institucij, gospodarskih subjektov in drugih institucij, ki predstavljajo civilno družbo. Če bo uspešna v izvajanju zastavljene regionalne razvojne politike, ima regija vse možnosti, da postane »regija znanja in enakih razvojnih možnosti«.

Pomen znanja, ki se skriva v človeških virih, je postal torej središče, sredstvo, način in cilj ne le JV Slovenije temveč tudi razvoja vseh statističnih regij v Sloveniji. Pot do doseganja cilja oblikovanja t.i. »učečih se regij« bo še strma in naporna. Z razvojem inteligentnih regij, ki predstavljajo žarišče znanja in tehnološkega napredka ter mrežo poslovnih sodelovanj med posameznimi podsistemi celotne infrastrukture, bo skušala Slovenija izboljšati konkurenčnost posameznih regij in s tem prispevati tudi k večji konkurenčnosti države kot celote.

20 LITERATURA

AJPES. 2010. *Letna poročila*. Dostopno prek: http://www.ajpes.si/letna_porocila (22. junij 2010).

Armstrong, Harvey in Jim Taylor. 2000. *Regional Economics and Policy*. Oxford: Blackwell Publishers.

Bamberger, Ingolf. 1989. Developing Competitive Advantage in Small and medium-Size Firms. *Long Range Planning* 22 (5): 80-88.

Bevc, Milena. 1991. *Ekonomski pomen izobraževanja*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Bevc, Milena in Sonja Uršič. 2007a. Kapital znanja v Sloveniji po regijah – sintezna ocena stanja in trendov. V *Veliki razvojni projekti in skladni regionalni razvoj*, ur. Janez Nared, Drago Perko, Marjan Ravbar, Andrej Horvat, Marko Hren, Luka Juvančič, Ivo Piry in Borut Rončević, 199-212. Ljubljana: ZRC SAZU.

--- 2007b. Migracije kot dejavnik razvoja slovenskih regij. V *Veliki razvojni projekti in skladni regionalni razvoj*, ur. Janez Nared, Drago Perko, Marjan Ravbar, Andrej Horvat, Marko Hren, Luka Juvančič, Ivo Piry in Borut Rončević, 183-198. Ljubljana: ZRC SAZU.

Brilej, Andreja. 2006. *Podjetniški inkubatorji v Sloveniji*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Bučar, Maja in Metka Stare. 2003. *Inovacijska politika male tranzicijske države*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Center razvoja človeških virov. 2010. *Regionalni sklad dela Podravje*. Dostopno prek: <http://www.center-rcv.org/index.php?id=60> (15. junij 2010).

Choo, Chun Wei in Nick Bontis. 2002. *The strategisc management of intellectual capital and organizational knowledge*. Oxford: University Press.

Denison, F. Edward. 1964. Measuring the contribution of education and residual to economic growth. V *The Residual Factor and Economic Growth*, 13-55. Paris: OECD.

Drucker, Peter. 1993. *Managing for the Future: The 1990s and Beyond*. New York: Truman Taley Books.

Enciklopedija Slovenije. 1999. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

Eurostat. 2006. *Eurostat's Statistics on Science, Technology and Innovation*. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (1. maj 2010).

Evropska komisija. 2000. *Memorandum o vseživljenjskem učenju*. Dostopno prek: <http://linux.acs.si/memorandum/prevod/> (15. maj 2010).

--- 2006. *European employment and Social Policy*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs261_en.pdf (20. maj 2010).

Fischer, M. Manfred. 2003. *The New Economy and Networking*. Dostopno prek: <http://www.stellaproject.org/FocusGroup1/Siena/papers/fischer.pdf> (15. maj 2010).

Florida, Richard. 1995. Towards the learning region. *Futures* 27: 527-536.

Frascati, Manual. 2002. *Proposed Standard Practice for Survey on Research and Experimental Development*. Paris: OECD.

Glas, Miroslav. 2007. *Priročnik o subjektih inovativnega in podjetniškega okolja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

In Prime. 2010. *Pogosta vprašanja*. Dostopno prek: <http://www.in-prime.net/faq> (20. april 2010).

Jaklič, Marko. 1994. *Strateško usmerjanje gospodarstva*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Jereb, Janez. 1998. Izobraževanje in usposabljanje kadrov. V *Menedžment kadrovskih virov*, Stane Možina, 164-198. Ljubljana: Založba FDV.

Jerovšek, Janez. 1980. *Izobrazba in ekonomska uspešnost*. Ljubljana: DDU Univerzum.

Kaldor, Nicholas. 1970. A model of economic growth. *Economic Journal* 67: 591-624.

Kavaš, Damjan. 2001. *Izboljšanje inovativnosti v Pomurju. Raziskovalni projekt: akcijski načrt*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Kovač, Bogomir. 2009. *Nova paradigma razvoja in ekonomska kriza. Drugačno znanje in družbena odgovornost za novo prihodnost*. Dostopno prek: <http://www.solazaravnatelj.si/datoteke/File/POSVETI%20-%20SEMINARJI/jesnski%20posveti%202009/Bogomir%20Kovac.pdf> (20. april 2010).

MacLuhan, Marshall. 1995. *The Global Village Transformations in World Life and Media in the 21. st Century*. Oxford: Oxford University Press.

Maslow, A. Harold. 1982. *Motivacija i ličnost*. Beograd: Nolit.

Ministrstvo za okolje in prostor (MOP). 2004. *Strategija prostorskega razvoja Slovenije*. Dostopno prek: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/publikacije/drugo/ssprs_slo.pdf (15. junij 2010).

Mirčeva, Jasmina. 2000. *Organiziranost izobraževanja v slovenskem gospodarstvu*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

MO Novo mesto. 2010. *Visoke šole in univerza*. Dostopno prek: <http://www.novomesto.si/si/izobrazevanje/vzgoja/visoka> (15. junij 2010).

Myrdal, Gunnar. 1958. *Economic theory and under- developed regions*. London: Duckworth and Co..

Nadon, Jana. 2005. Participativni stil komuniciranja- na poti v upravljanje z znanjem. *Industrijska demokracija* 9 (2): 6-8.

Nared, Janez. 2005. Geografski vidiki mreženja podjetij v Sloveniji. *Gospodarski vestnik* 77 (2): 45-57.

Nared, Janez, Drago Perko, Marjan Ravbar, Andrej Horvat, Marko Hren, Luka Juvančič, Ivo Piry in Borut Rončević. 2007. *Veliki razvojni projekti in skladi regionalni razvoj*. Ljubljana: ZRC SAZU.

Nonaka, Ikujiro in Hirotaka Takeuchi. 1995. *Knowledge Creating Company; How Japanese companies create the dynamics of innovation*. New York: Oxford University Press.

OECD. 1996. *The Knowledge-Based Economy*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/51/8/1913021.pdf> (15. maj 2010).

--- 2001. *Science, Technology and Industry Outlook: Drivers of Growth. Information Technology, Innovation and Entrepreneurship*. Paris: OECD.

--- 2002. *Innovation and cluster*. East West Cluster Conference, 28-31. oktober, 2002. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/29/52/2398577.pdf> (1. maj 2010).

Perroux, Francois. 1988. The pole of development's new place in a general theory of economic activity. V *Regional Economic Development. Essays in Honour of Francois Perroux*, Benjamin Higgins in Donald Savoie, 48-76. Boston: Unwin Hyman.

Pogodba o delovanju Evropske unije. 2008. Ur. l. EU 115/47. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:SL:PDF> (21. april 2010).

Pohleven, Primož. 2000. Podjetniški inkubatorji in tehnološki parki. V *Podjetništvo – izzivi za 21. stoletje*, Miroslav Glas in Viljem Pšeničny, 243-264. Ljubljana: GEA College.

Prašnikar, Janez, Polona Domadenik, Črt Kostrevc, Tanja Rajkovič, Irena Ograjenšek in Tjaša Redek. 2007. *Inovacijska politika – spodbujanje inovacij in rasti na vodečih trgih*. Dostopno prek: http://www.svr.gov.si/fileadmin/srs.gov.si/pageuploads/Dokumenti/Inovacijska_politika_Končno_poročilo.pdf (21. april 2010).

Pušenjak, Rudolf. 2002. *Možnosti regionalnega razvoja po vstopu v evropsko unijo*. Dostopno prek: http://www.pazu.si/sl/informacija.asp?id_meta_type=25&id_informacija=199 (1. maj 2010).

Rangus, Vanja, Uroš Stanič, Andrea di Anselmo, Gordon Ollivier in Nina Mazgan. 2008. *Inovativna, podjetna in učinkovita družba. Spodbujanje inovativnosti*. Dostopno prek: http://www.svr.gov.si/fileadmin/srs.gov.si/pageuploads/Svet_za_konkurencost/priporocila-koncna/8._Rask-Priloga_3__Sheme_inovativnosti.pdf (20. maj 2010).

Ravbar, Marjan. 2005. Regionalni management- izziv in preizkusni kamen za politiko regionalnega planiranja. *Dela* 24: 61-75.

RC Novo mesto. 2006. *Regionalni razvojni program razvojne regije Jugovzhodna Slovenija 2007-2013. Regija znanja in enakih razvojnih možnosti*. Dostopno prek: <http://www.rc-nm.si/docs/RRP%202007-2013.pdf> (15. april 2010).

--- 2009. *Izvedbeni načrt Regionalnega razvojnega programa regije Jugovzhodne Slovenije za obdobje 2010-2012*. Dostopno prek: [http://www.rc-nm.si/userfiles//IZVEDBENI%20NACRT%202010-2012%20-%20t_%20IN-5-2010%20\(istopis\)-21_07.pdf](http://www.rc-nm.si/userfiles//IZVEDBENI%20NACRT%202010-2012%20-%20t_%20IN-5-2010%20(istopis)-21_07.pdf) (15. april 2010).

--- 2010. *O nas*. Dostopno prek: http://www.rc-nm.si/index.asp?Stran=o_nas (22. junij 2010).

Resolucija o nacionalnem raziskovalnem in razvojnem programu za obdobje 2006-2010 (ReNRRP). Ur. l. RS 3/2006. Dostopno preko: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20063&stevilka=68> (1. junij 2010).

Richardson, W. Harry. 1973. *Regional growth theory*. London: Macmillan Press.

Romer, P. Michael. 1986. *Increasing returns and long-run growth*. *Journal of Political Economy* 94: 1002-1037.

Sawyer, C. Malcom. 1989. *The challenge of radical political economy: An introduction to the alternatives to neo-classical economics*. London: Harvester Wheatsheaf.

Schultz, William Theodore. 1971. *Investment in Human Capital. The Role of Education an Research*. New York: The Free Press.

Schumpeter, Joseph. 1934. *The Theory of Economic Development*. Oxford: Oxford University Press.

--- 1939. *Business Cycles. A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of Capital Process*. New York: McGraw-Hill Book Company.

Senge, Peter. 1990. *The Dance of Change: The Challenges to Sustaining Momentum in Learning Organizations*. Dostopno prek: http://www.amazon.com/Dance-Change-Challenges-Sustaining-Organizations/dp/0385493223#reader_0385493223 (15. april 2010).

Senjur, Marjan. 2002. *Razvojna dinamika. Teorije in politike gospodarske rasti in razvoja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Sklep o razvrstitvi razvojnih regij po stopnji razvitosti za programsko obdobje 2007–2013, Ur. l. RS 23/2006. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_SKLE6290.html (1. maj 2010).

--- 2001. *Možne oblike povezovanj za lažji vstop in internacionalizacijo poslovanja*. Dostopno prek: <http://www.pannep.si/internacionalizacija.pdf> (15. maj 2010).

Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko (SVLR). 2008. *Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Solow, M. Robert. 1957. Technical Change and the Aggregate Production Function. *The Review of Economics and Statistics* 39 (3): 312-320.

Sorčan, Stojan. 2009. *Vloga statistik in analiz raziskovalne in razvojne dejavnosti pri obvladovanju ekonomske krize*. Dostopno prek: http://www.stat.si/StatDnevi2009/Docs/Sorcan-Vloga%20statistik_prispevek.pdf (15. maj 2010).

Statistični urad RS. 2009a. *Podjetja v Sloveniji, 2008*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2801 (15. maj 2010).

--- 2009b. *Raziskovalno-razvojna dejavnost, Slovenija, 2008 - KONČNI PODATKI*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2742 (30. junij 2010).

--- 2009c. *Slovenske občine v številkah 2009*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/doc/pub/Obcine2009/OBCINE%202009.pdf> (15. maj 2010).

--- 2009d. *Statistični letopis 2009*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/letopis/2009/07-09.pdf> (15. maj 2010).

--- 2010a. *Bruto domači proizvod*. Dostopno prek: http://www.stat.si/vodic_oglej.aspx?ID=146&PodrocjeID=3 (10. april 2020).

--- 2010b. *Inovacijska dejavnost v predelovalnih in izbranih storitvenih dejavnostih. Slovenija, 2006-2008*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3163 (15. maj 2010).

--- 2010c. *Slovenske regije v številkah 2010*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/doc/pub/Regije-2010.pdf> (20. maj 2010).

--- 2010d. *Statistični portret Slovenije v EU 2010*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/doc/pub/PortretSlovenijaEU2010.pdf> (10. junij 2010).

--- 2010e. *Svetovni dan telekomunikacij 2010*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3129 (20. maj 2010).

Sušjan, Andrej. 1995. *Postkeynesianska ekonomska teorija. Vzpostavljanje alternative neoklasični ekonomiki*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2002. Razvoj teorije endogene rasti. V *Naše gospodarstvo* 48 (3-4): 297-304.

Svetličič, Marjan. 2007. Izobraževanje in konkurenčnost gospodarstva. V *Zaposljivost v Sloveniji*, Anton Kramberger in Samo Pavlin, 214-247. Ljubljana: Založba FDV.

Svetlik, Ivan in Meri Lorenčič. 2002. Izobraževanje in usposabljanje. V *Politika zaposlovanja*, Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 256-291. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Širec, Karin in Miroslav Rebernik. 2009. *Dinamics of Slovenian Entrepreneurship. Slovenian Entrepreneurship Observatory 2008*. Maribor: Faculty of Economics and Bussines.

The Commission's Green paper: Entrepreneurship in Europa. 2003. Dostopno prek: <http://publications.parlament.uk/pa/ld200203/ldselect/ldecom/142/142.pdf> (15. maj 2010).

Turk, Marjan. 2010. *Informacijska družba*. Dostopno prek: <http://www.informacijskadruzba.si/index.php/projekti/--program-cip> (15. maj 2010).

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (UMAR). 2005. *Strategija razvoja Slovenije*. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/projekti/02_StrategijarazvojaSlovenije.pdf (15. maj 2010).

--- 2009. *Poročilo o razvoju 2009*. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2009/por2009.pdf (1. maj 2010).

--- 2010. *Poročilo o razvoju 2010*. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2010/por_s2010.pdf (1. maj 2010).

Vlada Republike Slovenije. 2007. *Strategija razvoja informacijske družbe v Republiki Sloveniji – si2010*. Dostopno prek: http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/pdf/informatcijska_druzba/si2010.pdf (21. april 2010).

Zakrajšek, Gorazd. 2009. *Vpliv inkubatorjev na gospodarsko rast*. Koper: Fakulteta za menedžment.

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. 2010. *Registrirana brezposelnost po statističnih regijah*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/registrirana_brezposelnost (10. junij 2010).

Zirstein, Elizabeta in Darijan Krpan. 2007. Ustrezen kadrovski potencial- Pot v inovativno regijo. Ljubljana. V *Veliki razvojni projekti in skladni regionalni razvoj*, ur. Janez Nared, Drago Perko, Marjan Ravbar, Andrej Horvat, Marko Hren, Luka Juvančič, Ivo Piry in Borut Rončević, 231-243. Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC.

21 PRILOGE

PRILOGA A: Raziskovalno-razvojna dejavnost, Slovenija

LETO	Raziskovalne organizacije	Raziskovalci ter strokovno in <i>tehnično osebje z visoko izobrazbo</i>	Raziskovalna dela		Prihodki od raziskovalnega dela
			končana	objavljena	
2000	388	7769	4761	13047	256368
2001	377	8062	5792	11806	310378
2002	377	8501	5285	11820	339868
2003	309	7298	4522	7503	319629
2004	340	7307	4596	7815	379928
2005	375	9493	5437	10588	412765
2006	398	10941	5846	9808	484335
2007	420	11618	6549	10233	500508

Vir: Statistični urad RS (2009b, 148).

PRILOGA B: Zaposleni v raziskovalno-razvojni dejavnosti po sektorjih zaposlitve in poklicu, Slovenija

Sektorji	Število zaposlenih na področju RR (fizične osebe)		Število zaposlenih na področju RR (v EPDČ)	
	skupaj	ženske	skupaj	ženske
1995	12416	5088	9879	4050
2000	12220	4962	8568	3368
2002	12379	4808	8615	3257
2003	9506	3501	6805	2455
2004	10155	3798	7132	2597
2005	12600	4946	8994	3345
2006	13521	5329	9796	3615
2007	14311	5541	10369	3824
SKUPAJ	14311	5541	10369	3824
Raziskovalci	8742	3049	6250	2106
Strokovno / tehnično osebje	4183	1731	3089	1176
Drugo osebje	1386	761	1030	542
Poslovni sektor	6176	1893	5299	1583
Raziskovalci	2901	751	2571	630
Strokovno / tehnično osebje	2642	912	2215	760
Drugo osebje	633	230	513	193
Državni sektor	3378	1583	3096	1391
Raziskovalci	2194	945	1998	813
Strokovno / tehnično osebje	767	369	689	315
Drugo osebje	417	269	409	263
Visokošolski sektor	4733	2060	1950	845
Raziskovalci	3623	1348	1657	658
Strokovno / tehnično osebje	774	450	185	101
Drugo osebje	336	262	108	86
Zasebni nepridobitni sektor	24	5	24	5
Raziskovalci	24	5	24	5
Strokovno / tehnično osebje	-	-	-	-
Drugo osebje	-	-	-	-

Vir: Statistični urad RS (2009d, 149).

PRILOGA C: Izdatki za inovacijsko dejavnost po velikosti podjetja (v1000 EUR)¹⁾

Velikost podjetij	Skupaj	Notranji izdatki za RRD	Zunanji izdatki za RRD	Zunanje znanje	Priprava proizvodnje	Usposabljanje	Stroji in oprema	Marketing	Uvajanje inovacij na tržišče	Drugo
2000	395773	130215	24062	23223	49704	7203	140805	20560	-	-
2002	345023	150316	29024	9017	28567	6310	97964	23825	-	-
2004	616163	236218	38863	25109	-	12094	257001	-	33335	13543
2006	801150	230502	52083	14611	-	18805	411003	-	57391	16753
SKUPAJ	801150	230502	52083	14611	-	18805	411003	-	57391	16753
mala	93390	25363	5273	4313	-	4110	48781	-	4089	1461
srednje velika	156219	32905	7158	3584	-	6106	95329	-	9099	2038
velika	551541	172235	39652	6714	-	8590	266894	-	44203	13254

Vir: Statistični urad RS (2009d, 158).

PRILOGA Č: Bruto investicije v osnovna sredstva po namenu vlaganj in statističnih regijah (v 1000 EUR), Slovenija

	Bruto investicije - SKUPAJ		Investicije v nove zmogljivosti		Investicije v rekonstrukcijo, posodobitev, dograditev in razširitev		Investicije v vzdrževanje obstoječih zmogljivosti	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008
SLOVENIJA	5944577	6401437	3191138	3257209	2357764	2599726	395675	544502
Pomurska	262542	282252	179612	175203	74992	96595	7938	10455
Podravska	808601	899678	521459	595943	243800	263404	43343	40331
Koroška	155697	168727	88283	103533	58747	50772	8667	14422
Savinjska	655353	669723	370400	374568	235899	247352	49053	47802
Zasavska	45782	75729	18179	25057	21414	42425	6189	8247
Spodnjeposavska	127097	166938	60541	77166	58707	79505	7850	10267
Jugovzhodna Slovenija	380367	442348	266513	256398	96799	166645	17055	19305
Osrednjeslovenska	2271355	2276321	1036818	990212	1075990	1094719	158547	191389
Gorenjska	472152	445084	273333	232691	171000	163421	27819	48972
Notranjsko-kraška	92006	126856	33907	71277	51633	45179	6466	10399
Goriška	322171	302372	155685	140563	140970	134507	25516	27302
Obalno-kraška	327175	456044	178102	198243	112914	201742	36159	56059
Ostalo	24279	89365	8306	16355	14899	13460	1073	59552

Vir. Statistični urad RS (2010c, 30).

PRILOGA D: Podjetja po občinah JV Slovenije, 2008

Občine	Število podjetij	Število oseb, ki delajo	Prihodek (1000 EUR)
SLOVENIJA	152.541,00	881.598,00	95.786.283,00
Črnomelj	876,00	4.153,00	408.459,00
Dolenjske Toplice	166,00	397,00	21.670,00
Kočevje	823,00	4.516,00	282.647,00
Kostel	43,00	96,00	6.371,00
Loški Potok	81,00	237,00	17.944,00
Metlika	525,00	3.034,00	228.168,00
Mirna Peč	91,00	285,00	11.839,00
Mokronog - Trebelno	137,00	650,00	53.178,00
Novo mesto	2.460,00	22.280,00	3.730.652,00
Osilnica	16,00	57,00	2.414,00
Ribnica	615,00	2.964,00	192.774,00
Semič	187,00	1.231,00	65.016,00
Sodražica	131,00	366,00	25.760,00
Straža	211,00	1.230,00	73.965,00
Šentjernej	367,00	1.614,00	107.722,00
Šentrupert	142,00	545,00	53.342,00
Škocjan	145,00	456,00	35.849,00
Šmarješke Toplice	149,00	539,00	34.356,00
Trebnje	901,00	4.768,00	571.627,00
Žužemberk	202,00	795,00	38.095,00

Vir: Statistični urad RS (2009c, 30-216).